

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

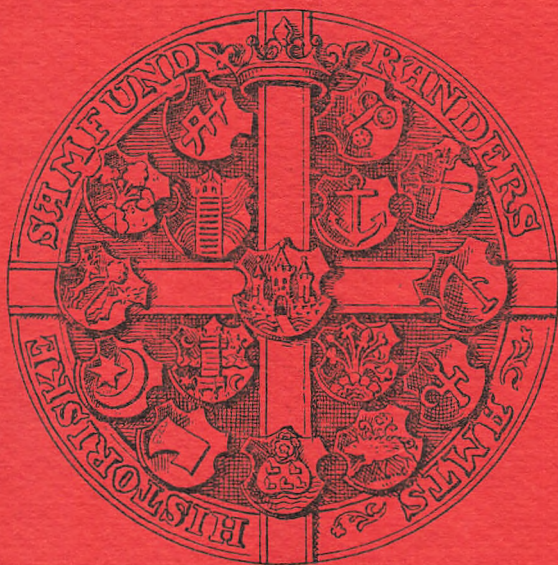
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA
RANDERS AMT

HISTORISK AARBOG

UDGIVET AF

19

47

RANDERS
C. J. Rye's Bogtrykkeri
1947

FRA RANDERS AMT

XLI

AARBOG

UDGIVET AF

RANDERS AMTS HISTORISKE
SAMFUND

1947

RANDERS
C. J. Rye's Bogtrykkeri
1947

REDAKTIONSUDVALG:

PROVST V A G N R I I S A G E R
OVERBIBLIOTEKAR C H R. B E R T H E L S E N
GAARDEJER A A G E S Ø R E N S E N

VELBYRDIGE MAND JØRGEN PEDERSEN KRUMPEN AF SKØTTRUP

Hr. Jørgen rider til Tings.

¹⁾ Sundkrog.

²⁾ Lystrup Mark.

³⁾ Lystrup Skov.

⁴⁾ Gaardsted og Toft i Ajstrup.

⁵⁾ Trudsholms Dam og Stejlebjærg.

⁶⁾ Kastbjerg Mølle.

Hr. Jørgens Sønner.

Fru Anne Lykkes Fiskedræt.

FORKORTELSER

- Rep II 5880: Danmarks Riges Breve fra Middelalderen, 2den Række, Nr. 5880.
Allen 4, II. 44: C. F. Allen: De 3 nordiske Rigers Historie 1497—1536. 4 Bd. II. Side 44.
D.A.A. XVII, 341: Dansk Adelsaarbog, Bind XVII, Side 241.
D.M. 3, VI, 211: Danske Magasin, 3. Række, VI. Bd., Side 211.
K.B.: Kancelliets Brevbøger.

VELBYRDIGE MAND JØRGEN PEDERSEN KRUMPEN AF SKØTTRUP

Fortsættelse fra Aarbogen 1946. Af Ingeniør Chr. Schwensen.

Hr. Jørgen rider til Tings.

»Husk Dreng«, raabte nu salig Overlærer Engell ud over Klassen, idet han strammede den sorte Jakke om den Granrafte, der udgjorde hans Krop, og hævede Pegefingern op foran det smukke Ansigt, en Finger, der syntes at forlænge sig ud over alle Grænser mod Zenith. »Husk, at i den sene Oldtid forbandt Indhave og Bælter, medens Land adskilte, ellers forstaar I ikke Danmarks politiske Opbygning.«

Det mest centrale Tingsted i Danmark blev da Isøre ved Rørvig, hvor mange Konger kaaredes. Men de nordjydske Tjodlande, der tildels erobredes af Danerne, da disse omkring 500 Tallet satte sig fast i Jylland, maatte ogsaa efter ældgammel Skik hylde Kongen paa de gamle Landes Fællesting i Viborgeggen (Snabeting?). Det var nok heller ikke ualmindeligt, at de enkelte gamle Tjodlande, hvis Omraade senere benævnedes Syssel, maatte hylde Kongerne paa Sysseltingene. Saaledes blev Kristoffer d. 1. udvalgt til Konge paa Sysseltingene¹. Der ligger deri en Mindelse om, at det drejer sig om erobrede Lande, idet disse maatte hylde den Konge, der allerede var kaaret. Paa Sjælland

¹ O. Nielsen: Sysselinddelingen i Danmark, Side 28.

fandtes ingen tilsvarende Opdeling, førend den almindelige Sysselinddeling fandt Sted. I Kong Valdemars Jordebog nævnes kun jyske Sysler.

De gamle Lande og altsaa senere Syslerne var delt i Herreder, der hver havde sit Tingsted, indtil mindre Tingkredse, Birker, udskiltes fra Herredet.

Det er tidligere nævnt (Aarbogen 1946, Side 30), at Jep Axelsen Thott var en daarlig Administrator, og at der var Uorden i det Gods, Jørgen Pedersen Krumpen overtog ved sit Ægteskab med Elene Thott. Skulde han forsvare sin Ret efter Lovene, maatte han først fremføre sit Kæremaal for Gjerlev Herreds Ting.

Historikeren Aage Sørensen har meddelt mig, at Herredets Tingsted en Tid har ligget nordfor Vellinggaard antagelig i Nærheden af den Kongevej, der gik fra Skøttrup til Udbyhøj. Tinget har ogsaa været holdt ved Stendyssen sydfor Dalbyover²; men der har sikkert ogsaa været afholdt Ting ved den Tinghøj, der ligger mellem Stangerum og Dalbyover i Nærheden af den Kirke, der laa ved Hovedruten, Kongevejen, fra Østhimmerland over Skøttrup-Blendstrup mod Viborgeggen.

Paa Tinget kunde fremmøde de af Lensmanden i Ed tagne Sandemænd, 8 fra et Herred. Disse var nærmest Syns- og Skøns mænd. Men en Række hæderlige Danne mænd kunde ogsaa vidne paa Tinge, hvad de havde set og hørt paa Aastedet.

Drejede det sig om en Sag, som Folk fra Hjemegnen bedst var kendt med, kunde den, der vilde, fremføre et Kæremaal, faa et *Sognevidne* ved Sognets Kirke under Ledelse af Præsten, og disse lokal kendte Danne mænd kunde bagefter vidne paa Herredstinget og saaledes bekræfte deres Udsagn.

Vilde en Mand hævde sin Ret til en Gaard eller anden

² Meddelt af Gaardejer Greve, Dalbyneder.

Jordejendom, fremviste han paa Aastedet i Overværelse af Riddere, Væbnere og Bønder sine »Bevisninger«, gode Breve med hængende Segl, og spurgte, om nogen havde bedre Bevisninger. Saaledes indværgede han Ejendommen. Han fremlagde derefter sine Bevisninger paa 3 Ting, og Deltagerne ved Indværgningen vidnede paa Herredstingene, hvad de havde set og hørt. Kunde ingen anden fremføre bedre Bevisninger, fik Manden Lovhævd paa Ejendommen.

Førte Sagen paa Herredstinget ikke til endeligt Resultat, kæredes den til Landstinget i Viborg eller til Kongens Retterting, der holdtes alle mulige Steder i Riget. Det kunde ogsaa bestemmes, at Sagen skulde for Tinget Biskop og Bygdemænd. Et Ting inden Sysel, der nærmest var en Overlevering fra de gamle Sysselting, men som holdtes, hvor det passede Biskoppen.

En Sag drejede sig oftest om Jordegods og kunde strække sig over Aartier, inden et Laasebrev — et endeligt Dokument — bekræftede, at den og den med fuld Ret til Evighed besad det omhandlede Jordegods. Sagen var da ført »til Laas«. Inden det kunde ske, udstedte Kongens Retterting med Mellemlum 4 Domsbreve, hvori der dømmes, at den og den skulde nyde det omhandlede Gods, indtil andre fremlagde bedre Bevisninger. Var der ingen, der kunde fremlægge disse bedre Bevisninger, fulgte Laasebrevet.

Jørgen Krumpen havde saaledes Laasebrev paa Kristiern Raiis Bol i Haderup, som en Knut Eriksen ogsaa gjorde Krav paa. Laasebrevet begynder saaledes:³

»Hans Konge. For os paa vort Retterting paa Bispegaarden i Roskilde — — —.«

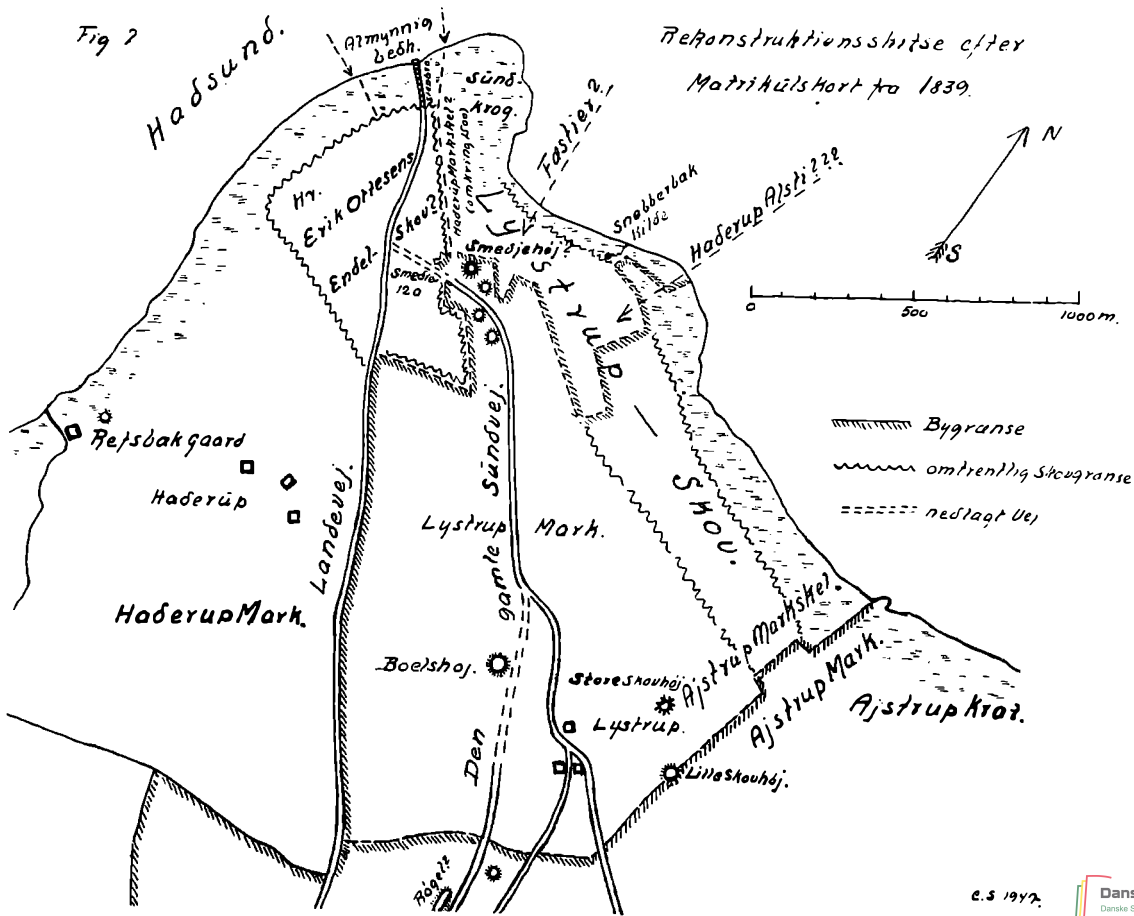
Og ender:

»— derefter vort Stadfæstelsesbrev, som vi havde stad-

³ Rep. II, 5880.

Fig 2

Rekonstruktionsstiftelse efter
Matrikelskort fra 1839.

fæstet den Indførsel, de Ridemænd have gjort efter vort Ridebrevs Lydelse, med vort 1 Dombrev, 2 Dombrev, 3 og 4 Dombrev paa Pergament med hængende Indsegl, hvert paa 6 Uger, med vort almindelige Stævnebrev over alt Danmark paa 6 Uger og 1 Aar og derefter Overhørelsesbrev paa 6 Uger. Hvilke Breve alle til Tinge læste (Herredstinget), og ingen Breve er tagne af os, som Jørgen Krumpen kan hindre. Thi tildømmer vi J. K. forskrevne Bol til evindelig Eje — 16. Maj 1486.«

Saa var den Sag afsluttet. Mon man i Dag forstaar, hvad det betyder, at en fuldstændig Matrikulering er gennemført, saa det altid kan oplyses, hvor Skel og Grænser er.

Vedrørende Ting og Tingsteder kan iøvrigt henvises til Aage Reiters Artikel om Ulstrup Ting — Aarbogen 1945.

Herefter behandles nu de Tingsager, som kendes vedrørende Jørgen Krumpens Gods.

1) Sundkrog.

Sundkrog er den Eng ved Syd Hadsund, der ligger østfor den nuværende Jærnbanedæmning. Den Bugt i Fjorden, der ligger østfor Sundkrog, kaldes Sølkrogen, og Ejendommen ovenfor, Haderup By, Mat. No. 13, Sølstedet; men gamle Niels Christian Sørensen fra Syd Hadsund mener, det skulde være Solkrogen, fordi Ejendommen, der nævnes foran, hed Solstedet, indtil den fik Navnet Højvang.

Skulde Jørgen Krumpen gøre sin Ret gældende, maatte han først paa Stedet »indværge« Jordstykket i gode Mænds Nærværelse og fremvise sine Breve og Bevisninger. Disse Mænd vidnede saa paa Herredstinget, hvad de havde set og hørt.

Sagen føres mellem Jørgen Krumpen og de Haderup Grander, synderlig Per Bonde. Granderne brugte Sundkrog og hævdede, at Arealet hørte til Haderup.

Det gjaldt altsaa for Jørgen Krumpen at vise, at han havde gode Breve paa Sundkrog, og at Sundkrog hørte til Lystrup; thi i Henhold til et Skiftebrev mellem Stig Andersen Hvide og Christian Vendelbo, oprettet Aar 1397, tilfaldt $\frac{1}{3}$ af Lystrup den første og $\frac{2}{3}$ den sidste. (Herfra maa regnes noget Gods, som før eller senere kom til at tilhøre Kirken.)

Dette Skiftebrev eksisterer desværre ikke mere; men det nævnes blandt andet i en Landstingskendelse af $\frac{1}{8}$ 1484⁴ og findes da ved »sin fulde Magt«.

Stig Andersens Sønnedatter Birgitte Poulsdatter ~ Morten Jepsen Seefeldt til Refnæs, solgte i 1480 til Jørgen Krumpen al den Ret, hun havde i Sundkrog og »oppebar herfor Penge og fuldt Værd«,⁵ og da han selv ejede $\frac{2}{3}$ af Lystrup gennem sin Hustru, der jo var en Efterkommer af Christian Vendelbo, tilfaldt hele Sundkrog Jørgen Krumpen, hvis Arealet hørte til Lystrup By. Saaledes forholdt det sig imidlertid, for i en Dom af 1486 af Kongens Retterting⁶ staar der, at Sandemænd af Gjerlev havde gjort ret Skel imellem Lystrup og Haderup »— saa at de ginge østen op med den Stenbro, som ligger ved Hadswnth og vesten ved den høw.« Efter denne Rettertingsdom hedder det:

»— tildømmer vi Jørgen Krumpen forskrevne Sundkrog og det Fiskeri derudenfor til Midtstrømmen, forbydende nogen ham deri Hinder at gøre, saalænge nogen kommer med bedre Bevisning.«

Skulde Sagen »føres til Laas«, skulde Kongens Retterting udstede med Melleumrum 4 Domsbreve, inden Laasebrevet. Imidlertid kendes kun det ene Domsbrev.

Sagen stod ikke saa godt for Granderne, nu Landstinget

⁴ Rep. II, 5526.

⁵ Rep. II, 4786.

⁶ Rep. II, 5885.

havde dømt det gamle Skiftebrev ved sin fulde Magt, og nu Kongens Retterting tildømte ham Sundkrog.

Da fører Granderne et helt nyt Synspunkt ind i Sagen. Sundkrog laa jo ved en Hovedrute — Kongens Hærstræde — og ved Færgestedet var der udlagt Fællesgræsning »almynnig bedh«, saa rejsende kunde græsse Hestene, naar der bededes. Jorden tilhørte Kongen; men alle havde Lov at græsse Heste.

Granderne hævdede nu, at Sundkrog hørte til denne Fællesgræsning. Men saa faar Jørgen Krumpen travlt.

$1\frac{1}{2}$ 1487⁷ faar han et Sognevidne af 12 Dannemænd paa Visborg Kirkegaard, og disse vidner, at Sundkrog ved Hadsund (Hadsund er ikke en Bebyggelse; men Fjorden-Sundet) er Lystrups rette Tilliggende, og at de aldrig havde hørt at Sundkrog havde været »almynnig bedh«, saa længe nogen kunde mindes. De vidnede, at der var Markskel mellem Sundkrog og Kongens Hærstræde og ligeledes, at Visborg Mark ligger paa 2 Armbrosterskud nær ved Sundkrog, og at de jævnlig selv kom over Hadsund. Havde Sundkrog været Fællesgræsning, havde de hørt eller set det.

$2\frac{1}{2}$ 1487⁸ faar Jørgen Krumpen et Stokkenævn paa Hindsted Herredsting af 24 Dannemænd, der vidner helt i Overensstemmelse med Sognevidnet.

$\frac{3}{3}$ 1487⁹ vidner 8 Dannemænd fra Egnen paa Onsild Herredsting ogsaa helt i Overensstemmelse med foregaaende.

Og endelig $2\frac{4}{3}$ 87¹⁰ vidnes paa Falslev Kirkegaard af 8 Sognemænd paa samme Maade. De havde ikke hørt, at Sundkrog havde været Fællesgræsning, og der var Mark-

⁷ Rep. II, 6020.

⁸ Rep. II, 6037.

⁹ Rep. II, 6042.

¹⁰ Rep. II, 6055.

skel mellem Sundkrog og den Fællesgræsning, der hørte til Kongens Hærstræde. Ligeledes vidnede Mændene, at Falslev Sogn laa lige vestfor Sundkrog. Det var Hr. Jeib Jeibsen, »— som den Dag sang til Falslev Kirke —«, der sad foran Vaabenhusdøren og skrev op, hvad Sognemændene sagde.

Disse Tingsvidner og Sognevidner er sikkert fremlagt for Kongens Retterting; men det vides ikke, og i al Fald hjalp det ikke ret meget, for $1\frac{1}{2}$ 1489¹¹ stævnes Per Bonde og Anders Mikkelsen i Haderup til at møde i Graabrødre Stue i Randers. Her læste Jørgen Krumpen i Overværelse af Bisp Niels i Viborg og Bisp Niels i Børglum, samt en Del Adelsmænd, Kongens Stadfæstelsesbrev og Dom. Det er et mærkeligt sammensat Ting, idet der er 2 Bisper, og Adelsmændene er ikke alle fra »indensyssel«. Der dømmes, at Jørgen Krumpens Breve bør blive ved Magt. Per Bonde og Anders Mikkelsen gik nok hjemme i Haderup og fodrede Bæsterne med Hø fra Sundkrog, for de mødte slet ikke.

$\frac{5}{11}$ 1492 er Sagen ikke afsluttet, der er stadig Vrøvl med Ejendomsforholdene baade ved Lystrup og Ajstrup, og nu rides paa Biskop Niels Globs Befaling Skellene af. Man begynder ved Sundkrog:¹²

»— og fandt vi, at Sundkrog laa i Lystrup Mark lige nedenfor Hr. Erik Otzens Endelskov. — Bønderne sagde ogsaa, at Sundkrog skulde være alminning bedh for hver Mand fra det Dige og Grøft vestenved Smidiehøj, indtil det Dige og Grøft langt østenfor Smidiehøj, hvilket Dige løber ned fra Hr. Erik Otsens Skov til Fjorden. Bønderne tilstod selv, at Hr. Axel (Lagesen Brok, Clausholm) havde udlagt et Stykke til Kronens Gods for »kiend« Eng. Sammesteds besaa vi 4 Agre og

¹¹ Rep. II, 6439.

¹² Rep. II, 7242.

et Stykke Eng, som kan give 4 Læs Hø, og 2 smaa Stykker Skov, som Per Bonde kendte sig ved *inde* i Lystrup Mark. Da saa vi, at forskrevne 4 Agre og Stykke Eng ej var særmærket enten med Sten eller Grøft efter Loven, og Per Bonde tilstod selv, at de 2 smaa Stykker Skov var ej heller særmærkede med Sten, Stabel eller Grøft. —«

Heraf maa fremgaa, at Sundkrog hørte til Lystrup Mark, og at Fællesgræsningen til Kongens Hærstræde var særmærket.

Det er Tinget Biskop og Bygdemænd, Sagen nu er for, og den behandles samtidig med Sagen om Gaardsted i Ajstrup. Der afsiges ingen Dom vedrørende Sundkrog; men saadan som Sagen laa, maa den trods alle Forviklinger være vundet af Jørgen Krumpen.

2) *Lystrup Mark.*

Birgitte Poulsdatter havde jo, som flere Gange nævnt, arvet $\frac{1}{3}$ af Lystrup. Hun var gift med Morten Jepsen Seefeld og havde med ham Børnene:

Olaf Mortensen

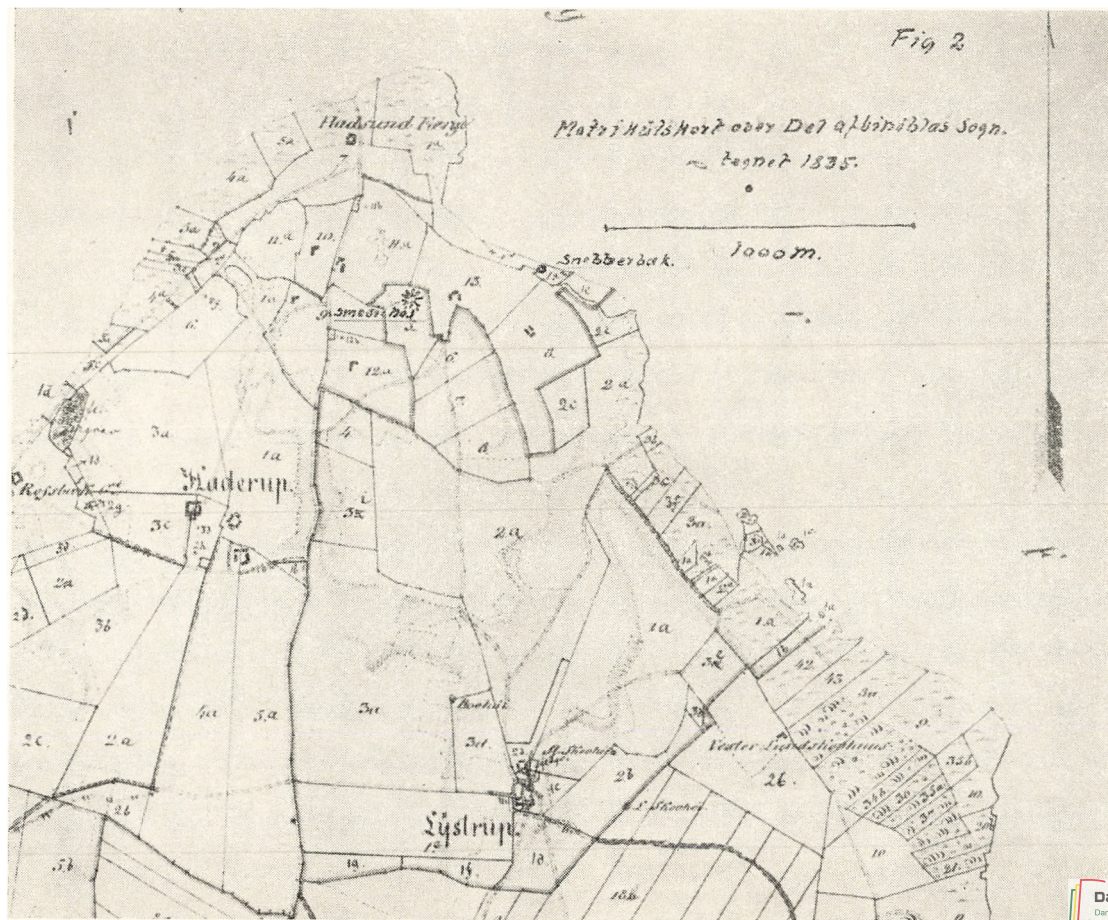
Jes Mortensen

Sofie Mortensdatter, der blev gift med
Knud Thammesen Vognsen.

Det var i Aaret 1469, at Oluf Mortensen paa sin Moders og Morbroders Vegne indværgede Trediedelen af Lystrup Mark.¹³ »— som er Trediedelen af al den Jord, som kaldes Lystrup Jord paa Ajstrup Mark, og mælte de gode Mænd hans Lov stadig til hun fældes med Biskop og Bygdemænd.«

Her begynder altsaa Striden om Lystrup mellem de Haderup Grander og Ætten efter Stig Andersen Hvide

¹³ Rep. II, 2617.

og efter Christian Vendelbo. Torpbyen Lystrups Tilliggende kaldes »Lystrup Jord paa Ajstrup Mark«, og dette kunde tyde paa, at de to af Landsbyens 3 Gaarde var øde, medens den ene Gaard (kaldet Kiærsgaard)¹⁴ engang før eller senere delvis kom til at tilhøre Raaby Kirke.

De Haderup Grander har lige saa stille dyrket store Dele af Lystrup Mark, der laa meget bekvemt for Haderup. Det er først 9 Aar efter, at Olaf Mortensen gjorde sin Lovhævd paa Trediedelen, at Jørgen Krumpen gør sin Lovhævd ved Hadsund:

»Osten op ved Stenbro og saa vesten om »Smydehøff«, saa sønder op i det Dige, som ligger imellem Hr. Erik Ottesens Skov og Lystrup Mark og saa sønder op ad den gamle Sundvej, til den »røgel« møder, som Haderup Mark, Nørup Mark og Ajstrup Mark mødes og saa frem ad Ajstrup Mark i Fjorden — og mælte Lovhøringerne Jørgen Krumpens Lovhævd stadig at blive, saa længe hun fældes med Biskop og Bygdemænd.«

Stenbroen kan enten være et Anlægssted for Færgen eller et brolagt Stykke af Kongens Hærstræde over Engen ud til Anlægsstedet. Jeg mener, at det sidste er det rigtige. Man gaar altsaa op østen for den brolagte Vej og op langs Erik Ottesens Skov (Fig. 1). Ved et saadant Færgested maa der næsten nødvendigvis være en Smedie. Jeg har da ogsaa faaet oplyst, at der i Huset Mat. No. 12 a (1835) har været Smedie, og paa Grunden nordfor Huset maa der ogsaa engang have været en Smedie, det kan man se af de Sager, der af og til pløjes op. Smydiehøff = Smediehøj maa da være en af de 4 Høje, der ligger her ovenfor Sundkrog. En Kæmpehøj af meget langstrakt Form (Røgel?) ligger ved den gamle Oldtidsvej, der gaar vestfor Lystrup, omtrent ved Skellet mellem Lystrup og Ajstrup.

¹⁴ Rep. II, 4256.

Og den gamle Sundvej, synes jeg, maa være Oldtidsvejen. Men iøvrigt maa jeg opgive at faa det til at passe med, at Haderup, Norup og Ajstrup Mark mødes.

Sagen er for Biskop og Bygdemand, og den er meget vanskelig, fordi der, som det nedenfor meddeles, var Lovhævd mod Lovhævd, og de forskellige Retsinstanser tog meget alvorligt paa en Lovhævd.

²⁵/₁₀₀ 1481 forsøges et Forlig under Axel Lagesens Forsæde.¹⁵ 2 Sognepræster og 2 Væbnere og Parterne blev talt saa imellem, at for Hr. Axels og Vidnernes Bøns Skyld tillodes det de af Haderup at have deres Fædrift paa Lystrup Mark og bruge Afgrøden af i Aar, dog ej for nogen Arilds Vane. Det aftaltes, at Hr. Axel skulde komme næste Vinter og sammen med 6 Riddere og 6 Bønder forlige Jørgen Krumpen og de Haderup Mænd. Kunde Parterne da ikke forliges, vilde Hr. Axel sætte dem ind for Biskop og Bygdemand, thi der var Lovhævd mod Lovhævd. Sagen var den, at Per Bondens Fader havde faaet Lovhævd paa Jord paa Lystrup Mark.¹⁶

¹¹/₁₀₀ 1483¹⁷ rører Knud Thammesen ogsaa paa sig og faar paa Vindblæs Kirkegaard et Sognevidne af 24 Danne-mænd, som vidner, at Knud Thammesen har den tredie Delen paa Ajstrup Mark, som kaldes Lystrup »reth«, og han har haft den ukæret i Værge paa sin Hustrus Vegne i 40 Aar og mere.

Striden har nu været ført i 14 Aar siden 1469. Haderup Grander brugte trods Forligsforsøget Lystrup Mark og Skov. Jørgen Krumpen faar da Væbneren Lave Kjeldsen fra Stangerum, 3 Bønder fra Kastbjerg og 2 fra Skøttrup til at vidne paa Herredstinget ¹⁶/₁₀₀ 1483.

Synsmændene havde set og hørt, at de af Haderup havde

¹⁵ Rep. II, 4870.

¹⁶ Rep. II, 7715.

¹⁷ Rep. II, 5223.

forhugget Lystrup Skov skammeligt langs Sundvejen (jeg mener, det skal være den gamle Sundvej), og at der var ført Sæd i Jorden paa Lystrup Mark. Saaledes vilde de vidne paa Tinge, men en Bonde, Jes Matzen, tog Herremændene til Side og fik sat igennem, at der ikke skulde vidnes paa Synet, naar der var Lovhævd mod Lovhævd, før Dom var afsagt af Biskop og Bygdemand.¹⁸

Der er noget retsligt betryggende ved denne Bonde, der tager Herremændene til Side. Respekten for en Lovhævd maa have siddet dem i Blodet. Hvordan det iøvrigt var med Per Bondes og de andres Lovhævd, er ikke let at granske. Under Sundkrogsagen er omtalt Per Bondes Faders Lovhævd paa 4 Agre m. m., og under Ajstrup Sagen er der ogsaa Tale om en Lovhævd (se senere). Per Bonde synes at være en fiffig, men tvær Person, der ikke møder, naar han er stævnet og ikke vil vise sine Breve frem.

Jørgen Krumpen maa have besindet sig, da han kom hjem til Skøttrup, for straks efter, d. $2\frac{1}{6}$ 1486, gaar han til Landstinget.¹⁹ Hans Kæremaal gaar ud paa, at hans Skov var huggen, Sæd ført i hans Jord og hans Mark »dreven med Hjord« og hans Øksner var tagen fra hans Dreng og hans Tjenere i hans egen Skov. Der dømmes, at Forliget skal overholdes, saalænge de Lovhævder adskilles for Biskop og Bygdemand. De af Haderup maatte altsaa ikke mere bruge Lystrups Jord.

Det varede længe, før Biskop og Bygdemand lod høre fra sig. Bispen var Ommersysels Bisp Niels Glob i Viborg, men heller ikke her var Sagen klar, for Viborg Bispestol havde i 1395 pantsat de 4 østlige Herreder²⁰ og aldrig indløst dem, man ser da ogsaa, at Biskop Eyler Bølle i Aarhus optræder under Sagen Lystrup Skov, og det var

¹⁸ Rep. II, 5249.

¹⁹ Rep. II, 5253.

²⁰ O. Nielsen: Sysseldelingen i Danmark, Side 56, og Gleerup: Aarbogen 1933, Side 7.

maaske ikke til Gunst for Jørgen Krumpen, idet hans Forhold til Aarhus Bispestol var meget spændt. (Herom i Sagen Kastbjerg Mølle).

Endelig 5 Aar efter Axel Lagesens Forligsforslag stadfæster Kongens Retterting dette. Granderne skulde have Udbyttet af Jorden i 1481 og derefter maatte de »— ej ydermere bruge eller drive inden Lystrup Markskel, uden de kunde vidne dem derind med Rette.«²¹

Det er en temmelig svævende Dom, og meget bedre bliver det ikke, da Biskop og Bygdemand endelig lader høre fra sig $1\frac{1}{2}$ 1489.²² Tinget holdes i Graabrødre Stue i Randers, og samme Dag er der afsagt Dom i Sagerne Sundkrog og Gaardsted i Ajstrup. Der dømmes, at foranstaaende Stadfæstelsesbrev af $1\frac{8}{8}$ 86 af Kongens Retterting skal blive ved Magt.

»— Efter vi have set saadan Bevisning paa Jørgen Krumpens Side og ingen af de paa den anden Side, som han havde ladet stævne, vilde »forbydæ« og pleje Ret, thi sagde vi saa af for Rette, at Jørgen Krumpens Stadfæstelsesbrev (5884) bør blive ved Magt, og ingen andre end han og hans Arvinger bør bevare sig noget inden Lystrup Markskel mod hans Minde, uden nogen kan vinde sig derind med Rette.«

$\frac{1}{8}$ 89 er de 3 Sager igen for Kongens Retterting i Sortbrødrekloster Stue i Aarhus, og nu endelig kommer Per Bonde og Anders Mikkelsen frem med Breve og Bevisninger, som læses og granskes. Der dømmes, at den Lovhævd, Per Bonde havde paa nogen Jord i Lystrup Mark, skal blive ved Magt, saa længe hun rygges med Bisp og Bygdemand.²³

Paa dette Ting er Biskop Niels Glob tilstede og Lands-

²¹ Rep. II, 5884.

²² Rep. II, 6440.

²³ Rep. II, 6507.

dommer Anders Christensen og mange andre. Man ser af de tre sidste Domme, at Tinget, Biskop og Bygdemand har en Særstilling, idet det kan stadfæste et Stadfæstelsesbrev fra Kongens Retterting, og dette igen dømme efter Biskop og Bygdemand. Det gamle Sysseleting, som maa have været Overret for Herredsretterne i sin Tid, synes at indtage en sideordnet Stilling til Kongens Retterting, naar det drejede sig om vanskelige lokale Sager.

Saa gaar igen nogle Aar. Jørgen Krumpen har klaget til Kongen over, at han havde Brøst paa sin Jord i Ajstrup og Lystrup, og Kongen tilskriver og befaler $2\frac{1}{2}$ 1492, at de forskrevne Marker skal rebes, saa hver Mand kan faa, hvad han bør have.

Som nævnt under Sundkrog, lod Biskop Niels Glob Lystrup Mark ride af, og de besaa 4 Ager, et Stykke Eng og 2 smaa Stykker Skov, som ikke var særmærkede,²⁴ men her maa det være, at Per Bondes Fader havde faaet Lovhævd.

$2\frac{1}{8}$ 1494 stævner Erik Ottesen og Jørgen Krumpen Per Bonde for Biskop Niels Glob og Biskop Niels Clavsen (skave) i Aarhus Bispegaard i Anledning af denne Lovhævd.²⁵ Per Bonde skød sig af Retten, og det havde han altid gjort, og det var den 7^{ende} Rejse, han var stævnet for i samme Sag, og han vilde aldrig være »i Rette«. Det var set, at han havde en Brevæske med Breve paa Barmen. Det blev tilbudt ham at fremlægge Brevene, men det vilde han ikke.

Saa fælder Biskop og Bygdemand den Dom, at Hr. Erik Ottesen og Jørgen Krumpen bør nyde al Lystrup Mark baade Ager, Eng og Skov undtagen den Del, som Raaby Kirke havde haft fra gammel Tid. Hr. Erik Ottesen en »Treding« og Jørgen Krumpen to »Tredinge«, indtil Per

²⁴ Rep. II, 7242.

²⁵ Rep. II, 7715.

Bonde vil lovligt stævne Hr. E. O. og J. K. Erik Ottesen har altsaa overtaget Knud Tammesens Part.

Men Per Bonde ses ikke at have stævnet Adelsmændene. Han var iøvrigt Selvejer, for han købte sig en ny Gaard i Haderup, idet Jost Jensen i Nebstrup og hans Husfrue Kay Jostes $\frac{4}{10}$ 1504 skødede til Per Bonde den Gaard i Haderup, som han nu bor i, og al den Del, som Kay Jostes havde arvet i Reffz Mark, Gaardsted, Skov og *Møllested*.²⁶ Det var altsaa Rævsbækgaard, Per Bonde købte.

3) *Lystrup Skov.*

Det vilde føre for vidt at fremdrage alle de gamle Tingsvidner og Domme vedrørende Lystrup og Ajstrup, hvorfor disse refereres ganske kort. De to første Sager er Eksempler paa, hvor endeløst tungt Retsmaskineriet fungerede; men de er ogsaa Eksempler paa, at Bønder kunde fremføre deres Sager paa Tinge som frie Mænd. Det var først langt senere, at Bondens Fornedrelse fuldbyrdedes.

I Sagen om Lystrup Skov gælder det ikke om at granske de gamle Skel. Der er ingen, der kan være i Tvivl om, hvad Lystrup Skov er. Den strakte sig som en Bræmme fra Ajstrup Markskel til Haderup Markskel langs den paa sine Steder endnu skovklædte Skrænt, der engang var Kystlinie for Stenalderhavet. Hen mod Ajstrup Skel, hvor der nedenfor Skrænten er meget Skov, kæmper ovenfor Skrænten Skoven endnu sin sejge Kamp mod Lyngen.

Store Dele af Hedestrækningen mellem Ajstrup og Lystrup er nu tilplantet, saa en større samlet Skov vil opstaa.

Det, Sagen drejer sig om, er, hvorledes den Trediedel, der tilhørte Knud Thammesen, skulde udskiftes.

Der var opstaaet Trætte om Skoven mellem Knud Tham-

²⁶ Rep. II, 10190.

mesen og Jørgen Krumpen. Under Biskop Eylers (Aarhus) Ledelse møder disse for Biskop og Bygdemand $\frac{5}{5}$ 1483,²⁷ og Parterne enedes om, at de skulde mødes for at rebe (opmaale) og skifte Skoven »— saa at det skulde aldrig komme dem yder mere til Trætte derom.« Der udnævntes 8 Bønder, som skulde vidne om Skiftet, 4 til hver Part. Da de mødes, sender Knud Thammesen sine 4 Dannemænd til Jørgen Krumpen og tilbyder at dele Skoven i 3 Dele, og da vilde Knud unde Jørgen at tage hvilke 2 Dele, han vilde. Men da Knud havde delt Skoven, »— vilde han ikke unde Jørgen de Kaar, som han tilforn tilbød.« Knud vilde have fra Haderup Alsti og vestpaa til Haderup Markskel.²⁸

Paa Kortet (Fig. 1) er Situationen antydet. Det er umuligt at vide, hvor Haderup Alsti har ligget; men det er jo heller ikke afgørende at vide det bestemt.

Jørgen vilde ikke gaa ind paa Knuds nye Tilbud. Han vilde dele Skoven i 3 Dele og da unde Knud hvilken Del, han vilde. Og det sagde Knud ja til.

Jørgen tilbød da Knud al den Skov, der laa fra »— Haderup Alsti og til de Fæstier, der løber til Sundkrog og Snebbærbæk ligger i den samme Skov. Vilde Knud ikke have denne Skovpart for Trediedelen, vilde Jørgen dele den anden Skovpart i 2 Dele, og Knud maatte da tage den Del, han vilde.«²⁸ Men det vilde Knud ikke gaa ind paa. Snebbærbæks Beliggenhed kendes, thi Snebbærbæk er et meget betydeligt Kildevæld ved Foden af den skovklædte Skrænt. Haderup Alsti maa ligge østfor Snebbærbæk, og Fæstierne vestfor. Derved afskæres en lille Part af Skoven fra Fæstierne til Haderup Markskel, men da denne Part var i nær Forbindelse med Sundkrog, kunde det maaske ikke genere Jørgen.

Saa rebede de Skoven fra Ajstrup Markskel til Haderup

²⁷ Rep. II, 5216.

Marskel og gjorde 3 Lodder og lagde dem i en Handske, og en uvildig Mand, som de begge troede — Jep Henriksen, Asnæs (Assens) — skulde kaste Lodderne.

Knud Thammesen trak den vestre Del af Skoven til lidt østen om Kristian Ratz Eng. Al den anden Del af Skoven faldt i Jørgens Lod. Da man kom til Lystrup igen, blev Forliget underskrevet hos Jes Kjeldsen i Lystrup, og man skulde »— nøjes paa begge Sider, og skulde den Trætte have fuld Ende.«²⁸

Men da Forliget skal bekræftes paa Herredstinget 1 $\frac{1}{6}$ 83, kundgør Thomads Branth i Fowels paa Knud Thammesens Begær, at denne ikke vil tage imod Skiftet, fordi der ikke var skiftet som aftalt i Aarhus for Biskop og Bygdemand.²⁹

Imidlertid dømmer Landstinget i Viborg straks efter, 2 $\frac{1}{6}$ 1483, at Forliget skal staa ved Magt,³⁰ og 1 $\frac{8}{5}$ 1486 dømmer Kongens Retterting paa samme Maade.³¹

Imidlertid er Knud Thammesen død, og Erik Ottesen Rosenkrantz maa have overtaget hans Part. Erik Ottesen repræsenteres ved et Skifte 2 $\frac{3}{8}$ 97 ved Sognepræst Jep Nielsen i Glenstrup. Skoven rebedes 4 Gange igennem, og da de havde skiftet Skoven, lod Jørgen sig »— aldeles nøje —«, og sagde intet imod.³²

Væbner Lave Kjeldsen, Stangerum og 6 Bønder er med ved Forliget. Aaret efter vidner disse paa Herredstinget i Dalbyover, hvad de have set og hørt. Det tilføjes, at Jørgen Krumpen lod sig aldeles nøje, dog ankede han over, at Jes Kjeldsen ikke bar Rebet ret, »— han bar det stundom i Nord og stundom i Vester.«³³

Og dermed sluttes denne Sag, det tog 15 Aar.

²⁸ Rep. II, 5221.

²⁹ Rep. II, 5250.

³⁰ Rep. II, 5252.

³¹ Rep. II, 5883.

³² Rep. II, 8493.

³³ Rep. II, 8634.

4) *Gaardsted og Toft i Ajstrup.*

Hvidernes Slægt havde jo $\frac{1}{3}$ og Vendelboes $\frac{2}{3}$ af Lystrup. Disse hyppigt forekommende Brøker opstaar oftest ved Arvedeling, og i Aarbogen 1946 Side 33 har jeg vist, hvorledes en saadan Arvedeling kan have fundet Sted. Imidlertid ser jeg af et Matrikuskort fra 1835, at der ved den Tid kun var 3 Gaarde i Lystrup, og da der næppe nogensinde har været flere, er det muligt, at Jorddelingen er opnaaet paa den Maade, at Stig Andersen ved Mageskiftet 1397 med Chr. Vendelbo simpelthen har byttet 1 Gaard med Skov i Lystrup med 1 Gaard med Skov i Ajstrup, fordi Chr. Vendelbo hellere vilde have denne Skovpart, der laa meget bekvemmere for Borgen Trudsholm, og Skoven — Havkærskov — har sikkert været bedre. Helt klart har Mageskiftet ikke været, da Knud Thammesen ogsaa gør Krav paa sin Part af Gaardstedet i Ajstrup.

Granderne maa have udnyttet Jørgen Krumpens Gaardsted, thi $\frac{25}{6}$ 71 er han i Ajstrup tillige med Herredsfogden, for at Ejermænd i Ajstrup skulde udlægge hans Del i Ajstrup Mark, Skov og Eng efter Kongens Ridebrevs Lydelse.³⁴ Saa udlagdes Gaardstedet med Toft, $2\frac{1}{2}$ Fjerdings Jord i Mark og hans Del i Skov og Eng ret ned igennem til Fjorden.

$2\frac{2}{7}$ 1475. Kongens Retterting bekendtgør, at Ajstrup Mænd ikke har efterkommet Kongens Stævnebrev paa 6 Uger.³⁵

Aarene gaar, men Sagen skal føres til Laas, og $2\frac{9}{5}$ 1483 tildømmer Kongens Retterting for 3die Gang Jørgen Krumpen den Jord, Eng og Skov, som han er lovlig indført i paa Ajstrup Mark.³⁶

³⁴ Rep. II, 2955.

³⁵ Rep. II, 3662.

³⁶ Rep. II, 5245.

$1\frac{5}{8}$ samme Aar følger 4de Domsbrev fra Kongens Retterting.³⁷ Men for en Sikkerheds Skyld inden Laasebrevets Udstedelse udsteder Kong Hans et Stævnebrev $\frac{6}{8}$ 1885:

»— Thi byder vi endnu alle dem, der i Danmark er, der sig kendes vil nogen Rettighed i at have for Pant, Ejendom, Laan eller Gave eller i hvad Maade, det er, at de inden 6 Uger møder for os paa vort Retterting —.«³⁸

I denne Sag gaar det imidlertid som i de andre Sager. Granderne fortsætter med at bruge Jorden, som det passer dem, og samme Dag, $1\frac{0}{2}$ 1489, som Haderup Grander er stævnet for Biskop og Bygdemand i Graabrødrestue i Randers, stævnes ogsaa Jep Sommersen i Ajstrup med flere Ejere. Det 4de Domsbrev paa Pergament med hængende Indsegl blev læst, og der dømmes, at Jørgen Krumpens Breve bør blive ved Magt.³⁹

Men saa er det, at vore gamle Kendinge Per Bonde og Anders Mikkelsen fra Haderup $\frac{4}{6}$ 1489 for Kongens Retterting møder med gamle Skiftebreve, Dombreve og Lovhævder, som nøje granskes. Per Bonde og Anders Mikkelsen maa dog tilstaa, at Jørgen Krumpen har $2\frac{1}{2}$ Fjerdings Jord i Ajstrup Mark. Der dømmes, at hvis Jørgen Krumpen har nogen Brøst, skal Marken komme til Reb efter Loven.⁴⁰

Det hjalp heller ikke noget, og Jørgen Krumpen maa have klaget til Kongen, for nu faar Anders Mikkelsen $1\frac{0}{11}$ 90 en alvorlig Straale, og Kongens Retterting truer med Forfølgning i Sagen;⁴¹ men det hjalp heller ikke, for $2\frac{2}{5}$ 1492 beordrer Kong Hans Biskop Niels Glob, Viborg, at han skal med det første forsamle sig med nogle Adelsmænd og Bøn-

³⁷ Rep. II, 5281.

³⁸ Rep. II, 5675.

³⁹ Rep. II, 6441.

⁴⁰ Rep. II, 6507.

⁴¹ Rep. II, 6795.

der og lade Ajstrup Mark rebe.⁴² Det skulde være »med det første, og allerede $\frac{5}{11}$ 1492 rider Niels Glob Skellet af ved Sundkrog, og derefter begiver man sig til Ajstrup Mark hvor Jørgen Krumpen lader læse det foregaaende Brev af $\frac{24}{5}$, og nu skulde der rebes. Men Ejermændene i Ajstrup kundgør nu, at de ikke er lovligt stævnet paa Herredstinget.⁴³

»— Men naar man vilde forfølge det lovligt til Reb med Varsel og i andre Mader, vilde de komme med deres Bevisning, og lade Reb gange over Marken, om de ikke kunde fordrages derom i Mindelighed —.«

Altsaa gik det hele i Staa igen, og man maa lægge Mærke til den Betydning, der lægges i, om der er varslet lovligt af Herredstinget. Det bestemmes nu, at der skal rebes Jørgens Dag 1493,⁴⁴ og den Dag møder Jørgen Krumpen saa i Ajstrup for at faa Sagen endelig afgjort som talt »wort« i Randers for Biskop og Bygdemand. Da spørger Jes Mikelsen fra Norup, om alle var tilstede, som vor naadige Herre Biskoppen havde befalet at rebe nævnte Mark. Men det var de ikke. for selve Biskoppen og 3 af Væbnerne manglede. Jørgen Krumpen svarede, at Biskop Glob ikke kunde være rede til enhver Tid, og det kunde de andre heller ikke, han forlangte Marken rebet, som bestemt i Randers for Biskop og Bygdemand. Bønderne har vel saa ment, at der ikke var noget at gøre, og Jakob Løkke havde allerede Rebet i Haand; men da kom Herredsfogden og forbød Bønderne at rebe, før Hr. Axel (Lagesen, Brok) kom hjem.⁴⁵

Haabløst! Lidet nyttede det vel, at Jørgen Krumpen i Mariager lod læse Kongens 4de Domsbrev. Denne Sag

⁴² Rep. II, 7143.

⁴³ Rep. II, 7242.

⁴⁴ Rep. II, 7384.

⁴⁵ Rep. II, 7402.

havde nu staaet paa lige siden han blev gift med Elene Jepsdatter og lige til hans Død, for $1\frac{1}{2}$ 1502 er det Jep Krumpen og hans Søskende, der faar et Sognevidne Sagen vedrørende,⁴⁶ og endelig $\frac{3}{4}$ 1506 er Sagen afsluttet, og Gaardstedet afmærket.⁴⁷ Sagen varede 35 Aar.

Det er tidligere nævnt (Aarbogen 1946, Side 47), at en Herre farer paa en hovedløs Hest gennem Havkærskov, fordi han vandt Jord fra Ajstrup med Urette. Det maa vel være Hr. Jørgen, Bønderne ikke under Fred i Graven. Med Lov skal Land bygges. Jørgen Krumpen stod paa Lovens faste, men langstrakte Grund. Var der Tale om nogen Uret, maa denne vel føres helt tilbage til den Tid, da Stig Andersen erhvervede Gaardstedet.

5) *Trudsholm Dam og Stejlbjærg.*

Dam betyder egentlig Dæmning; men maa her være brugt om det opstuede Vandareal. Den paa Plan 5 (Aargang 46, Side 41) viste Dæmning, Stejlbjærgdiget, har kunnet dæmme for et betydeligt Vandareal. Oprindeligt har Borgen Trudsholm været omgivet af Vand, Trudsholm Sø; men af en eller anden Grund — maaske Reservoir for de omtalte Fiskedamme, har man yderligere opstuvet Vand. Da Borgen gik i Forfald, har der ikke været Brug for Dammene, og Vandet er simpelthen løbet ud, og derefter har vel Udbyover Grander benyttet Damarealet og Stejlbjærgøstfor Dammen.

7. Juli 1477 kundgøres det paa Gjerlev Herreds Ting, »— at Dammen paa den Tid, han har været dæmmet, har overflødt al den Eng og grøn Jord, som ligger om Trudsholm Sø og flødte op til Lyngbakken; itens kundgør de, at Jørgen Krumpen lod læse et gammelt Pergamentbrev lydende, at de 2 Dele i fornævnte

⁴⁶ Rep. II, 9551.

⁴⁷ Rep. II, 10586.

Dam og Damsbaand (Sidedæmninger) var hans og hans Børns rette Arv.«⁴⁸

²/₅ 1481 vidner 8 Dannemænd, at Jørgen Krumpen har gjort sin Lovhævd med Riddere og Jordejere saa langt, som Dammen har flydt i gammel Tid og sønder op til *Handal*, ligeledes indværgede han ²/₃ af Stejlbjærg.⁴⁹ Trediedelen tilhørte Marquard Stigsen Hvide. Christian Vendelbo havde Borgen og ganske sikkert ogsaa Trudsholm Sø som Enemærke, men kun ²/₃ af det yderlig opstuede Vandareal, der laa mellem Skøttrup og Udbyover By. Af Interesse er det, at Vandet gik helt op til *Handal*. (Se Plan 2, Aargang 46, Side 24.)

Den nuværende Stationsby Havndal bestod oprindelig kun af faa Huse ved Vejen, nu kaldet Gammel Havndal, der grænser op til den skarpe Dal *Handal*. *Handal* betyder *Hanedal* eller udtales *Haanedal*, og jeg kan da ogsaa huske fra mine Drengaar, at Folk i Kastbjerg sagde: »A ska te Haandal.« Byen Havndal bør rettelig hedde *Handal*.

²/₇ 1481 vidner et Sognevidne af 12 Dannemænd, at Stejlbjærg, som ligger østenved Trudsholm, er mærket til Trudsholm.⁵⁰

»— paa den nørre Side ved fornævnte Bjærg har de haft en Fiskedam til Trudsholm, dér Trudsholm var bygget. Ligeledes vidnede fornævnte Mænd, at den Tid, Trudsholm var bygget, undlivede de »udedesmen« de af Trudsholm paa fornævnte Bjærg — og er Bjærget Trudsholms rette Tilliggende.«

Jørgen Krumpen maa før eller senere have overtaget Marquard Stigsens Trediedel. Stejlbjærg og Vandarealet kan godt have udgjort 25—30 ha, Trudsholm Sø indbefattet, og dette Areal og Stejlbjærg har hørt til Trudsholm helt op mod vor Tid.

⁴⁸ Rep. II, 4059.

⁴⁹ Rep. II, 4867.

⁵⁰ Rep. II, 4894.

6) *Kastbjerg Mølle.*

Denne Sag drejer sig om et hadefuldt Mellemværende mellem Aarhus Bispestol og Jørgen Krumpen. Det er den stærke Biskop Jens Iversen af Langeslægten, der indleder Kampen. Jeg har tidligere skrevet en Artikel om denne Sag, der med Figurer har været optaget i Randers Amtsavis.

Kastbjerg Mølle nævnes 1334.⁵¹ Møllen ligger, hvor Landevejen Havndal—Mariager skærer Aaen, og her laa ogsaa Kastbjerg Forborg og Kastbjerg Vold, der begge tilhørte Aarhus Bispestol.

Vadestederne var jo oftest ved Vandmøllerne, hvor Aabunden var fast. Jeg kan ikke sige, hvor Vadestedet har ligget. Fra Kastbjerg har man næppe kunnet komme vestpaa til det nuværende Overgangssted uden en Vase henover Engen. Maaske kan Vadestedet have ligget noget mod Syd, hvor Aaen svinger, da Tilkørselsforholdene her er bedre.

Paa Jørgen Krumpens Tid maa Vejen til Borgen og Møllen nødvendigvis have ligget, hvor den ligger nu.

Mølle og Borg har ligget klods op ad hinanden, og det var Aarsag til slemme Forviklinger.

Det begyndte med, at Landsdommer Krabbe 18/6 1471 paa Kongens Befaling at »høre« en Sag til Rette med andre gode Mænd om Kastbjerg Mølle, om hun »støver« paa Kirkens Grund.⁵² Biskop Jens Iversens Official, Per Jensen stævnes til at møde ved Møllen med de Bevisninger, som Kirken har paa fornævnte Grund. Det er rigtigt, at en Mølle støver nederdrægtigt; men her betyder — støve — at stuve, det vil sige, at Møllen ved at stemme Vandet generer de omliggende Arealer. Desuden gætter jeg, at Vandmøllen laa irriterende tæt op ad Borgen.

⁵¹ Rep. I, 1697.

⁵² Rep. II, 2954.

I Anledning af denne Klage har Sandemændene fra Herredet foretaget et Tog til Aastedet. De har da senere vidnet paa Herredstinget, og dette Vidnesbyrd maa være gaaet Jørgen Krumpen imod, for Sandemændene stævnes $1\frac{1}{2}$ 1476 for Tinget Biskop og Bygdemand for at svare for den Sag, som Jørgen Krumpen giver dem for Kastbjerg Mølle, »han siger, I har gjort uret Tog«. ⁵³

Det er den lærde Biskop Knud Mikkelsen i Viborg og Jep Friis, Børglum, der stævner Sandemændene til at give Møde i Randers, og det er Biskop Jens Iversen, der lader 8 »bedste Bygdemænd« stævne. ⁵⁴ Disse er Erik Ottesen (Rosenkrantz) af Bjørnholm, Landsdommer Oluf Mortensen, Anders Fleming (til Gjelskov og Møllerup), Petz i Holme (Rosenholm, nævnes et Par Gange »i« Holme) og Bønderne Nis Jensen i Tørsleff, Jes Matsen i Udbyover, Peter Lagsen, Udbyover, Per Kragh i Enslev. Altsaa 4 Adelsmænd og 4 Bønder. Bønderne er fra »inden Sysel«, endda omtrent Naboer, medens ingen af Adelsmændene er fra Syslet — ej heller Biskoppen. De 4 Herreder er ved at regnes til Aarhus Stift.

I »Den jyske Lov« hedder det II 7:

Hvis Sandemænd er uenige, skal Flertallets Afgørelse gælde, medmindre 8 af de bedste og troværdigste Mænd i Bygden tilligemed Bispen vidner, at de enten har forbrudt sig mod Retsreglerne eller gjort Uret.«

Det falder da naturligt, at Tinget Biskop og bedste Bygdemænd dømmer mellem Jørgen Krumpen og Sandemændene; men mærkeligt er det, at Bisp Jens har Forsædet og udnævner Bygdefolkene, da Bispen jo er Part i Sagen, idet Sandemændene har svoret til Fordel for Aarhus Bispestol.

Det er vel derfor, Jørgen Krumpen har været hos Kongen

⁵³ Rep. II, 3804.

⁵⁴ Rep. II, 3812.

og Rigsraadet baade om Sagen Gaardsted i Ajstrup og Sandmandstoget til Kastbjerg Mølle ^{26/1} 1477.⁵⁵

»Vi Christiern Konge hilser eder Biskop Jens i Aars . . . Jørgen Krumpen vor Mand og Tjener har været her for os og vort Raad med vort Stævnebrev over Sandemænd i Gerleff Herred for et Tog, de gjorde paa Kasebergh Mølle, og over alle dem, som kender sig Del at have i Aystroppe Mark . . . , da finde vi for Rette, at baade de Sager skulde indsættes til Biskop og bedste Bygdemænd, som han selv ydermere for eder berette kan. Thi beder vi og befaler eder, at I tagør til eder disse Bygdemænd (Bygd kan ogsaa forstaas som Sysel, se O. Nielsen: Syseldelingen Side 19): Sommer (Oluf af Genderup = Fusingø), Pors (af Tvede), Anders Binderup (af Hvidsten) og Niels Munck (af Gjes-singgaard) vore gode Mænd og Tjenere og Pouel Nielsen, Jens Nielsen i Stoweby, Thomes Svensen og Lars Nielsen i Gasom, vore Bønder og forsamler eder i Randers . . . «

Altsaa en helt ny Række Dommere og alle fra »inden Syssel«.

Imidlertid faar Sagen en helt ny Vending. Af Brevene fremgaar det, at Møllen maa være lagt øde, og at Jørgen Krumpen havde bygget den op igen. Biskopen hævdede nu paa Kirkens Vegne, at Jørgen overhovedet ikke havde Ret til at bygge Mølle og stemme Vandet. Der er ikke mere Tale om, at han har stuvet for højt, nu er det Møllens Eksistens, det drejer sig om.

Jørgen Krumpen fremlægger da for Kongens Retterting et gammelt Laasebrev fra 1334. Ifølge dette Brev fik Fru Kirstine, Peter Hauensbierghs, godt Gods besynderlig Kastbjerg Mølle i Arv efter sin Broder. Der var allerede

⁵⁵ Rep. II, 3982.

udstedt 4 Domsbreve, og nu tilkendtes Møllen hende »til evig Tid at nyde og beholde«. ⁵⁶

Møllen kom antagelig ved Arv til at tilhøre Jep Axelsen og derefter Jørgen Krumpens 1ste Hustru.

⁴/₅ 1487 dømmer Kongens Retterting, at Laasebrevet »— var lovligt givet og bør blive ved Magt —«. ⁵⁷

Kongens Retterting fandt altsaa Brevet godt nok, det var ellers udstedt under en af de mange fjendtlige Besættelser, særlig Jylland har været udsat for, og det ender: »— i Hr. Greve Gerds Nærværelse —«. Iøvrigt havde Jep Axelsen haft Møllen ukæret.

Biskoppen maa have hævdet, at Møllen var ulovlig, og den var jo ogsaa nedlagt, indtil Jørgen Krumpen byggede den op igen.

¹⁹/₁₁ 1492 faar Jørgen Krumpen et Tingsvidne af 8 Dannemænd af de ældste og mest agtede og for største Delen over 70 Aar. Disse vidner: ⁵⁸

»— de havde aldrig hørt, at der havde været givet Kære paa Kastbjerg Mølle enten paa Dam eller Damsbaand, Forflod eller Bagflod, førend Biskop Jens' Svende lagde den øde. Ligeledes vidnede de 8 Dannemænd, at ved den Tid, Møllen var øde, førend Jørgen Krumpen lod bygge den op igen, var hun ikke øde lagt for nogen Kæremaal enten af Biskoppen af Aars eller andre; men for Jep Axelsens egen Forsømmeligheds Skyld blev hun øde —.«

Det var den energiske Biskop Jens Iversen Lange, der havde lagt Møllen øde. Tiden gik, og Bisp Jens overgik til Saligheden. Han efterfulgtes af Bisp Ejler Madsen Bølle, der trak sig tilbage fra Værdigheden. Og nu er det Biskop Niels Clausen Skave, der af al Magt procederer mod Jørgen Krumpen.

⁵⁶ Rep. I, 1697.

⁵⁷ Rep. II, 6069.

⁵⁸ Rep. II, 7248.

¹²/₆ 1494 er Sagen igen for Kongens Retterting i Graa-brødre Kloster i Kalundborg, og Jørgen fremlægger sit Laasebrev og Tingsvidnet af ¹⁹/₁₁ 92. Biskoppen fremlægger et andet Laasebrev, men det lød slet ikke paa den Jord, der hørte til Møllen, hvorfor der dømmes: »— Jørgen Krumpen bør nyde Møllen med Dam og Damsbond, Forflod og Bagflod, som hun har været af Arild —«. ⁵⁹

Paa 3 Landsting i Viborg i Aaret 1494 æsker Jørgen Krumpen Skadegæld og Tæring af Biskop Niels, ⁶⁰ og »Dramaet« stiger i Spænding fra Aar til Aar. Efterhaanden som Processen gik daarligere og daarligere, har Kirken ført nye Synspunkter frem, som Jørgen Krumpen maatte imødegaa. Først hævdedes, at Møllen stuede paa Kirkens Grund, og Sandemændene havde svoret i den Anledning. Saa hævdede Kirken, at Møllen var nedlagt, fordi den var ulovlig, og endelig at Kirken havde Laasebrev paa den Jord, Møllen stod paa.

Og saa sker det, at selve den naadige Herre Biskop Niels Clausen Skave er paa Aastedet ved Kastbjerg Mølle Onsdag for Olavi Dag 1496. ⁶¹ Jørgen Krumpen æskede paa det Laasebrev, som Biskoppen havde paa Kastbjerg Vold og Forborg og dertil nogen Jord, og Jørgen sagde, at han ej vilde undgælde for andre Breve, som Biskoppen ej havde fremlagt for Kongens Retterting i Kalundborg. Biskoppen var did lovligt stævnet med de Breve, han havde paa Kastbjerg Mølle. Jørgen Krumpen læste Stævnebrevet og Rettertingets Dom.

Biskopen tilstod, at hans Laasebrev paa Møllen var til Stede; men han vilde ikke lade det fremlægge.

Harmfuld maa Jørgen Krumpen have været, da han spurgte Biskoppen, om det var hans Naades Ord, at han vilde øde Møllen, naar Jørgen har bygget den.

⁵⁹ Rep. II, 7685.

⁶⁰ Rep. II, 7764.

⁶¹ Rep. II, 8193.

Der staar i Sommersolen de Kastbjerg Bønder, Sognepræsten, Adelsmænd fra Egnen, Borgens Foged med Svende og Biskoppen med Rejsefølge. Borgens røde Munkesten spejler sig i Graven. Vinden leger med den fine Rochet, der hviler over den violette biskoppelige Talar. Saa retter Biskoppen sin Gammelmands Krop i den tunge Klædning. Al Samtale og Hvisken forstummer — nu høres kun Aaen, der larmer hen over den sønderbrudte Mølledæmning. Da træder Biskoppen truende et Skridt hen mod Jørgen Krumpen:

»Mig staar det til, at saa tit du vil bygge Møllen, vil jeg øde den. Hun skal aldrig male Mel for dig.«⁶²

Der var nok, der havde overværet alt det, der skete den Dag, og i det Sognevidne af 12 Dannemænd paa Kastbjerg Kirkegaard, som Jørgen Krumpen har faaet i den Anledning, vidnes ogsaa, at Jørgen Krumpen bad Sognepræsten underskrive Sognevidnet, men han turde ikke for Bispens Vredes Skyld.⁶³

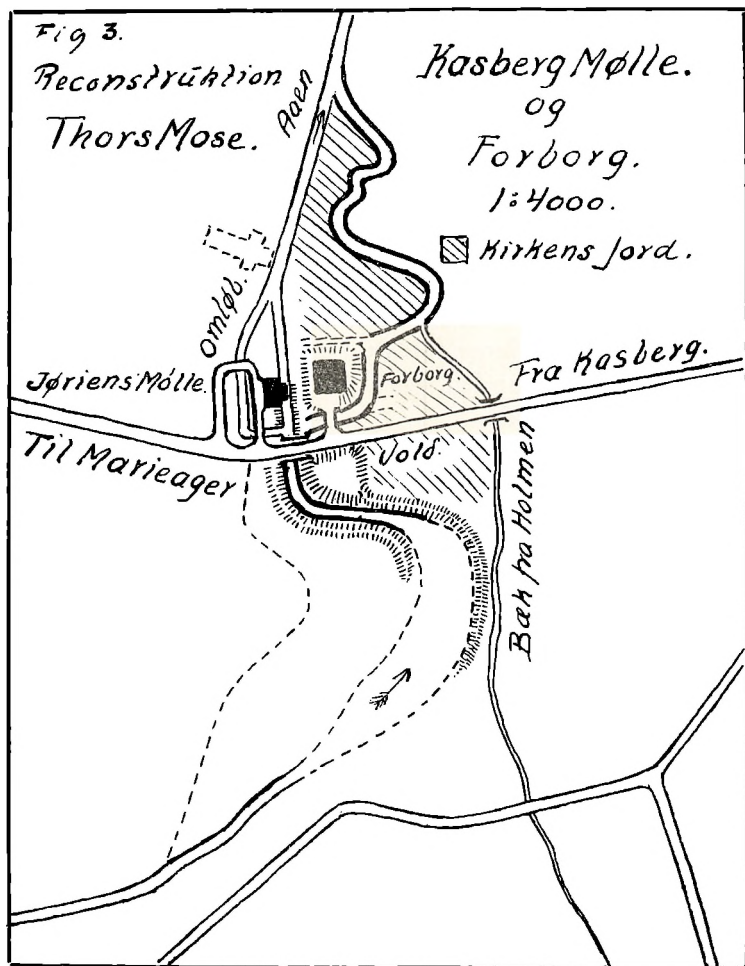
Naar Bispens var saa interesseret i at faa Møllen nedlagt, ser jeg deri ikke et Bevis, men en Antydning af, at Borgen var ved Magt. Denne Borg, der sikkert er ødelagt ved Brand, idet Møllejejer Ranch, Kastbjerg Mølle, foruden talrige røde Munkesten har fundet forbrændt Træ og ogsaa en Del Egestøtter 8"×8", var i sin Tid et Led i Fæstningsrækken Skalsaa-Mariager Fjord.

Borgen har ikke været særlig stor og kan ikke have været det faste Sted, hvor Bispens i Farens Stund kunde trække sig tilbage. Til denne Anvendelse havde Aarhus Bisperne Borgen i Østrup.

Det gælder om for Jørgen at paavise, at Møllen ligger vestfor Aaen modsat Forborgen, og den Jord, Bispens her

⁶² Rep. II, 8193.

⁶³ Rep. II, 8194.

har Laasebrev paa. Fig. 3. Samme Dag faar Jørgen da et andet Sognevidne af 12 Dannemænd, der vidner:⁶⁴

»— at dem vitterligt er, at den Jord liggende vestfor

⁶⁴ Rep. II, 8194.

Kastbjerg Aa, hvorpaa Møllen staar og til Graven dernæst (Omløbsgraven) er Møllens rette Tilliggende og har været det i Mands Minde ukæret, og har Jørgen, og de, som før ham har været, og som Møllen i Væрге har haft, bygget op og ned imellem fornævnte Aa og Grav foruden alle Mænds Kære. Ligeledes vidnede Danne-mændene, at Jørgen æskede Sognepræstens Indsegl paa dette Brev; men denne turde ikke for Bispens Vredes Skyld. Da bad han os, at vi skulde besegle dette Brev, hvilket vi gjorde —.«

Man ser, at Bønderne fuldt ud er enige med, ja, nærmest holdt med Herremanden. De var vel ogsaa interesserede i, at Møllen var i Orden.

Kort efter, d. 29^g 1496, kundgjorde 12 Bønder og en Mand ved Navn Jep Orm paa Herredstinget, at de var tilkrevet af forskrevne Ting til Kastbjerg Mølle for at se, om velbyrdige Mand Jørgen Krumpen havde flyttet Møllen ulovligt op ad Aaen eller dæmmet ulovligt eller sat Vand ind over Kirkens Grund. I dette Vidne beskrives Forholdene nøje, hvorfor Slutningen af Brevet citeres udførligt:⁶⁵

»— Da var vi først vesten ved Aaen paa den Side, som Møllen staar, der er den Jordsmon, som Møllen staar paa, omgraven af Aaen og i Aaen igen, og er Møllens rette Grund og har været saa længe, som nogen kan mindes og somme af os mindes 60 Aar.

Saa ginge vi over Aaen paa den østre Side og maalte fra den Pæl, som Hovedstokken og »kindningh leyden« (det Tømmer, der bærer Tilløbsrenden til Vandhjulet) laa paa, og til den Jord, som Kirken har der næst liggende efter Bispens Laasebrev; der var 20 Alen imellem (gammel jydsk Alen = 58 cm), og kunde vi ej finde i Sandhed, at Jørgen havde ladet dæmme en Tørv

⁶⁵ Rep. II, 8213.

paa Kirkens Grund eller en Skovfuld af Jord, men har Jord nok at dæmme paa hans eget baade paa den ene Side Aaen og paa den anden, og har aldrig flødte Kirkens Grund til Skade for de smaa Penninge. Ligeledes vare vi inden Tinge og kundgjorte dette Syn, da kunde Jørgen ingen Vidne faa derefter, og var vi og med Jørgen Tingdag næst tilforn; da vilde Fogeden ej unde ham Ly, at vi maatte kundgøre dette Syn. Vi fornævnte Mænd saamange Indsegl har, som er Iver Jonsen i Kastbjerg, Bay Jensen i Kastbjerg, Las Jonsen i Binde-rup, Thames Brandte i Fowels, Jes Jensen i Kastbjærg og Nis Brandte Fowels har hængt vore Indsegl for dette Brev.«

Biskoppens Indflydelse synes at række til Herredstinget. Men hvorledes endte det? Ja, det var værd at vide, men der kendes ikke mere til Sagen.

Ja, det endte da med, at Borgen blev til en Banke, hvor man kan finde røde Munkesten, og at Møllen efter at være flyttet mod Vest nedlagdes som Vandmølle og malede efterhaanden Mel ved Vindkraft, Motorkraft og Elektricitet.

Kun Aaen er bestandig, førende Vandet inde fra det store jyske Vandskel til Mariager Fjord.

Hr. Jørgens Sønner.

Jørgen Krumpens tre Sønner maa have faaet Tidens aller bedste Opdragelse, og de naaede højst muligt indenfor Samfundets Embeder.

Jacob var Søn af 1ste Ægteskab; men han fik ikke den historiske Betydning, som Sønnerne Stygge og Otte af 2^{det} Ægteskab. Jørgen Krumpens anden Hustru Anne Rosenkrantz var ud af en af de mest fremtrædende Adels-slægter, og alene derved laa alle Veje aabne for de to yngre Sønner.

Her ligger Her Stygge Krumpen, som var Biskop i Børglum og døde i Asmil Kloster Aar 1551. — Gud være hannem naadig.

En Adelsmands Uddannelse foregik først i Indlandet, og derefter fuldførtes den kostbare videre Uddannelse, som Højadelen gav sine Sønner, i Ulandet.

Stygge Krumpen var først ansat i Kongens Kancelli. 1519 blev han formedelst 66 $\frac{2}{3}$ Gylden til Pavestolen Biskop i Børglum efter sin Morbroder Niels Stygge Rosenkrantz, der i Skibbykrøniken faar en haard Medfart af Poul Helgesen: »Hele sit Live lige til sin Alderdom tilbragte han med

Spil og Leg, kaade Løjer, Kort og Tærninger«. Poul Helgesen mener imidlertid, at han er død i Anger og anbefaler ham til den Gud, der ligesaavel skænker som billiger en sen Anger.⁶⁶

Stygge Krumpens Ligsten i Mariager Kirke (Fig. 4) er meget smuk. Man faar den Tro, at Stenbilledet er et vel-lignende Portræt, og det er som om Billedet giver Udtryk for Bitterhed og Smerte. Man spørger sig selv: »Var han mon saa skrækkeligt et Menneske, som Eftertiden har gjort ham til?«

Stygge Krumpen blev som de andre katolske Biskopper anklaget for Herredagen i København 1536, efter at København og dermed hele Riget var kommet i Christian III Hænder. Det var i hele Tidens (Reformationstidens) Interesse at sværte den forhadte katolske Kirkes Mænd til, og Stygge Krumpen faar en slem Medfart; men det er Aktors Tale, der er overleveret os i Anklageskriftet, Defensoratet kendes ikke, og det maa ikke glemmes.

Pastor P. Riemann har — i Vendsysselske Aarbøger 1940 — skrevet en stor Artikel om Børglum Kloster. Der henvises hertil. Riemann skriver Side 93:

»Hermed være ikke sagt, at vi kan forsvare eller lukke øjnene for de faktiske misgerninger og lidet sømmelige handlinger, som Niels Stygge og Stygge Krumpen begge to gør sig skyldige i; men vi maa blot være klar over, at her, hvor vi ser dem som led i en lang bisperække og derfor tvinges til sammenligning kan deres minde ikke blive mørkere end mange af deres forgængeres. Grunden til, at de hidtil er blevet fremhævet som de værste, er, at de lever i en tid, som ligger os nærmere, og som paa grund af dens egenart giver os rigeligere stof end hine fjerne tider, hvori en biskop Tyge Klerk og en Peter Friis færdedes.«

⁶⁶ Skibykrøniken ved A. Heise, Side 174.

Stygge Krumpen tog Parti mod den højt begavede Renæssancekongen Kristian II, der vilde forstærke Kongemagten og hæve de to lavere Stænder paa Bekostning af Adel og Gejstlighed. Kongens ustyrlige Sind (Rigsraaderne gik først til Alters, naar de blev kaldet til Kongen) og Samtidens manglende Evne til at forstaa den Udvikling, han repræsenterede, fældede ham.

Selv om Kongen paa dette Tidspunkt afgjort var Katolik, var Bisperne Ivar Munk, Ribe, Jørgen Friis, Viborg, og Stygge og (den forhenværende) Niels Stygge fra Børglum med i Sammensværgelsen mod Kristian II.

Blandt Adelsmændene i denne Sammensværgelse førte den hadefulde og energiske Tyge Krabbe an. Denne var blandt andet misfornøjet med, at Kongen havde givet Tyges Len, Helsingborg, til Otte Krumpen.

Paa Grund af Kongens voldsomme Skatteudskrivning var de jydskes Bønder med i Oprøret, og efter Mødet i Viborg 20. Jan. 1523 var Kristian II's Skæbne beseglet.

Det var i disse Begivenheder, Stygge Krumpen tog Del. De jydskes Oprørere forbandt sig med Hertug Frederik og Holstenerne og endda med Rigets Arvefjende Lübeck. For Stygge Krumpen gjaldt det om at hævde Kirkens Magt, og efter at København havde overgivet sig 6. Januar 1524, var Frederik I Konge i Danmark; men allerede 3. August 1523 var i Roskilde Haandfæstningen underskrevet, og her maa Stygge Krumpen have været virksom, idet det i Haandfæstningen hedder:

»Vi ville aldrig tilståede nogen Kjætter, Luthers Disciple eller andre, at prædike eller lære lønlig eller aabenbarlig mod den himmelske Gud, den hellige Kirkes Tro mod den helligste Fader Paven eller den romerske Kirke.«⁶⁷

⁶⁷ Allen 4., II, 44.

Men Reformationen lod sig ikke standse. Eftersom Situationen udviklede sig, maatte de jyske Biskopper i Ry Kirke $\frac{4}{7}$ 1534 gaa med til at tilbyde Kristian, Kong Frederiks ældste Søn, Kongekronen, da Kong Frederik var død 1533. Den nye Konge, Kristian III, lod Biskopperne fængsle, indtil de lovede ikke at modsætte sig den nye Kirkeordning. Og her skal det ikke glemmes, at Stygge Krumpen sad 6 Aar i Fængsel i Sønderborg Slot, før han fik sin Frihed ved at gaa ind paa Betingelserne.

Af Indskriften paa Gravstenen (Fig. 4) véd vi, han døde 1551 paa Asmild Kloster, som han havde faaet i Forlening. Det vides vistnok ikke, hvor gammel han blev.

Otte Krumpen maa være født ca. 1485. Ogsaa han fik Tidens bedste Uddannelse, da han ellers næppe ca. 35 Aar gammel kunde staa som Fører af den samlede danske Hær i Sverige. Allerede 1514 bar han Kronen ved Kristian II's Kroning.⁶⁸

Søger man Oplysning om Otte Krumpen, faar man at vide, at han $1\frac{1}{2}$ 1520 besejrede Sten Sture d. Yngre ved Bogesund og afslog Angrebet paa Upsala, hvor han blev saaret; endvidere afslog han Lübeckernes Angreb ved Raa i Skaane og organiserede Togtet til Gulland i 1525.

Ligeledes oplyses det, at Otte Krumpen ledede talrige diplomatiske Forretninger. Alt paa bedste Maade. Men saa er det ogsaa forbi med Rosen. I 1ste Udgave af — Biografisk Leksikon — skriver Møllerup:

»— Kort efter udbrød Grevens Fejde; i den spillede O. K. i Modsætninge til hans tidligere dygtige og fortjenstfulde Optræden en saare ynkelig Rolle. Uden Modstand overgav han det faste Tranekær Slot til Grev Kristoffers Udsendinge, der endog kom uden Skyts. —

— Han er dog i mange Henseender en Type paa den

⁶⁸ D.A.A. XVII, 241.

talrige Klasse af Adelsmænd fra Grevefejds Tid, for hvem Hensynet til egen Magt og Fordel bortvejrede alle andre Hensyn. Dertil en haard og streng Herre mod sine Bønder, fra hvem der stadig føres Klager over hans Overgreb.«

I — Biografisk Leksikon — 2^{den} Udgave skriver Dr. phil. Colding:

»Uden Nødvendighed overgav han det faste Tranekær Slot til Grev Kristoffers uægte Broder »Lange Hermann«.

— O. K. blev ikke mindst gennem sine Hustruer en stor Godsejer, som var en streng Herre mod sine Bønder, der jævnlig klagede over hans Overgreb.

Værst Medfart faar den gamle Marsk i Værket »Danske Slotte og Herregaarde —«. (C. Risc Hansen: Trudsholm).

»— Under Grevens Fejde spillede Otte Krumpen en ynkelig Rolle; det vigtigste for ham som for mange andre adelige, var at hytte sig selv og Godserne. Paa Langeland overgav han uden videre Borgen Tranekær, der var velbefæstet, til Lybækkerne, og han gik saa vidt, at han tog Aalholm som Len af Grev Christoffer —.«

— For sine Bønder var han en haard Herre; han pinte mest muligt ud af dem.

— Paafaldende er det, at Otte Krumpen i den Grad klamrede sig til Rigmarskstillingen. Kongen (Fr. II) var aabenbart nu fast bestemt paa at tvinge ham bort og befalede ham at overtage Kommandoen over Hæren; det blev dog ikke til noget, i Begyndelsen af 1565 blev Daniel Rantzau Øverstbefalende.«

I »Studier i Danmarks politiske Historie« mener Poul Colding, at Otte Krumpen er gridsk. (Side 108).

Man bebrejder altsaa Otte Krumpen:

- 1) — at han overgav Tranekær uden Belejring og sluttede sig til Grev Kristoffer.

- 2) — at han var en streng Herre mod sine Bønder.
- 3) — at han klamrede sig til sin Stilling som Marsk.
- 4) — at han var pengekær og gridsk.

1) Da Frederik I døde, havde Rigsraadet forinden lovet Kongen at vælge en af hans Sønner til Konge.

Der opstod nu i den kongeløse Tid et Skel mellem Jylland og Øerne. I Jylland var Mogens Gjøre den førende Personlighed, og han var Protestant. Paa Øerne (Fyen undtaget) var de førende Personligheder Anders Bille, Johan Urne og Otte Krumpen Katolikker, og vilde derfor ikke have den protestantiske Hertug Kristian til Konge. Gejstligheden vilde have Frederik d. I's Søn Hans, og endelig optraadte Lübeckerne med en handlekraftig Hær under Grev Kristoffer, optrædende paa den fangne Kristian d. II's Vegne.

Borgere og Bønder og Skipper Clement i Jylland sluttede sig til Grev Kristoffer, og det gjorde den sjællandske Adel ogsaa.

Paa Tranekær Slot sidder Otte Krumpen allermest udsat, da Grev Kristoffers Halvbroder »Lange Hermann« indesluttede Slottet og anlagde Kanonstillinger. Kongen var død, og der var ingen ny Konge udover, at den jydsk Adel foreslog Hertug Kristian (Kristian III), og han var Protestant.

Det vides ikke, hvad Otte Krumpen som ung foretog sig i Udlandet; men han maa have lært Krigshaandværket, ellers kunde han ikke blive Hærfører mod Sverige i 1520.

Ved den Tid var der sket noget vigtigt paa Vaabnens Omraade. Kanoner havde faaet en afgørende Betydning. Disse var i Brug 100 Aar før, saaledes satte Erik af Pommern i et Slag sin eneste Kanon til i Sønderjylland;⁶⁹ men derefter gik Udviklingen for dette Skyts hastigt fremad.

⁶⁹ Tuxen: Den danske og norske Sørmagts Historie, Side 130.

I 1500 Tallet havde Danmark 6" Kanoner,⁷⁰ og Kristian II havde en ikke ringe Kanontilvirkning. Ligger det ikke nær at antage, at naar Otte Krumpen var den eneste danske Hærfører, der paa overbevisende Maade kunde slaa Svenskerne i Hjemlandet, var det fordi han var artilleristisk overlegen. Han medførte ogsaa fransk Artilleri under Ledelse af Eude de Caussains, der selv faldt.⁷¹ Tidspunktet for Felttoget var valgt til om Vinteren; mon det ikke var fordi Kanoner lettest førtes frem paa Slæder. Og hvorfor gjorde Otte Krumpen Voldstedet paa Trudsholm saa mægtigt, hvis det ikke var fordi han vidste, at Forsvaret af Hensyn til Kanonbeskydningen skulde lægges langt ud fra Bygningerne; men derved steg det nødvendige Antal Forsvarere betydeligt, og Forholdet var paa Grevens Fejdes Tid det, at en Borg var temmelig umulig at forsvare, medens en By udmærket kunde holdes. Otte Krumpen har da ogsaa ved nærmere Overvejelse opgivet at fuldføre Befæstningsanlæg paa Trudsholm. Den meget, meget stærke Fæstning Varberg i Halland holdtes i Slutningen af Fejden (1536) af Lübeckeren, Markus Meyer. 8 murbrydende Stykker var bragt i Stilling af Kristian III's Befalingsmænd. Angrebet fandt Sted $\frac{2}{3}$, og det varede 1 Dag, saa var Varberg indtaget. »Da Fire slog gik vort Skyts løs, da Tolv slog, gik Hul paa Muren, da Sol bjerged, ledte de Jærnkugler i hver en Vraa efter Markus Meyer, saa han nødtes til at gaa ud i vore Hænder med hvert Barn, paa Slottet var.⁷²

Det murbrydende Skyts skød ved den Tid indtil ca. 600 m,⁷³ saa Grave og Søer omkring Borgen Tranekær kunde ikke beskytte denne. Hvis »Lange Hermann« havde faaet blot 8 Murbrækkere i Stilling, var Borgen færdig, og

⁷⁰ Otto Blom: Ældre danske Metal- og Jærnstykker.

⁷¹ Allen: 5. Bd. I, Side 180.

⁷² Palludan Müller: Grevens Fejde II, 328.

⁷³ Oplysning fra Tøjhusmuseet.

det vidste Otte Krumpen. Naar Ejler Hardenberg kunde holde Dragsholm, maa det være fordi, svært Skyts ikke var disponibelt. Slottet blev angrebet i Januar 1535 af Greven af Hoya, der 14. Marts skriver, at han intet havde udrettet af Mangel paa Skyts, som Grev Kristoffer havde lovet; men ikke sendt.⁷⁴ Senere kom der Skyts, men dette har altsaa ikke været svært nok.

Var nu Stillingen den, at Otte Krumpen paa det Tidspunkt, inden Optøjerne mod Adelen begyndte paa Øerne, ikke vilde støtte Hertug Kristians Kandidater, fordi denne var Protestant, og at Otte Krumpen var klar over, at Slottet ikke kunde holdes, naar Skyts blev ført frem fra det nære Lübeck, var det saa saa ufatteligt at overgive Slottet til Grev Kristoffer; vel at Mærke — i Kristian II's Navn —.

»Ja, men han fik Aalholm i Len af Grev Kristoffer.« Ogsaa det skete i Kristian II's Navn.

C. Palludan Müller skriver i »Fire Studier til Grevefejdens Historie« om de førende Adelsmænd:

»— de havde svoret Grev Christoffer paa en Tid, da Christian den Tredie ikke var Danmarks Herre, ja da det ikke engang var betænkt, at han skulde vælges dertil. Anders Bilde og de andre Sjællændere havde visse- lig fejlet imod deres Fædreland ved alt for hurtigt og uden alvorlig Modstand at underkaste sig Greven og Lybekerne i Sommeren 1534; men de havde ikke brudt nogen Ed eller Forpligtelse imod Christian den Tredie, thi de have ingen svoret ham, eller indgaaet til ham. Den formelle Ret var ganske imod Kongen i hans Behandling af disse Adelsmænd (Anders Bille, Søholm og Stegehus, Hans Bille, Johan Urne, Københavns Slot, og Otte Krumpen); men han har vel anset det fornødent for at gennemføre det store Værk, Kirkens Underkastelse under den verslige Regering, at knække fuldstændigt

⁷⁴ Palludan Müller: Grevens Fejde I, Side, 376.

Prælaternes Parti, til hvilket navnlig de fire Mænd i det mindste hørte.«

Saadan saa »det historiske Perspektiv« for Otte Krumpen ud, da Lübeckerne stod overfor det isolerede Tranekær Slot.

2) Var Otte Krumpen en streng Herre mod sine Bønder?

I Aaret 1538 stævner Jørgen Nielsen, Anna Mikkelsdatter og Michel Jensen Hr. Otte Krumpen for forne Jørgen Niensens Fader, han haver ladet hænge med Urette, og de andres Gods han haver beskattet dem med Urette.⁷⁵

Nu er det jo slet ikke sikkert, at Jørgen Niensens Fader er dømt med Urette, selv om Familien mener det; men det er temmeligt sikkert, om det end maa beklages dybt, at der gik en Del Bønders Liv de første Aar efter Clements Fejden og de andre Oprør i Tiden omkring 1534, som Tak for de afbrændte Borge.

Men hvad skal man sige om to af Eftertiden saa højagtede Mænd som Eske Bille til Hagenskov og Kansler Johan Friis til Hesselager, der i Aaret 1515 maatte søge Absolution hos Biskoppen i Anledning af et Drab, og nogle Aar derefter var Eske Bille indviklet i en anden tvivlsom Sag, der bragte ham i et fjendtligt Forhold til Lenets Beboere.⁷⁶

Man vil maaske hævde, at Otte Krumpen nødvendigvis maa have været en stræng Herre, naar det var ham muligt at laane Kongen (Tvangslaan) saa store Summer, som det senere omtales; men dertil skal siges, at han maaske nok var stræng, for det maa have været en meget dygtig Mand i de unge Aar; men han har næppe været meget anderledes end de øvrige Adelsmænd, der ogsaa i fuldt Maal deltog i Kongens Tvangslaan. Efter at Otte Krumpen under Grevens Fejde havde mistet alt sit Løsøre til Grev Kristoffer,

⁷⁵ D.M. 3, VI, 211.

⁷⁶ Paludan Müller, 4 Studier, Side 4.

har han haft noget at indhente; men det, at han maatte ansøge om at faa sin Genant forøget med 5 Laster Rug, 5 Laster Malt, 50 Faar, 5 Køer og 3 Td. Smør, tyder ikke paa uforholdsmæssig Overflod med Hensyn til Lenets Afkastning. Ved Siden af havde han 2 Godser og 2 Hovedgaarde, og det maa have været gode Tider for Adelen, for straks efter Syvaarskrigen stod Adelsvælden i fuldeste Flor, og Herregaardenes røde Slotte skød op som Paddehatte, og det skete vel nok for en Del paa Bondestandens Bekostning; men det kan Otte Krumpen ikke tage Ansvar for. Hans Tid var saadan, og han var et af Tidens Børn.

K.B. $\frac{2}{3}$ 51

Vedrørende Lensmandens Forhold til Bønderne foreligger nogle Breve. $\frac{23}{11}$ 1551 meddeles det Otte Krumpen, at han har taget et Skovsvin for meget i Landgilde af Ludvig Aagesen i Venning, og $\frac{3}{6}$ 1554 meddeles, at Christian Poulsen i Vesterbølle ikke maa udvises af sin Gaard, fordi der blæste noget Tag af hans Hus.

K.B. $\frac{23}{11}$ 51K.B. $\frac{3}{6}$ 54K.B. $\frac{3}{6}$ 54

Otte Krumpen var Lensmand paa Hald siden 1544 og havde et betydeligt Distrikt at bestyre. Ofte var han paa diplomatiske Rejser og Sendefærd for Kongerne, og ved festlige Lejligheder skulde han møde ved Hoffet i smukke Klæder og med Guldkæde. Endvidere skulde der dømmes i Rettertinget og deltages i Ridemandstog. Mon Lensmanden selv sidder og har Regnskab med Landgildesvin, mon han ikke overlader det til sin Skriver Hans Lauritzen, om hvem der senere høres.

Maaske havde Otte Krumpen ikke særlig Sympati for protestantiske Præster, ihvertfald varetog han eller Skrивerens Kronens Interesser overfor nogle saadanne lidt nøje.

Otte Krumpen faar en Forskrift om, at han skal have Paaseende med, at der ikke paalægges Hr. Matz Dabierg med Rytterhold og Landsknægthold.⁷⁷

I Aaret 1545 er der et Brev til Otte Krumpen om, at

⁷⁷ D.M. 4, 1, 63.

Mester Jens Michelssen, Kannik i Viborg har faaet Kongens Brev paa en Last Korn ud af Tienden i Viborg Stift, og de har han ikke faaet; thii beder Kongen Otte Krumpen om at lade Kannikken faa samme Last Korn.⁷⁸ ○

K.B. ¹⁸/₁₀ 59

Under ¹⁸/₁₀ 1559 faar Otte Krumpen Befaling om ikke at gøre Hr. Ib Poulsen Hinder paa det Vikarie i Viborg Domkirke, denne er forlenet med.

K.B. ¹⁰/₁₀ 59

Det meddeles Otte Krumpen, at Kongen har tilladt Anne Matzdatter i dette Aar at oppebære Kronens Part af Tienden i Brøndum Sogn, og Lensmanden faar en Maanedstid

K.B. ²⁵/₁₀ 59

efter en Næse, fordi han har gjort Anne Hinder paa denne Tiende, skønt hun har været hos ham med Kongens Brev.

K.B. ¹²/₁₀ 60

Ligeledes er det galt med Kronens Part af en Tiende, som Hr. Hans Ibsen skal have af Skals Sogn.

Men Hald var et Regnskabslen, og Kronens Part af en Tiende kan ikke tilfalde Lensmanden med Rette. Mon Eftertiden ikke kan tage lige saa let paa disse sidste Bagateller, som Kong Frederik II gjorde det, for under ¹⁴/₁₂ 1559 faar Oluf Munck, Hr. Niels Lunge og Iver Krabbe at vide, at Marsken Hr. Otte Krumpen paa Kongens Vegne skal give dem nogle Hverv, og de skal have samme *Tillid* til ham, som om det var Kongen selv.

K.B. ¹¹/₁₂ 59

Otte Krumpen tager da ogsaa meget besindigt (paa Snapstinget) paa Bønder, der gør Vrøvl over Landgilden.⁷⁹ »Bønderne maa huske paa, at de ikke skal skatte mere, end de altid har gjort, naar man tager de dyre Tider i Betragtning, og de maa være glad til, at Kongen er dem en naadig Herre, da de jo har forbrudt baade Liv og Gods til ham.« (Clements Fejden).

3) Otte Krumpen klamrer sig ikke til Marskstillingen. Som Marsk er han kun Chef for Adelsrytteriet. I Dit-

⁷⁸ D.M. 4, 1, 91.

⁷⁹ Nystrøm: Spøttrup, Side 15.

marskfelttoget er han slet ikke med, men faar hyggelige Breve fra Kongen, om hvordan det gaar. Da Syvaarskrigen begynder 1563, er den ca. 78 Aar gamle Mand heller ikke med; det er Grev Günther af Schuartzburg, der fører Hæren, og det gik ikke saa godt, saa er det da, at Kongen ikke ved sine levende Raade andet end i 1564 at sende den ca. 80 Aar gamle Mand af Sted, ikke som Marsk, men som Feltøverste. Der var ingen, der tænkte paa »Tranekær«. Otte Krumpen var en Mand med Hærførertalent. Kongen kan ikke have haft nogen, der havde bedre Forstand paa den Slags; men Krumpen var en klog Mand, fordi han indsaa, at en Mand paa ca. 80 Aar ikke kan føre en Hær. Dog, han skulde af Sted. Som Adelsmand skulde han gøre gratis Tjeneste (med vistnok 10 Ryttere) i Indlandet; men ikke i Udlandet. Vist havde han Forstand paa Penge, for han glemmer ikke at aftale Betalingen, naar han rykker ind i Fjendens Land, skal han have 200 Dlr. om Maaneden; men selv holde sig med frit Bord. K.B. 10/12 64

I Daniel Rantzau fandt Kongen alligevel en anden Feltøverste, nu er Otte Krumpen igen Marsk og sysler med mindre betydelige Ting end en Hærs Førelse. 19/10 1565 er der en Befaling til Hr. Otte Krumpen, Marsk, om med Korn og andre Varer at betale Jørgen Busk 200 Dlr., som Kongen skylder denne for Fjerdeparten af et Skib. K.B. 10/10 65

I Begyndelsen af sin Regering satte Kongen stor Pris paa den gamle Kriger, der dog under Syvaarskrigen mentes at høre til Fredspartiet i Rigsraadet. Men efterhaanden blev Forholdet mellem Drot og Marsk meget spændt. Der gik Rygter om, at Kongen havde stukket Marsken ihjel. Kongen havde vel tænkt sig, at Felttoget skulde afsluttes paa et lille Aar, ligesom Otte Krumpen ordnede det i 1520; men der skulde 7 Aars meningsløs Krig til, og Kongen og Riget kom ud i en eventyrlig Pengemangel, der til Tider tog Modet helt fra Kongen. Det huede ikke Otte

Krumpen, at han sammen med de andre Adelsmænd stadig maatte laane Kongen store Summer.

Saa sent som 1567, Krumpen er da ca 82 Aar, vil Kongen sende ham paa en Færd til Norge; men han undskylder sig, og Kongen bliver meget fortørnet over: »— at Otte Krumpen kun vil føre Titelen og have Fordelen; men ikke mere, end de selv ville gøre, hvad deres Embede kræver.«

K.B. 15/1, 67 Som Betaling for sine Ydelser havde Otte Krumpen Hald paa Livstid og andre Forleninger, og det stod Kongen frit for, naar han vilde udnævne en ny Marsk; i Slutningen af 1567 er Frantz Brokkenhus da ogsaa udnævnt til Marsk.

K.B. 24/12 69 Kongen maa have ærgret sig over, at Otte Krumpen havde Hald paa Livstid, for efter hans Død i 1569 sender Efterleversken Anne Lykke Kongen 1000 Dlr. og anmoder om at beholde Spøttrup som Len paa Livstid. Kongen tager mod »Laanet«; men svarer, at han har forsvoret at udstede Livsbreve. Otte Krumpen mistede forøvrigt Hald kort før sin Død.

K.B. 7/1, 69 Otte Krumpen døde 29/6 1569 efter at have oplevet en bitter Livsaften. En Sag med Lensskriveren Hans Lauritzen kalder Eiler Nystrøm i Bogen om Spøttrup meget betegnende »kedelig«. Allerede under Otte Krumpens Fraværelse som Feltøverste var Kongen utilfreds med Fogeden og Skriveren paa Hald og truede dem paa Halsen. Der var vel ringere og ringere Orden i Sagerne paa Hald. Ofte rykker Kancelliet Lensmændene for Regnskab og Opførelse, og her kan man være sikker paa, at Hald altid findes paa Listen; men efter Otte Krumpens Død er Hans Lauritzen ogsaa bagefter med Regnskab.

K.B. 10/1, 75 4) Var den gamle Marsk gerrig? Ja, han søgte vel som de fleste af Tidens Adelsmænd at rage mest muligt til sig. Under Grevefejden tog Grev Kristoffer alt hans Løsøre fra ham, og i en egenhændig Skrivelse beklager han, efter at

have udarbejdet en Liste over sit Tab, dybt, alt hvad han uden Lov og Dom har mistet.

Da han kom hjem fra Fangenskabet 1536 har han staaet temmelig tomhændet og nok følt Trang til at komme til igen. —

Otte Krumpens største Skyld var vel, at han blev saa gammel, ca. 85 Aar. Han, der længe havde følt sig for svag til Krigerlivet, laa længe syg hjemme paa Hald, inden han bestemte sig for Saligheden. Anne Lykke maa ogsaa have følt ham som en Byrde, for i et Brev af $\frac{1}{2}$ 1571 skriver Anne Lykke til Kurfyrstinde Anna af Sachsen: »— min første Husbonde, som var salige Hr. Anders Bille, laa paa sin Seng i et Aar om, før Gud kaldte ham, og nu laa salig Hr. Otte Krumpen $1\frac{1}{2}$ Aar syg, før Gud kaldte ham.«

Det maa have været en stor Dag i den lille Klosterby Mariager, da den gamle Feltherre blev begravet i Brigittinerkirken.

Rundt paa Byens Ølstuer har man vel om Aftenen snakket om den gamle Kæmpe og Ærkekatolik. Nogle mindedes maaske, hvorledes Kanonerne ved Bogesund fejede Svenskerne bort, og hvorledes selve Sten Sture den Yngre blev ramt af en Kanonkulge.⁸⁰ Men der er ogsaa nogle, der siger: »Ja, men jeg synes blot —«. Og saa gaar Sladderer, og den har gaet længe.

Fru Ane Lykkes Fiskedræt.

Da Marsken var død, forestod der et stort Opgør vedrørende Hald Slots Inventar. Coruitz Viffert var blevet Lensmand $2\frac{2}{3}$ 1569, 1 Maaned før Otte Krumpens Død. Kongens betroede Mand Holger Rosenkrantz faar Ordre til at være til Stede, naar Coruitz Viffert overtager Hald Slot for at have Opsyn med, hvad Inventarium, Jorde-

⁸⁰ Skibykrøniken ved A. Heise, Side 68.

bøger, Breve og andet, han modtager. Der var forskellige Mangler ved Slottets Inventar, særlig vedrørende Skytset, og Jørgen Lykke har paa Søsteren, Anne Lykkes Vegne maattet betale den Sum, hun blev skyldig.

Anne Lykke sad paa Lenet Spøttrup, og det, at hun ikke kunde klarere ved Hald Slots Aflevering viser, at det var smaat med kontante Penge. Hun fik alligevel Spøttrup med Rødding Birk samt Medelsom og Sønderlyng Herreder som Pant paa Livstid for alt, hvad Otte Krumpen havde laant Kongen, og det var ikke Smaating:

$\frac{8}{6}$	1563	4.000	Dalere*
$\frac{29}{7}$	1563	6.000	—
$\frac{26}{2}$	1566	5.000	—
$\frac{15}{4}$	1567	1.333	—
$\frac{18}{3}$	1567	4.494	—
$\frac{25}{6}$	1568	4.000	—
$\frac{10}{8}$	1568	2.500	—
$\frac{27}{7}$	1569	1.000	—
$\frac{1}{1}$	1571	8.600	—

36.927 Dalere

*) Vistnok tilbagebetalt.

1 Last Korn (Rug) = 30 Tønder havde Værdien 30 Dalere. Kongen skyldte med andre Ord Otte Krumpen Værdien af ca. 37,000 Td. Rug. Der er ingen Pris paa Rug i vore Dage; men 1 Td. Byg koster henad 50 Kr., saa det drejer sig om et Beløb af ca. $1\frac{1}{2}$ Million Kroner.

Trods sit Løfte til Fru Anne gaar Kongen d. $\frac{1}{8}$ 1570 hen og giver Grev Günther af Barby Spøttrup til arvelig Ejendom. Peder Oxe skal forhandle med hende om det Vederlag, der kan tilkomme hende. Faa Dage efter er Sagen ordnet paa den Maade, at hun paa Livstid faar Pant i Ørslev Kloster; men der er det kedelige ved det —, at Henrik von Hagen har Pant i Ørslev Kloster for 8000 Dlr.

K.B. $\frac{24}{8}$ 70

K.B. $\frac{1}{1}$ 71

Saasart Kongen har betalt disse 8000 Dlr., skal Fru Anne overlevere Spøttrup med Inventar til Grev Günther.

Spøttrup skal afleveres med alt Inventarium, som Hr. Otte Krumpen modtog efter Christoffer Rosenkrantz, hvis det rigtige Inventar ikke kommer til Stede, skal gamle og agtede Bønder edlig bekræfte Oplysning om, hvad Hr. Otte modtog. Sagen maa nu være ordnet, saa Fru Anne kan overtage Ørslev Kloster. K.B. ⁵/₁, 72

Men her saa ikke godt ud. Skoven var forhugget af Klostrets egne Bønder, og da Klostret er saa »bygfaldent« paa Tømmer, Sten og Tag, at en Del af Husene kan befrygtes helt at ville falde ned, faar Fru Anne Tilladelse til at hugge i Kronens Skove i Sønderlyng- og Meddelsom Herreder; men udelukkende til Klostrets Istandsættelse. Det maa være et meget daarligt Pant, Fru Anne har faaet for sine mange Penge, selv om det maa forudsættes, at hun stadig har de to Herreder i Pant. K.B. ¹⁰/₁₂ 70

Hvordan var Fru Anne Lykke. Eiler Nystrøm mener, hun var en værdig Svigerske til den berygtede Stygge Krumpen. Efter Faderen Peder Lykke fik hun Demstrup i Gjerlev Herred og Hverringe paa Hindsholm, men man hører intet om disse Gaarde udover, at hun skøder Hverringe til sin Broder Jørgen Lykke, maaske fordi hun har Broderens Hjælp behov i Sagen om hendes Fiskeri. Alle Forfattere mener, hun var havesyg og gerrig. Er det mon derfor, Kongen synes at behandle hende meget daarligt, eller er det fordi Kronen skylder hende saa store Summer; men Kongen vidste at redde sig ud af det Gældsforhold.

»Under ²⁹/₁₀ 1570 gør Frederik den Anden vitterligt, at efterdi mangfoldige Klager kommer for os baade af Adelen og Købstadsmænd om den store Skade, den meringe Mand udi vort Land Nørrejylland haver paa deres Fiskeri af Pulsvod, som bruges udi Limfjorden,

K.B. ¹⁰/₁₀
eller ²⁹/₁₀ 70

saa at Sild, Helt, Gedder, Aborre og andre Fisk forjages — have vi med vore elskelige Danmarks Riges Raad derom saa endelig besluttet, at efter denne Dag skal aldeles ingen Pulsvod bruges nogen Tider om Aaret udi Limfjorden —.«

Overtrædere skal straffes som en Tyv uden Naade og paa anden Maade. Det synes at være bestemt, at Fiskeri med Pulsvod ikke vilde blive taalt.

Pulsvodfiskeri foregaar paa den Maade, at to Baade fører hver sin Ende af et Vod, medens der indenfor Vod-dets Kreds stødes med et Apparat (en Puls) i Vandet. Lyden af dette Slag forplanter sig i Vandet til stor Skræk for Fiskene, og af Sagens Alvorlighed faar man næsten det Indtryk, at Fjorden tømmes for Fisk.

Saa sker der det, at Fru Anne Lykke og hendes Tjenere faktisk har brugt Pulsvod.

Nogle Bønder har været hos Kongen og berettet, at Kansler Niels Kaas' Foged har taget noget Garn og nogle
K.B. ^o/₁₀ 73 Baade fra dem, der har brugt Pulsvod, deriblandt fra nogle af Fru Anne Lykkes Tjenere, og i den Anledning har Fru Anne skrevet til Fogeden, at det skete efter hendes Befaling.

Kongen mener, Fogeden maa have meldt dette til Niels Kaas, og han havde ikke ventet, at Niels Kaas havde fordulgt en saadan Foragt for Kongens Forbud. Saafremt Fogeden ikke sender Kongen Fru Anne Lykkes Brev, vil Kongen drage Niels Kaas til Ansvar og paa anden Maade kræve Brevet.

K.B. ^o/₁₀ 73 Lensmanden paa Hald var nu Niels Jonsen, og han faar Besked om at undersøge Sagen vedrørende Pulsvodfiskeriet og skrive, hvad Bønderne vide og ville vidne og ufortøvent sende det til Kongen.

K.B. ¹⁰/₁₀ 73 Kongen har faaet at vide, at Anne Lykke har skrevet et Brev til Fru Marie Knob og heri erklærer, at hun har givet sine Tjenere Ordre til at fiske med Pulsvod. Da denne Sag er Kongen meget magtpaaliggende, skal hun straks sende

Kongen Brevet, saafremt Kongen ikke skal være nødt til at kræve det paa anden Maade.

Lensmand Niels Johnsen er efter Kongens Mening ikke energisk nok i denne Sag, og Kongen sender ham flere Breve om, hvordan han skal forfølge Sagen. De kompromitterende Breve sendes ham og det befales ham at fremskynde Sagen. Da Fru Anne Lykke vil undskylde sig med, at hun ikke har kendt Forbudet, skal Lensmanden skaffe Vidnesbyrd fra Fjends Herreds Ting om, at Forbudet er læst der, og fra Landsdommeren om, at Forbudet er forkyndt paa Landstinget. K.B. ⁵/₁₀ 73

Sagen er nu lagt haardt op, men Niels Johnsen tøver, og Kongen forlanger i Januar 1574 Underretning om, hvorvidt han er kommet med Sagen. Sagen skal forfølges saa vidt, det kan gøres med Lov og Ret, saafremt han ikke selv vil staa til Rette.

Faa Dage efter har Kongen modtaget en Skrivelse fra Niels Jonsen, og denne spørger om, hvad han nu skal gøre, og han faar at vide, at Sagen skal forfølges med største Alvor. K.B. ⁹/₁ 74

Fru Anne Lykke skal altsaa stævnes som Tyv, og det var mere end alvorligt. Ved Hjælp af Jørgen Lykke »forsones« den vrede Konge mod, at Anne Lykke og hendes Arvinger tilbagegiver Kongen Pantebrevene paa de store Summer, hun har til gode. K.B. ¹⁰/₆ 74

Kort efter kvitteres følgende Pantebreve:

1 ^o	2 ⁹ / ₇	1563	6.000	Daler
2 ^o	2 ⁶ / ₂	1566	5.000	—
3 ^o	1 ⁵ / ₄	1567	1.333	—
4 ^o	1 ⁸ / ₈	1567	4.494	—
5 ^o	1 ¹ / ₁	1571	8.600	—
6 ^o	1 ⁶ / ₁₂	1564	400	—

25.827 Daler

i Dag svarende til ca. 1¹/₄ Million Kroner.

Anne Lykke maa vel nu være ruineret. Det er ganske tydeligt, at Kongen har benyttet sig af Lejligheden til at indkassere en »Engangsskat«, og Kongen er i Modsætning til Kansler Niels Kaas og Niels Jonsen faret haardt frem. Kongens Had mod den gamle Marsk fik Lov til at leve videre. Inden 1 Aar var gaaet, var Anne Lykke død, men forinden har Kongen maaske villet mildne lidt paa sin haarde Fremfærd mod den gamle Kvinde. Kongens nyfødte Datter skal kristnes d. 22 Jan. 1575, og i den Anledning befales det en Række Adelsmænd og Fruer at møde som Faddere. Foruden Fadderne indbydes en Mængde Adelsmænd med Fruer og allersidst Fru Anne, Hr. Ottes.

K.B. ²³/₄ 75K.B. ¹⁰/₁₂ 74

Atter har Kirkeklokkerne ringet i Mariager, nu Fru Anne Lykke blev gravsat. »Her ligger thii Krumpens Slægt«. Livet foer haardt frem mod de sidste af Slægten, og nu var de stedt til Hvile, — den evige Hvile —.

Men denne Hvile under Gravfred, der er mange døendes sidste Ønske, blev rent jordisk set ikke særlig fremtrædende. Oprindeligt har der langs Kirkens Sydside, maaske under Omgangen, været 5 Kapeller for adelige Familier, indtil Størsteparten af Kirken blev nedbrudt 1788. Kisterne fra alle disse Kapeller er da maaske hensat i de Rum, der endnu findes under den restaurerede Del af Omgangen. I Mariager Klosters og Bys Historie skriver Dahlerup Side 80:

»Stygge Krumpens Lig, der var indtørret som en Mumie, men hvis Træk paafaldende lignede hans Billede paa Ligstenen, har i en lang Aarrække ligget i en aaben Kiste og været forevist for Fremmede som en af Kirkens Seværdigheder. Det skal oprindeligt have været iført Bispeskrud; men da dette var forgaaet af Ælde, gav Kong Kristian VIII paa et Besøg i Mariager Befaling til, at det skulde iføres en ny, passende Beklæd-

ning, hvilket ogsaa skete; da ogsaa denne Klædning snart forgik af Fugtighed, og det fandtes upassende at lade Liget forblive henliggende til almindelig Beskuelse, hvorved Biskoppens Levned stadig blev fortalt de Besøgende, lod man det i Aaret 1873 tillige med de øvrige i Kirken henstaaende Lig nedsatte i Thestrups (Etatsraad T., Ejer af Klostergaarden) murede Gravhvelving under Kirkegulvet.«

Her endte alle de jordiske Levninger af Jørgen Pedersen og de andre Krumpner, de Lykker og Løvenbalker, Abbedisser, Borgmestre og mange andre, indtil Kirken skulde have nyt Varmeapparat, saa blev det hele begravet ude paa Kirkegaarden, og det er maaske ogsaa det bedste Hvilested.

Over Begravelsen satte man en smuk Sten med Indskriften:

Her jordedes
de ukendelige Døde,
som fandtes i Statsraad⁸¹
de Testrups Gravkælder.
Gravbyggeren og hans Slægt,
Biskop Stygge Krumpen,
samt mange navnløse.
Ukendte fandtes de.
Gud kender deres Navne.
17 — 10 — 1931.

⁸¹ Skal antagelig være Etatsraad.

GAMMELT ILDSTED PAA SPENTRUP KIRKEGAARD

Af H. P. Christensen.

ET mærkeligt og interessant Fund blev i Efteraaret 1946 gjort paa Spentrup Kirkegaard. I Forbindelse med et Reguleringsarbejde afgravedes en Banke nordøst for Koret. Ca. en halv Meter under den hidtidige Overflade fandtes her en Krans af flade Haandsten, lagt i Cirkel, ca. 1 Meter i Diameter med ca. 20 cm bred Aabning i nordlig Retning. Inde i Rundkredsen laa et ca. 20 cm tykt Lag Aske, Trækul og Snus, som sporedes ud omkring i Omfanget. Bunden under Asken var belagt med smaa Piksten.

Graveren sendte Bud efter mig, men jeg var desværre ikke hjemme, og da jeg nogen Tid efter fik Besked, var det hele kørt bort.

Imidlertid har jeg udspurgt Graver Niels Peter Sørensen og Arbejdsmand Svend Aage Svendsen, som arbejdede med Reguleringen, og af dem faaet saa god Besked, at det er muligt med stor Nøjagtighed at rekonstruere Fundet.

Pladsen, hvor Ildstedet laa, var længe kendelig paa Jordens Farve af Aske og Trækul. Jeg har her ved at grave lidt ned fundet mange Smaastumper af Trækul og Jordklumper med Trækul og Snus. Dette opbevares. Derimod har ingen af os fundet Blyaske. Den Mulighed var ikke udelukket, at Ildstedet kunde have Forbindelse med Smeltning af Bly til Støbning af Plader til Kirkens Tag, men der er

Ildstedet paa Spentrup Kirkegaard 1947. Fundet maa tænkes sænket saa dybt, at Overkanten ligger i Flugt med Omgivelserne.

altsaa intet Spor, der tyder derpaa. — Vi har prøvet at finde nogle af de originale Sten, som efter Oprydningen blev anvendt i forskellige Stensætninger langs Kirkegaardens Gange, men dette Forsøg fandt først Sted et halvt Aar efter og bragte ikke noget sikkert Resultat, kun en enkelt Sten er mulig oprindelig. Niels Peter Sørensen mener at have set, at der et Par Steder i Rundkredsen laa Sten i dobbelt Lag. Disse Sten har været for flade til enkeltvis at fylde Pladsen ud.

Formodningen, at det drejer sig om et Fund fra ældgammel Tid, støttes af en i Sommer foretagen Undersøgelse af Stedets Jordlag, der viste, at dette aldrig havde været gennemgravet. Mærkeligt er det, at Aarhundreders Begravelser, der dog paa en Kirkegaard falder som en tæt

Regn, er gaaet udenom; men Graveren fortæller, at der endogsaa syd for Kirken kan findes Revler af urørt Jord.

Skal man søge en Forklaring paa dette Fund, melder Tanken om et Gudehov sig snart. Jeg spurgte fhv. Gdr. Aage Sørensen, Mellerup, om hvem jeg vidste, at han i en Stedfæstning af Ommersyssels Ødekirker (Amtsaarbøgerne for 1938 og 39) dels havde foranlediget afdækket et mærkeligt Ildsted i Blenstrup Kirketomt, dels fulgt dette Fund fra først til sidst som Udsending fra Randers Museum.

Aage Sørensen kom til Spentrup og satte sig ind i Fundets Enkeltheder, og idet han i et Brev henviste til det omtalte Fund i Blenstrup Kirketomt, skriver han: »For mig er der da ikke Tvivl om, at de to Fund i det store og hele er ens, og at de begge kan være Rester af et og det samme Gudehovet.«

Nationalmuseet derimod havde sine Tvivl. Museet skrev bl. a. saaledes: »At der skulde være Tale om Rester af et hedensk Gudehov er selvfølgelig en Mulighed, men jeg (Inspektør Becker) maa nævne, at vi endnu ikke har haft Lejlighed til at udgrave saadanne Anlæg her i Landet og derfor ikke kender dem i Enkeltheder. Det er langt mere sandsynligt, at Ildstedet har tjent ganske almindeligt og dagligdags Formaal.«

Det sidste er nu svært at tro; ganske særligt, naar man ikke kan blive fri for at sidestille Fundet med det i Blenstrup. Trods Nationalmuseets Tilbageholdenhed der ogsaa her gør sig gældende, bliver man overbevist om, at Antagelsen af et Gudehov i Blenstrup er mere end sandsynligt. De to Anlæg har tjent det samme Formaal. Den eneste Forskel i deres Konstruktion er, at Ildstedets Indre i Spentrup er af smaa Sten, i Blenstrup af større. Man ser desuden i det sidste en Forsænkning fra Aabningen hen-

Blenstrupfundet. Ildstedet i den omdannede Hellekiste før Indflytningen til Randers Museums Have; set fra Syd.

over Bunden. Dette er ikke konstateret i Spentrup, men da Bunden hurtigt blev taget op med en Greb uden nærmere Undersøgelse, er det ikke udelukket, at der ogsaa her har været noget lignende.

Da det er af Vigtighed at dokumentere vor Viden saa omhyggeligt som muligt, tilføjer jeg her de Erklæringer, som de to Mænd, der fandt Stedet, har afgivet:

»Jeg erklærer herved, at Rekonstruktionen af Ildstedet paa Spentrup Kirkegaard, som fandtes ved Kirkegaardens Regulering 1946, er i nøje Overensstemmelse med, hvad jeg saa, da Ildstedet blev fundet. Dog har jeg ikke lagt Mærke til Stenbelægningen i Kredens Indre, men nok til Aabningen, der efter min Mening vendte mod Nord. Nogle Steder laa Kransen i dobbelt Lag.«

Spentrup, 1/7 —47.

(s.) Niels Peter Sørensen.

»Jeg erklærer herved, at Rekonstruktionen af Ildstedet paa Spentrup Kirkegaard, som fandtes ved Kirkegaardens Regulering 1946, er i nøje Overensstemmelse med, hvad jeg saa, da Ildstedet blev fundet og taget op. Ganske særligt bekræfter jeg at have set Stenbelægningen, som jeg selv tog op, ligesaa, at der i den ene Side var en Aabning. Stenene her havde ret plane, lodrette Sider. Det kan ikke udelukkes, at der har været en Forsænkning tværs over Bunden.«

Spentrup, $\frac{1}{7}$ —47.

(s.) Svend Aage Svendsen.

Rekonstruktionen af Ildstedet skal bevares. Det kan saa meget lettere gøres, som det ligger paa en ubenyttet Plads. En lille Plade med Indskrift fortæller om Fundet.

SPENTRUP ILDSTED

Af Aage Sørensen.

Til det foran skildrede Fund skal jeg efter Pastor H. P. Christensens Henstilling føje nogle Ord, og jeg gør det saa meget hellere, som Ildstedet er det tredje, der i Løbet af 16 Aar er gravet frem paa kirkelig Grund inden for et Omraade af kun seks Kilometers Radius. Dette kan ikke være helt tilfældigt; men det vil formentlig være heldigst at se dem samlede her under eet.

Ildsted 1 fandtes 1930 i en Plet Jord, kaldet Kirken paa Matr. Nr. 2 b Stangerum Mark, Dalbyover Sogn. Fundet blev anmeldt til Museet i Kbh.; men da Inspektør Hugo Mathiessen ved sin Ankomst kun fandt en ringe Del af denne Ødekirke frilagt, lejede han Gaardens Karl til at grave videre i dennes Fritid; da Inspektøren senere meldte sin Genkomst, modtog han Brev om, at Stenene alt var

taget op i Løbet af Vinteren, og der var da intet at undersøge. 1934 foreviste Ejeren Kirketomten for en Stedfæstning af denne og oplyste da, at der nede mellem Kirkens Sokler havde staaet en Opstilling af stærkt ildskørnede Sten med tydelige Brandspor i Rummet udenom, hvilket havde vakt en vis stille Undren over, hvad vel dette sære Anlæg kunde være brugt til. Yderligere Oplysninger mangler, og naar Anlægget her er betegnet som et Ildsted, er det for saa vidt en Tilsnigelse.

Ildsted 2 viste sig i Efteraaret 1935 paa Kirkegaards Mark, Matr. Nr. 1a Blenstrup i Gerlev Sogn som et Sammenlæg af Sten, bygget ind i noget, der mest af alt mindede om Gulvet i et kreds rundt Hus og liggende mellem Sokkelgruberne til Skibet af den før 1551 nedrevne Blenstrup Kirke. Direktør ved Museet i Kbh., Mackeprang, udbad sig og fik nogle Skaar, som ved Tilbagesendelsen oplystes at stamme fra Folkevandringstid. Ved Helligtrekonger 1936 synede Arkitekt Aage Roussel, — kendt fra Nationalmuseets Gravninger i grønlandske Kirketomter, Fundet paa Gennemrejse og godkendte da Randers Museums Bedømmelse: kreds rundt Hustomt. Et Par Maaneder senere fulgte den endelige Undersøgelse ved Assistent Thorvildsen, som efterviste Kirkeskibets Sokkelgruber, paaviste en Hellekiste omkring et rundt Ildsted, der blev fotograferet, og Stenene indmaalt. En Undersøgelse af Fundets øvrige Partier var ønskelig, men vilde blive langvarig og dyr; desuden var det et Anlæg, ingen vidste, hvad var.

For at bøde lidt paa dette Udfald og i Forvisningen om at lignende Anlæg vilde melde sig før eller senere, blev Blenstrupfundet beskrevet i Amtsarbogen 1938 ledsaget af et Rids og dateret i Henhold til Nationalmuseets Direktiv: Folkevandringstid. Imidlertid har det vist sig, at Museet ikke tør vedkende sig denne Tidsfæstning, men maa henholde sig til dets Assistents Indberetning og

mene, at Skaarene, men ikke Ildstedet lod sig datere, da der ikke saas nogen Forbindelse mellem disse Dele af Fundet. De daterede Skaar maa da antageligt, — skønner Museet videre, stamme fra en Begravelse, der er ødelagt ved senere Gravninger paa Stedet, muligvis disse, der fandt Sted ved Anlæg af Ildstedet. Dette maa derfor være yngre end Folkevandringstid, men selvfølgelig ældre end Kirken.¹ Ildstedet med tre af Hellerne er nu opstillet i Randers Museumshave.

Ildsted 3 er altsaa Spentrupfundet, som er beskrevet ovenfor med alle foreliggende Oplysninger. Bortset fra Ildstedets Ydre kan der, som af Pastor H. P. Christensen fremhævet, ligge en Mulighed for i hvert Fald nogen Datering i Paavisningen af, at der ikke fandtes Grave neden under. Som Følge heraf og Ildstedets nære Stede ved Korgavlen tør dette da erkendes for jevngammelt med Anlægget af Kirkegaardens ældste Parti, hvilket i Henhold til Spentrup kvaderbyggede Kirke vil sige Aar 1150 omtrent. Men Ildstedet kan være 200 Aar ældre, siden ingen kan vide, om ikke der har staaet en Stavkirke paa Banken, før den store Stenkirke byggedes — endda disse religionshistoriske Tekster ufortalt, som vil paastaa, at hedenske Gudehov lod sig indvie til kirkeligt Brug i Kristendommens første Tid.

Med Hensyn til Dateringen af Blenstrupfundet som Hele tør maaske siges, at Undersøgelsen ikke var udtømmende, følgelig kan den fungerende Assistents Indberetning heller ikke være det for de ikke undersøgte Partiers Vedkommede. Der tør maaske ogsaa mindes om, at selv om denne Hellekiste fra ca. 1800 til 1500 før Kristus engang havde været en Grav, var den det ikke mere. Paa et eller andet Tidspunkt var Graven jo bleven omdannet til noget andet, siden tre af Hellerne tjente som en beskyt-

¹ Brev til H. P. Christensen, dat. 26. Juli 1947, sign. C. J. Becker.

tende Karm omkring dette i Kisten indrettede Ildsted, og Fremgangsmaaden herved var let synlig, idet man ganske simpelt havde afstødt to af de vestlige Hellers sammenstødende Hjørner for saaledes at aabne Ildstedets Askegrav et Luftræk mod den lidt højere liggende stenhegnede krumme Kanal. Se nærværende Rids, Billedet og Hellerne i Randers Museumshave.²

Skønt Fundet havde været ude for adskillig Molest ved Opførelsen af denne øjensynligt romanske Kirke uden om de centrale Dele, laa Anlægget saa vel bevaret, at Ildstedet lod sig fotografere og tegne ind som et organisk Udsnit af et større Hele, den kredsrunde Hustomt, stenpikket og af ca. 12 Alens Vidde, og som uden Skelen til den forlængst omdannede Hellekiste lod sig datere til Folkevandringstid ca. Aar 500 e. Kr. ved Hjælp af de yngre i Hustomten fundne Skaar, og det er denne Iagttagelse, der ligger til Grund for min Redegørelse i Amtsaarbogen 1938. Med dette som Baggrund og følgende de Oplysninger om Ildsteder, som Nationalmuseet Tid efter anden har givet, skulde en Tidsfæstning af Spentrup Ildsted være mulig ogsaa for en usagkyndig uden alt for grov en Fejlslutning.

Af Oldtidsildsteder, der kan blive Tale om til Jevnføring, stammer de sikrest daterede fra Keltisk og Romersk Jernalder, stort set altsaa de nærmeste 300 Aar paa hver sin Side af Kristi Fødsel. Fraregnet enkelte firkantede, der kan være Undtagelser, viser disse Ildsteder sig som ovale Stenlægninger i Hustomterne overtrukket af et haardbrændt Lerlag i direkte Forbindelse med Stuens Lergulv, men kun hævende sig faa cm op over dette. En saadan

² Det omtrentlige Tidspunkt for Hellekistens Opstilling kan mulig endnu fastlægges ved Hjælp af et i Kisten fundet Brudstykke af en noget grov tilhugget Spydspids og det sædvanligt forekommende lille Madkar, begge i Randers Museum. Maaske ogsaa Kistens Omdannelse havde ladet sig datere i Henhold til de ældste (groveste) Skaar, som ogsaa er i Museet, men ikke fornødent stedfæstede grundet paa Sammenblanding med andre.

Stenlægning under Lergulv er udmaalt til ca. 100 cm lang og 75 cm bred, dog er der ogsaa set en Hustomt i Overlade Sogn med cirkelrundt Ildsted.³

Disse Ildsteder eller rettere Husarner bør vel naturligst ses som indvundne Stader i en fremadskridende Udvikling, men i saa Fald kan et selv faa cm hævet Ildsted ikke være Endemaalet, siden det lod Brande og Aske flyde ud over Gulvet i Omfanget. Paa Lindø ved Langeland har man da ogsaa set Baalpladser i Hustomter omgivne af en lav Lervold,⁴ hvis fornemste Opgave vel har været at hindre en Spredning af Emmerne fra Baalet. At ogsaa Bønderne i Jernalderbyen ved Ginderup har kendt denne Forbedring er givet; der laa her seks Hustomter over hverandre, hvoraf de øverste og altsaa yngste var saa medtagne af Ploven, at en Opmaaling viste sig ørkesløs, og hvis Husarner følgelig ikke er kendt; men der fandtes ogsaa et mindre Hus, hvori Arnestedet havde Lervold. Der kan da næppe være Tvivl om, det er Lervolden, der gaar igen i Spentrup og Blenstrup mere fremskredne Ildsteder i Form af de cirkelrunde Stenkanter, der hegner Ildstedets sænkede Bund. Men da de nordjyske Husarner af sagkyndige er dateret til Jernalderen, tør *begge* de midtjyske Fund med deres nok saa fuldkomne Former anses for yngre og hørende til det følgende Afsnit, Folkevandringstid ca. 300—500 efter Kristus, det mere enkle i Spentrup nærmest 300 og Blenstrupfundet med Askegraven til 500 eller lidt senere.

Hidentil er der intet sagt om de to Ildsteders Ydre; men at Ligheden er slaaende vil fremgaa af Billederne og bliver det end mere ved en Sammenligning af Spentrup

³ Gudmund Hatt: Jernalderbopladsen i Thy. Nationalmuseets Arbejdsmark 1935 og samme Forfatters: Jernalderhus paa Mors. Aarvog for nordisk Oldkyndighed 1930.

⁴ Hans Kjær: Nationalmuseets Arbejdsmark 1928.

Billedet med Fundet i Museumshaven. Dog er dette ikke helt godt, siden Konservatoren havde givet Stenkredsen en oval Form og gjort Diameteren temmelig stiv, men den stærknende Cement tillod ikke helt at rette Forholdet.

De her omtalte nordjydske Jernalderhuse var alle aflangt firkantede Grøntørvhuse og repræsenterer aabenbart den eenlængede Bondegaard, Raden med Beboelse i den ene Ende og Husdyrene i den modsatte. Men ogsaa i Randers Amt har denne Hustype vist sig, idet der i Løbet af en Snes Aar er tilgaaet Provinsmuseet Meddelelser om tre saadanne, et paa Fjordbrinken oven for Horstikjæret i Tvede Sogn, et paa Selling Mark i Ødum Sogn og et paa Mellerup Mark, By og Sogn. De to sidste havde haft Langvægge vendt mod N og S og ligget paa tørre Banker jævnsides nordvendte Hælder, saa Overfladevandet let har kunnet løbe fra, dels ned mod Kollerupaaens Dalsænkning, dels en større Sig, Krumkjær. Dog naaede ingen af de to sidste Hustomter en sagkyndig Undersøgelse ud over Randers Museums Paavisning af Fundenes Art og Hjembringelsen af en Del Skaar, som af en tilsynsførende fra Museet i Kbh. blev betegnet som Bopladsfund fra Jernalderen. Med Blenstrupfundet i Erintring maa det dermed være givet, at Rundhuset og Raden er samtidige i vort Amt inden for et vist Afsnit af Oldtiden.

Afdøde Inspektør Hans Kjær oplyser, at et Fund i Bunden af en Høj ved Vesterlund i Vejle Amt *kan* være Tomten af et *rundt* Hus⁵ og skønner dernæst, at Brugen af saadanne endnu ikke var opgivet overalt i Bronzealderen, hvilket har vist sig at stemme, idet Dr. phil. A. Steensberg har fundet Rundhuset under Gaarden i Pebringe, Karise Sogn og daterer dette til sen Bronzealder,

⁵ Hans Kjærs Fremhævelser i: Ns. Arbejdsmark 1928. Desværre har jeg ikke kunnet finde, hvor dette Fund er beskrevet.

ca. 500 før Kristus. Jevnføres dette med Blenstrup, ser det først og fremmest ud til, at den runde Hustomt i Bunden af Gravhøje slet ikke er enestaaende, hvad vel heller ikke kunde ventes; og dernæst er det jo klart, at Rundhuset har været i Brug her i Amtet hele Tusind Aar senere end i det østlige Sælland (Pebring) og mindst 600 Aar efter, man i Nordjylland var gaaet over til den eenlængede Bondegaard Raden.

Af de to Hustyper fremhæver Hans Kjær den aflangt firkantede som den eneste, der tillod nogen Mulighed for virkelig Udvikling, et Fremskridt altsaa, som allerede Jernalderbonden havde opdaget, siden Typen nu er funden fra Randers Amts søndre Skel op over Himmerland til Thy-Vendsyssel. Naar han desuagtet har fortsat med Opførelser af Rundhuset, turde den herpaa givne Forklaring være rigtig, nemlig at dette har tjent til ganske særlige, men endnu ikke godkendte Formaal. Det turde ogsaa være rigtigt, at de saakaldte Husurner — Lerkar, der viser Enkeltheder i Væg, Tag og Døre, giver et taaleligt Billede af Rundhustypen; men der imod ingen Sikkerhed for, — hvad man ogsaa finder fremsat, at disse Husurner gengiver det hedenske Tempel, selv om dette i og for sig kan synes naturligt.

Ved sit korte Besøg i Blenstrup Januar 1936 udtalte Rigmuseets Udsending, Arkitekt Aage Roussel, at der her burde ledes efter Stolpehuller. Uheldigvis kom dette Rundhus jo ikke ud for nogen Undersøgelse formedelst Nationalmuseets knap tilmaalte Tid og Statsstøtte; følgelig kan der intet vides om, hvorledes de har set ud paa Væg, Tag og Døre. Lige saa lidt kan der siges noget om, hvad der har hegnet for Ildstedet i Spentrup, siden Omfanget her var ødelagt forlængst ved Jordfæstelser af Kirkegaardens Døde, og Forholdene i Stangerum Ødekirke er blot end mere taagede, dog peger Tilfældet Vesterlund i Ret-

ning af Buldhuset.⁶ Men for nu at naa et Skridt videre i Henseende til disse Ildsteder paa kirkelig Grund, kan det ikke være af Vejen at se lidt nøjere paa Foranledningen til, at Blenstrupfundet overhovedet blev gravet frem.

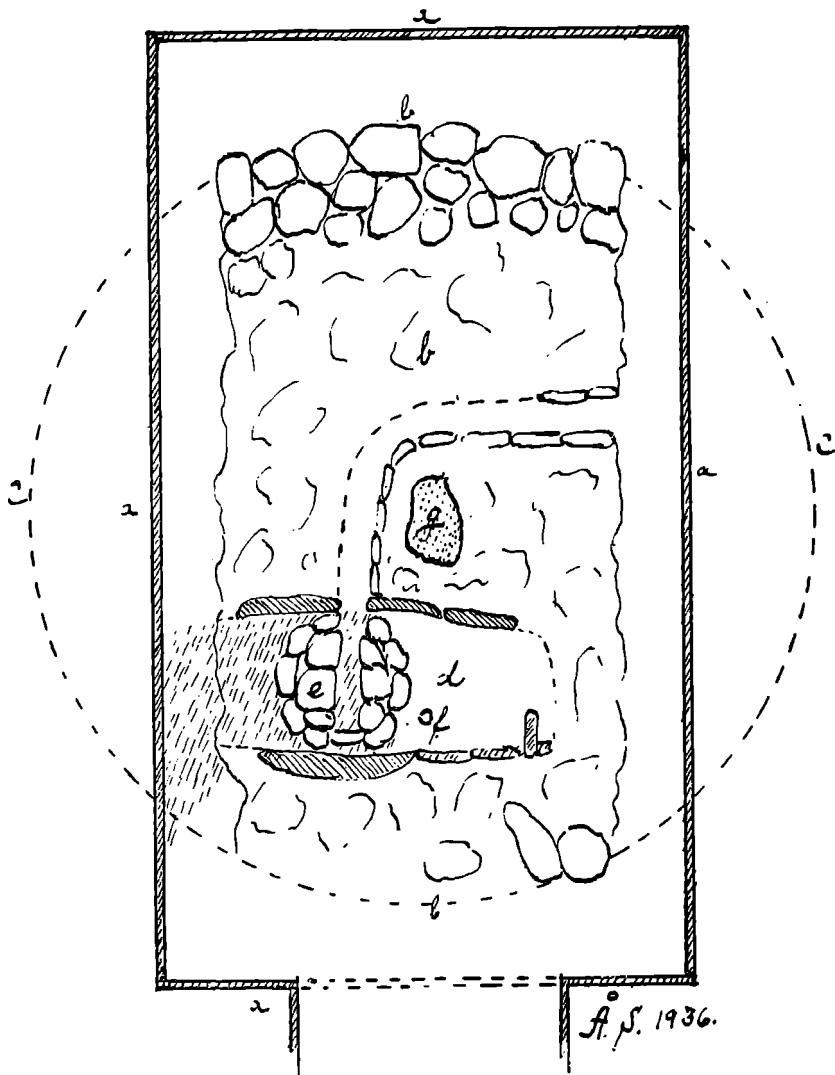
Ved Randers Museums foreløbige Undersøgelse i Efteraaret 1935 gjaldt det ikke blot at stedfæste Ødekirken, hvilket foregik yderst let, men nok saa meget om at faa Tag i Stednavnet Hovsløkke, der nævnes ved en Mark til Blenstrup Hovgaard i et kgl. Skøde 1551. En enkelt af Byens hjemstavnsfaste ældre Mænd mente, at en Jord af dette Navn havde ligget i Alssiggaards Mark, hvilket i og for sig var troligt nok, siden man ved, at Ordet Als alene dels som Forled i Stednavne viser hen til Hedenskabets Helligdomme, blandt hvilke ogsaa Hovsløkken tør siges at have hørt. Imidlertid maatte Stednavnet opgives som tabt, dog lykkedes det at spore en ubenævnt og forlængst udslettet Løkke i denne Gaards Mark, nemlig ved Kilden Alssig, der omsluttet af et stort Fald Jorder af Navnet Alsagre. Ydermere oplystes der, at visse tilrejsende, kaldet Als-ere skulde have græsset Heste i denne Løkke, — et tidligere Fælles, mens de søgte Tjenesten i Blenstrup Kirke, — formentlig en sen kristelig, men aabenbart urigtig Sagntolkning, siden de tilrejsende »Alsere« i en Tid jevn-gammel Stedets hedenske Helligdomme maa være søgt til Blenstrup Hov. Hvis nu saa var Tilfældet kunde der findes Rester af Templet i denne Kirketomt ved Ejerens forestaaende Optagelse af Sten, og Udfaldet blev den runde Hus-tomt i Bunden af en udjævnet Gravhøj, men liggende nede mellem Kirkeskibets Sokkelgruber.

Siden ca. 1800 før Kristus til Aar 1936 har disse faa Kvadratmeter Jord altsaa gemt paa Minder om skiftende Kulturafsnit fra Hellekisten over Rundhuset til Kvaderstenskirken, og i denne Kendssag kan der ifølge Sted-

⁶ Salomonsen, Stikord: Husurne.

navnenes og Folkesagnet's Vidnesbyrd ligge en ubrudt Linje fra hedensk til kristen Gudsdyrkelse. Her træder nu de førnævnte Tekster til fra den kristne Missjons ældste Tid, navnlig en pavelig Henstilling til Angelsakserne om ikke at rive de hedenske Templer ned, — hellere i hvert Fald indvie dem til kirkeligt Brug, naar først de var rensed med Vievand, og fordi Foden nu alligevel helst vandrede ad kendt Sti. Henstillingens Efterlevelse kan følges i Gutersagaen fra ca. 1250 til Gotland og herfra langt ind i Rusland ved Hjælp af Nestors Krønike fra 1116 med Beretningen om Fyrsten, der bød Kirkerne opført paa de Steder, hvor Afguderne havde staaet, og han selv og Folket ofrede. Udgaet fra Pavehoffet maa sligt et Budskab naturnødvendigt tillægges en international Værdi og har følgelig virket ud over samtlige europæiske Missjonsmarker som en direkte Opfordring til at aabne Gudehovene for Kristus og lægge Kirkerne paa selve de gamle hedenske Vi.

— Saa fatter man maaske lidt af, hvad det var, som Blenstrupfundets hidtil ukendte Anlæg havde at fortælle, og hvorfor dette Rundhus dukkede op midt i en Samling gothiske Helligdomsnavne paa Als, skønt Typen forlængst var gaaet af Brug som Beboelse, og Huset derfor har tjent et andet Formaal, der bedst illustreres ved Hjælp af den stadselige Husurne. Hvorledes vil man ellers forklare det sære, men stærkt forbrændte Anlæg under Stangerum Ødekirke, eller at Blenstrup Kirke stod opført oven paa dette Rundhus uden om en lydig Efterlevelse af Pavebudskabet om at aabne Hovene for Kristus og lægge Kirkerne paa de gamle Vi? — Læseren faar selv dømme; men skulde Svaret falde i Retning af den kloge Paves Opfattelse af Menneskesindets Hang for det tilvante, hans klare Forstand paa Missjonsvæsen overhovedet, ser man vist let Aarsagen til de tre »Ildsteder«s Optræden paa kirkelig Grund inden for seks km Radius.

Rids af Blenstrup Fundet 1936.

Man ser Kirkens Sokkelgrube (a), Stenhoben under Kirkens Gulv (b) ca. 12×6 Alen, Husets Grundflade (c), Resten af Hellekisten (d), Brandgruben med Renden i Midten af dens Bund (e) og Rendens Fortsættelse med nordre Sokkelgrube, f er et Kar fra Folkevandringstiden, g stor Sten paa Fladen fjernet af Ejeren før Afdækningen. Mod Vest havde Hoben Karakter af Brolægning. Skraveringen til venstre og hele Gruben betegner Brandspor. Maalene omtrentlige.

Spentrupfundet er beskedent af Omfang og dog vejledende, fordi begge de hidtil kendte Fund laa under Kirkeskibenes Gulve, dette altsaa paa Kirkegaarden, hvilket ikke bør overses ved kommende Gravninger i Ødekirkernes Tomter, hvor Forholdene jo tør tænkes mindst ødelagte ved Grave inden for Murene.

Om Blenstrup Vi er der kun lidt at melde; vi kan se, at Alsagre har optaget hele Bymarkens østlige Side fra Alsager Knold ved Gjerlev Skel i Syd langs den vestlige Fod af Lunde Bakke til Enslev Sogneskel i Nord. Men ellers hører Viet til en Klasse af Ejendomme, der endnu staar som en lyssvag Stjerne paa en sort Nattehimmel, kun naaelig med en langtrækkende Kikkert. Vi kan dog prøve at maale Afstanden ved Hjælp af Svend Aakjærs Takst for Fuldbolet, det gamle Bondebol før Jordfælliget, og ser da, at Skyldsætningen for al Blenstrup boniterede Ejendom i 1680 var 38,61 Tdr. Hartk. eller blot 2,61 mere end Fuldbolet paa 3 Mark Land á 12 Tdr. Hartk. Det ser da ud til, vi her har et Fuldbol for os, men med ganske særlige Egenskaber, der røber sig i Alssig, Alsagre, Hovsløkke og det runde Hus. Det ser ogsaa ud til, at dette Fuldbol er Vibolet, Hovbolet, denne Embedsjord altsaa, der var udlagt Hovgoden — Høvdingen for hans offentlige Virksomhed paa Hovet. Endelig ser det ud til, at ogsaa dette Vibol i Tiden fra Harald Blaatands Daab til hen efter Hellig Knud Konges Drab er stykket ud i Blenstrup Hovgaard og Anneks, saaledes som Forholdet er trukket op for et andet Vibols Vedkommende i Amtsaarbogen 1939, Ødekirkernes sidste Stykke.

Tør man følge de her givne Vink, har Blenstrup Vi haft en Jordejendom paa 3 Mark Land, et Vievæld, et Rundhus, en fri Banke (Lunde Bakke, hvor fra man saa Solen »danse«) og et indhegnet Fælles, kaldet Hovsløkke, — senere repræsenteret af Hovgaarden — NB. ikke Hoved-

gaarden, Annekset, Ødekirken og et vist Antal Gaarde. Af disse Dele fandtes paa Karlby Vi i Onsild Herred et Vibol paa 2 Mark Land, et Vievæld samt den frie Banke, senere afløst af Karlbygaard, Præstebolet og Hoo, d. v. s. Hov Ødekirke. I Randrup i Gassum Sogn var der et Tiliggende paa 2 Mark Land, en Helligkilde (Wolles

Husurne.

Tegning af Th. Wiwe efter W. Dreyer: Nordens Oldtid. Frem 1902.

Kjælde), en længst henvejret Gaard, kaldet Wolles Gaard og Kapelruinen med Jordløkke øverst paa Kirkegaardsbakken. Disse her nævnte særprægede Dele synes saaledes at høre til paa de smaa Vi i Ommersyssel.

I Aabosyssel, hvor lignende Ting vel næppe er draget frem, falder Tanken uvilkaarligt paa Thorsager ude paa Djurs, hvis Jordejendom Kong Valdemars Jordebog opgiver til 100 Mark Guld og Matriklen 1680 til 176,66 Tdr. Hartk. I disse store Forhold finder man endnu Viekjælden, svage Spor af Hovgaarden og den trinde Banke med Trolden, der var saa stivsindet, at hverken Præst eller

Provst magtede at sætte ham ned. Da lo Bispen og trykkede sin Hue ned paa Troldens Isse, og der sidder den endnu. Ud fra dette Sagn, denne Historie, om man vil, er det vel, man har tænkt sig, at denne »Bispehue«, Sognets runde Kirke, stod opført over selve Hovet og skønnet, at dette maatte være rundt, en Tanke, Fundet i Blenstrup for saa vidt kan bifalde.

Saa kan der jo spørges, om ikke den balstyrige Trolde i Byens trinde Banke er en Genspejling af Asa-Thor, om ikke man i Torsager som det fjerne Kijew har opført Kristkirken just paa denne Høj, hvor Afguden havde staaet, og om ikke et Billede af disse tør regnes med blandt Viets Ejendele?

GILDER I DEN GAMLE LANDSBY

Af Jens Smed.

DENNE lille Beretning om Gilder i Landsbyen hviler paa Oplysninger, som Maren Kathrine Rasmussen, f. Laursdatter, i sin Tid har givet mig. Hun levede hele sit Liv (1855—1934) i Vinterslev (Galten Sogn) og havde derfor et indgaaende Kendskab til Egnens Skikke. Hendes klare Hukommelse satte hende endvidere i Stand til at berette, hvad hendes Moder havde fortalt hende om Skikke i et tidligere Slægtled. Hun bevarede paa den smukkeste Maade disse Minder om en svunden Tid.

For et Aarhundrede siden holdtes der Aaret rundt talrige Gilder i Landsbyen. Man kan ikke undres derover. Arbejdet var haardere end nu om Dage. Adspredelser var der ikke mange af. Hverdagene kunde nok til Tider være lange og trælse. I dette ensformige Liv blev et Gilde da en kærkommen Afbrydelse. Der var ogsaa meget at glæde sig over ved disse Gilder. Samværet med de øvrige af Landsbyens Folk var nok det væsentligste. Ved Gilderne fik man ogsaa bedre Mad og Drikke end til daglig, hvor Kosten var ensformig og tarvelig. Det ene med det andet bevirkede, at et Gilde var noget, man saa frem til i glad Forventning.

Mange af Gilderne var dog ikke lavet blot for at feste, men først og fremmest for, at man i Fællesskab kunde udføre et eller andet Arbejde. Et saadant Arbejdsgilde var *Klinegildet*. I de gamle Bindingsværksbygninger tog Tav-

lene mellem Tømmerværket Skade af Vejr og Vind. Hvert Foraar blev de derfor klinet med Ler fra Byens Lergrav. Dette Arbejde blev udført af Kvinderne. Klinepigerne gik sammen og hjalp hinanden med Arbejdet, og denne Sammenkomst hed Klinegilde.

Bønderne dyrkede og behandlede selv den Hør, de skulde bruge til Lærred. Hørren skulde hegles og skages. Det sidste gik ud paa — ved Anvendelse af Skagefod og Skagehaand — at befri Hørren for Skæverne. Dette Arbejde hjalp man hinanden med. Denne Sammenkomst kaldtes *Skagegildet*. Dette Gilde gik dog vist af Brug allerede før 1850.

Noget længere holdt *Kartegildet* («Kårgildet») sig. Til dette Gilde samledes Bønderpigerne om Aftenen for at karte Uld, og Tiden gik med Fortælling og Sang. Det var mere »rosomt« at være sammen end at sidde hjemme hver for sig. Og samtidig sparede der Lys. Hjemme maatte man ofte sidde i Mørke om Aftenen for at spare. Meddelelsen fortalte saaledes, at hendes Mor havde maattet sidde i Maaneskin og karte Drejlinger til Spinding. Der var ikke Raad til at have Lys. Skulde der endelig Lys til, nøjedes man gerne med at tænde en »Ve·g«. Disse »Ve·gi« var Rødder, der var pillet ud af Tørvejord. Her i Byen (Vinterslev) fik man dem fra en Tørvemose ved Tinning. En »Ve·g« lyste nogenlunde, men osede slemt.

Andre Gilder stod i Forbindelse med Bystyret. Dette var en vigtig Ting i den gamle Landsby. Mange Sager af fælles Interesse blev afgjort af Bymændene paa Bystævnet. Bymændene ansatte saaledes Bysmeden og sørgede for Bysmediens Vedligeholdelse. Smeden gjorde da hvert Aar et Gilde, *Smedegildet* (Smægildet«), for Bymændene. Traktementet var Suppe, »So'skjø« (Sovskød) og Brændevin.

Bønderne betalte »Tend« (Tiende) til Galten og til

Randers. Til Gengæld fik de en lille Sum Penge til at gøre et Gilde for, *Tiendegildet* («Tendgildet»). Sommetider var der endda for mange Penge til et enkelt Gilde, saa man maate gøre to. Gildet gik paa Omgang i Gaardene. Og-saa dette Gilde var kun for Bymændene. De forslog Tiden med at spille Kort, og ind imellem fik de dygtigt med Punch og Dramme. Gildet varede hele Natten.

Aarets store Gilde var »*Kjörmesballet*« (af Kertemesse = Kyndelmisse, d. v. s. 2. Februar), der varede i to Dage. Det holdtes lige efter Fastelavn, som Regel Hvide-Tirsdag og Aske-Onsdag. Dette Gilde var for Bymændene og deres Koner. De samledes ved Middagstid til Spisning og dansede om Eftermiddagen. Efter Aftensmaden dansede man igen — til hen paa Morgenstunden. Efter nogle Timers Søvn fortsatte man med at feste. Udgifterne til Gildet, der var ret dyrt, deltes mellem de deltagende Par.

Husfolkene havde deres eget Gilde, *Husmandsballet*. Det lignede Kjörmesballet, men holdtes under mere beskedne Former.

Blandt de unges Gilder skal først nævnes *Liegstouwern*, af hvilke der holdtes 8 (eller maaske 12) om Aaret. Bymændene stillede den Sal til Raadighed, som de havde til deres egne Gilder, og gav desuden Øl og Lys. Karlene havde da kun at betale Musikanterne og hvad der gik til af Brændevin.

Det største Gilde for Ungdommen var »*Ga·lamsgildet*« (Gadelamsgildet), der holdtes Anden og Tredie Paaske-dag. Forud for Gildet havde hver Karl faaet tildelt en Pige — et »Lam«, som det hed. Fordelingen foretoges af de tre »Gå·bassie« (Gadebasser). Disse var blevet udtaget ved en Liegstouw i Forvejen. Naar man var blevet enige om, hvem det skulde være, blev de tre Karle løftet mod Loftet. De lod gerne, som om de ikke vilde have Bestillingen, og

strittede imod. Men naar de havde rørt Loftet, 'var de valgt.

Fordelingen af »Lammene« var naturligvis en vanskelig Sag, der kunde give Anledning til megen Misundelse, og de tre Gå·bassie havde her Lejlighed til at hævne sig paa dem, de var vrede paa. Fordelingen blev bekendtgjort Skærtorsdag Aften ved, at Gå·bassiern raabte Parrenes Navne op. Var Pigerne i Overtal, fik nogle af Karlene to »Lam«, et »stort« og et »lille«.

Anden Paaskedags Eftermiddag ved 2-Tiden kom Karlen da og hentede sit Lam. Gildet begyndte Kl. 4 med Dans. Senere spiste Karlen til Middag i sin Piges Hjem. Havde han faaet baade et stort og et lille Lam, skulde han spise hos dem begge. Det hørte sig desuden til, at Karlene skulde have Æbler af Pigerne. Derefter fortsattes Gildet, og ud paa Natten trakterede Karlene med 2-Øres Kringler. Tredie Paaskedag festede man videre.

Wolbeawten (Valborgaften), den 30. April, samlede de unge og brændte Blus — for at jage Heksene bort, hed det. Heksene sagdes at ride paa »Ro·gi«, d. v. s. Ildragere.

Ved Pinsetid holdtes der *Ridegilde*. Om Formiddagen mødte Byens Karle — der var gerne to i hver Gaard — til Hest paa en aaben Plads midt i Byen. Karlene var smukt pyntede med stærkt farvede Striber og Baand paa Trøje og Bukser. Det »ålvillest« var dog at møde i Knæbukser eller andet gammelt. Paa Hovedet havde Karlene høje Hatte, der ogsaa var pyntede. Naar det blæste lidt, var Hattene »re· å flyw o'«. De blev derfor bundet med Silkebaand under Hagen. Man vil forstaa, at dette Optog af pyntede Ryttere var et smukt Syn. Alle fra Byen skulde da ogsaa ud at se det.

Der toges nu fat paa Ringridningen. Paa Pladsen var rejst en Galge, hvori Ringen var ophængt. Den af Rytterne, der tog Ringen oftest, blev »Konge«, den næstdygtigste

»Prins«. Efter Ringridningen red Karlene rundt til Byens Gaarde og indbød Folkene til Dans om Aftenen; samtidig fik de en Skilling til deres Gilde.

Børnene havde ogsaa deres Gilder. De havde saaledes Liegstouw flere Gange om Aaret. De havde desuden et »Kow'gilde« (Kogilde), der svarede til de unges Ridegilde. Gildets Navn kommer af, at det i Almindelighed var Drengenes Arbejde at passe Køerne om Sommeren, at være »Hjo-« (Hyrder). Ved Kogildet udpegede Drengene en »Konge«, som Karlene gjorde det ved Ridegildet. Hos Drengene foregik det ved at »slaa Gryden«, som det hed. Gryden var gerne en gammel Jydepotte. Drengene blev efter Tur bundet for Øjnene, fik en Stok i Haanden og blev svinget rundt. De skulde saa slaa Gryden i Stykker. Den, det lykkedes for, var »Konge«. Han valgte sig to »Tjenerer«, der skulde gaa ham til Haande. Derefter gik Børnene rundt og sang ved Dørene. Her fik de en lille Skilling til Gildet om Aftenen.

Ved Gildet trakteredes Børnene med Vælling og Æbleskiver. Byens Gaarde sendte Mælk, Æg og Smør til at lave Maden af, og tre Piger til at lave den. Der var saa rigeligt af Mad, at Karlene undertiden kom og spiste med. Om Aftenen dansede Børnene. Den Pige, »Kongen« først dansede med, var »Dronning«. De Piger, som »Tjenererne« dansede første Dans med, blev kaldt »Tjenerinder«.

— Det vil ses af det her meddelte, at Gilderne har indtaget en stor Plads i Landsbyens Liv. Man glædede sig til disse Gilder i lange Tider, og naar de var forbi, havde man lyse Minder, der kunde live op i Hverdagen. Man forstaaer det gamle Mundheld, der siger, at »Gille å Slæjfø:r ska passes«.

UDDRAG
AF
RANDERS AMTSRAADS
FORHANDLINGER

I TIDEN FRA 1842 TIL 1867 INKLUSIVE

Ved fhv. Amtskontorchef *Johan Jelvard*.

VED en kgl. Resolution af 4. September 1793 blev der foretaget en ændret Inddeling af Landets Amter, idet Amterne samtidig fik Navn efter den Købstad, hvor Amtmanden tog Bolig.

Af det tidligere Dronningborg Amt blev Sønderlyng og Houlberg Herreder henlagt under Viborg Amt. De øvrige Herreder blev sammen med Kalø Amt henlagt under Amtmandsembedet i Randers, dog hørte Galten Herred i nogle Aar under Aarhus Amt. Det tidligere Mariager Amt blev delt, saaledes at Onsild lagdes under Randers og Gislum Herred under Aalborg Amt.

I de forløbne godt 150 Aar har der kun været 10 Amtmænd i Randers, hvilket Forhold vel nærmest har sin Forklaring i den særlige Omstændighed, at 4 efter hinanden følgende Amtmænd hver for sig i mindst 25 Aar har beklædt Embedet. Noget tilsvarende kan næppe paa-vises for noget andet Amts Vedkommende.

De 4 Amtmænd var:

- 1) Kammerherre Vilhelm Conrad Lorentz fra 1827—1854.
- 2) Geheimekonferensraad Mathias Hans Rosenørn fra 1854—1885.

- 3) Kammerherre Johan Christoffer Hoppe fra 1885—1910.
- 4) Kammerherre Hans Andersen fra 1. April 1910 til 1. April 1938.

Amtsraadene blev oprettet ved Anordning af 13. August 1841 og bestod af Amtmanden som Formand, en af Kancelliet udnævnt Provst, en eller to Lensbesiddere med 500 Td. Hartkorn (af hvilken ingen fandtes i Randers Amt) og 6 andre paa 6 Aar valgte Mænd af Amtsraads-kredsens Beboere. Af disse 6 Medlemmer valgtes 2 eller 3 af og blandt Sædegaardsejerne, medens de øvrige valgtes af samtlige Sogneforstanderskaber, saaledes at hvert af disse valgte en Valgmand af deres Midte. I 1852 ophævedes Lensbesiddernes Ret til uden Valg at indtræde i Amtsraadet, og ved Lov af 22. Marts 1855 ophørte Provsten at have Sæde i Amtsraadet. Samtidig skete den betydelige Ændring, at den større Halvdel af de valgte Medlemmer valgtes af Valgmænd fra Sogneforstanderskaberne, medens den mindre Halvdel valgtes af et lige stort Antal af Amtsraads-kredsens højstbeskattede Ejendomsbesiddere. Bestemmelserne er undergaaet forskellige senere Forandringer, saaledes blev i 1916 al privilegeret Valgret til Amtsraadet ophævet, og efter den seneste Lovgivning, jfr. Lov Nr. 88 af Marts 1939, foretages Valget af Amtsraads-medlemmer i Forbindelse med Valget til Sogneraadene.

I min mangeaarige Virksomhed som Tjenestemand under Amtsraadet (og Amtet) har jeg af og til maattet vende tilbage til de gamle Amtsraadsforhandlinger for at finde frem til Oplysninger om en eller anden Sag. Igennem denne Tilbagevenden til Kilderne har jeg faaet det absolute Indtryk, at de første Amtsraad ikke alene med Omhu og Dygtighed løste de mange forskelligartede Opgaver, der var hængt til dem, men at Afgørelserne som Regel ogsaa var præget af human Forstaaelse.

Jeg har foretaget et skønsomt Uddrag af Forhandlin-

gerne, idet jeg gaar ud fra, at mine Optegnelser fra en forbigangen Tidsperiode vil kunne paaregne nogen Interesse.

Der er foretaget enkelte Forkortelser af Referaterne, og Stavemaaden er blevet ændret; derimod ikke Stilen.

Jeg finder Anledning til at gøre opmærksom paa, at i Referaterne er Sogneforstanderskaber (Kommuner), der bestaar af flere Sogne, kun anførte med Hovedsognets Navn (f. Eks. Vivild i Stedet for Vivild-Vejlby).

Randers, den 15. August 1947.

Johan Jelvard.

Randers Amtsraads første Møde holdtes i Dagene den 18.—20. Maj 1842. Kammerherre Lorentz var Amtmand, Proprietær Ingstrup blev valgt til at føre Forhandlingsprotokollen og Pastor Vallentin til at føre Decisionsprotokollen.

Blandt de Sager, der var til Forhandling, nævntes et Andragende fra Mejeriforpagter H. W. Bræmer paa Stenalt, hvori han udtaler, »at de ved Voer og Mellerup anlagte Færgesteder ikke svarer til deres Hensigt.«

Det blev vedtaget, at Amtsraadets Forhandlinger skulde offentliggøres, »og da Bogtrykker Elmenhoff velvillig har erklæret, at han gratis vilde optage disse Indrykkelser, blev det besluttet hertil at benytte Randers Amtsavis.« Affattelse af Referatet overdroges til Pastor Vallentin.

Det blev endelig enstemmigt besluttet, at indrømme samtlige Forstanderskaber »al mulig Beslutningsfrihed i alle deres kommunale Anliggender, saavidt de ikke kommer i Strid med Lovgivningen eller det almindeliges Vel.«

Mødet den 24. til 27. August 1842.

Det vedtoges enstemmigt at klassificere »samtlige mindre Landeveje« paa Regulativet efter deres Vigtighed:*)

- A. Hovedveje alle de Veje, der fører fra Købstad til Købstad og fra Købstad til Ladeplads: 1) Vejen fra Randers til Mariager, 3) dito fra Randers til Udbyhøj Ladeplads, 6) dito fra Randers efter Hadstenbro efter Skanderborg, 7) dito fra Randers til Bisbro til de vestre Købstæder, 12) dito fra Hobro til Viborg.
- B. Amtets mindre Landeveje. 1) Vejen fra Grenaa til Udbyhøj og Voer Færgesteder, 2) dito fra Mellerup til Hadsund.

Andragende fra Voer Forstanderskab og do. i Ørsted, Holbæk og Vivild om Forlæggelse af Grenaa Landevej efter Udbyhøj fra Estruplund Strand til hen igennem Vivild forbi Julianeholm over Hevring Mose, Storbroen ind i Rougsø Herred.«

Mødet den 21. til 24. November 1842.

I Amtmand Lorentz's Forfald mødte Justitsraad, Raadmand Poulsen.

Løbe Nr. 11.

Til et Andragende fra Pastor Kjær i Skødstrup om, at Markederne ved Løgten Kro som fordærlige i moralsk Henseende ophæves, knyttede Raadets Medlem Hr. Ingstrup et lignende om Ophævelse af Smugmarkederne ved Vorupvad, Nimtofte, Sultenborgkro og Sjellebro. — Det overdroges til Amtet at paalægge vedkommende Politimestre at paase, at ingen andre end de i Almanakken bestemte Markeder finder Sted og derhos at advare Krohol-

*) Indtil Lov af 21. Juni 1867 blev Hovedlandevejen bestyret af Ingeniørkorpset.

deren om ikke at udskænke Drikkevarer ved slige utilladte Forsamlinger, da de ellers kunne vente at tiltales for ulovligt Krohold, hvoraf Privilegiets Fortabelse vil være en Følge.

Løbe Nr. 33.

En allerunderdanigst Ansøgning fra forskellige Beboere ved Kolindsund, om at Hs. Majestæt Kongen vil aller-naadigst bevilge, at Sundet maa til anstundende Foraar op-maales og undersøges af en kyndig og erfaren Mand, paa offentlig Bekostning, i den Hensigt at faa Vandet udgravet, blev anbefalet af Amtsraadet.

Løbe Nr. 40.

I Anledning af et Andragende fra Mygind Sognefor-standerskab svares, at Justitsraad, Herredsfoged Reiersen maa anses berettiget til at bo i Randers, saalænge et Ting- og Arresthus ikke er opført i Jurisdiktionen.

Mødet den 14. og 18. Februar 1843.

Amtmanden fremlagde Udkast til Konditioner, efter hvilke offentlig Auktion paatænkes afholdt til Bortforpagt-ning af Færgefarten mellem Voer og Mellerup.

Løbe Nr. 2.

Et Andragende fra Vejbetjent Rønnenberg om Forhøjelse fra 150 Rbd., som han for Tiden har, til 200 Rbd. i den ham tillagte aarlige Godtgørelse for Befordring, bevilgedes. Amtmanden oplyste, at bemeldte Rønnenberg var ham tid-ligere anbefalet som en meget duelig Vejbetjent.

Løbe Nr. 12.

Amtsraadet antog, at den samlede Afgift for 1843 til Amtsrepartitionsfonden og Vejevæsenet kan ansættes til 93 Sk. pr. Td. Ager og Engs Hartkorn (24.400 Td.) og 46½ Sk. pr. Td. Skov og Mølleskyld. Af Hensyn til Vanske-lighederne ved Opkrævningen af det halvaarlige Brøk-

beløb, blev det efter nøjeste Overvejelse enstemmigt besluttet, at Bidraget vil være at opkræve med 1 Rd. pr. Td. Hartkorn.

Løbe Nr. 13.

Kancelliskrivelse af 18. August 1842, hvori forlanges Amtsraadets Betænkning over et til Hs. Majestæt indkommet Andragende om en Revision af Helligdagsanordningerne for Kongeriget Danmark.

Amtsraadet udtalte bl. a., at den her henhørende Lovgivning anses, enten som forældet, ikke at passe til Nutiden, eller dog, i det mindste i Praksis at være gaaet ud af Kraft. Men det undergraver den ønskelige og nødvendige Ærefrygt for Lovens Hellighed, naar saadanne Lovbud vedbliver at bestaa, hvis Overholdelse ikke paaagtes eller paatales.

Løbe Nr. 14.

Andragende fra Amtsforvalterne om Fritagelse for Kasse- og Regnskabsvæsenet for Amtsrepartitionsfonden og Amtsfattiggassen eller Betaling for deres Arbejde herved. Amtsraadet skønner ikke, at der fra den Omstændighed, at Amtets økonomiske Administration er overdraget Amtsraadet, kan hentes nogen gyldig Grund for den attraaede Betaling, da Kasse- og Regnskabsvæsenet ikke ved denne Forandring er blevet vidtløftigere eller byrdefuldere end tilforn.

Løbe Nr. 55.

Besværing fra Forligskommissær Holm paa Holmsgaard over at være for højt ansat i Skole- og Fattigskat baade i Krstrup og Vorup Sogne.

Mødet den 29.—31. Maj samt 1. og 2. Juni 1843.

Løbe Nr. 18.

Kancelliskrivelse af 21. Februar, hvori forlanges Amtsraadets Betænkning angaaende hvilken fast aarlig Løn, der

kunde være at tillægge Arrestforvareren i Mariager af Byen og Landjurisdiktionen.

Da Arrestforvarer-Postens Vigtighed nødvendig udfordrer en antagelig Løsning, maatte Amtsraadet aldeles være enig med Herredsfogden i den ham foreslaaede Løn, 100 Rd. aarlig, der udredes af Landjurisdiktionen med $\frac{5}{6}$ og af Købstaden med $\frac{1}{6}$.

Løbe Nr. 20.

Andragende fra Aalborg Amtsraad om at træffe Foranstaltninger til Forandring af den formentlige Abnormitet, som finder Sted med Konge- og Frirejsers Udvidelse fra Hobro til Purhuset, uagtet Purhuset er beliggende 2 Mil inde i Randers Amt.

Amtsraadet skønner ikke, at der for Tiden er tilstrækkelig Anledning til at ændre den paaankede Ordning, saa meget mindre som det er bekendt, at Konvertering af kgl. Tjenesterejser til Pengepræsentation snart kan forventes hvorved tillige en nøjere Skilsmisse kan imødeses mellem kgl. Tjenesterejser og de egentlige Amtsrejser. Hvorhos Amtsraadet ikke vil lade ubemærket, at Randers Amts Beboere ogsaa afgiver Befordring 3 Mil ind i Viborg Amt til Hammershøj.

Mødet den 21.—23. August 1843.

Bemærkninger til Amtsrepartitionsfondens Regnskab for Aaret 1842.

6. Distriktslæge Wendts Regninger anbefaledes til nøje Revision, da Vejlængden ikke synes til enhver Tid at være rigtig angiven.
7. Af Regnskabet erfares, at Garnisonskirurg Arendrup har været befordret til at foretage Vaccination paa Anholt, der har kostet 59 Rbd., nemlig 40 Rbd. for Skibs-

lejlighed og 10 Rbd. til Lægen for 5 Dage, for at vaccinere 4 Børn.

Mødet den 20. til 24. November 1843.

Løbe Nr. 60.

Helgenæs Sogneforstanderskab forespørger, om der maa gives Brændevin ved Fattiglemmers Begravelse. — Amtsraadet fandt det ikke fornødent, at Brændevin gives ved saadanne Lejligheder.

Løbe Nr. 73.

Indberetning fra Asferg Sogneforstanderskab om, at intet Kommunalregnskab for Aaret 1842 vil blive indgivet, da ingen Udgifter har fundet Sted undtagen til Anskaffelse af en Forhandlingsprotokol.

Mødet den 10. til 14. Marts 1845.

Der fremlagdes:

- 1) En Kancelliskrivelse af 4. Februar 1845, hvori det med Hensyn til Forholdsregler til Afskaffelsen af de ulovlige Markeder ved Vejlbj og Rønde Kroer, udtales, at Kollegiet tidligere har troet at burde overlade samme til Justitsraad, Herredsfoged Reiersens egen Skønsomhed og Conduite, men da det efter Embedsmændenes Erklæring fremgaar, at bestemte Forholdsregler er fornødne, paalægges det ham, »at han paa de til ulovlige Markeder for Tiden udsete Dage ufravigelig enten selv eller ved sin Fuldmægtig har at tage Ophold paa Stedet for med Alvor at paase Forbudets Overholdelse og indtil videre at fremgaa paa samme Maade, saafremt det skulde vise sig, at de nuværende Markedsdage senere blev ombyttet med andre.«

- 2) Sammes Skrivelse af 7. Juni 1845 angaaende Amtsraadets Myndighed i Vejsager, navnlig med Hensyn til Vedligeholdelse af Biveje, i Anledning af Herredsfoged i Gerlev-Onsild Herreder, Landsoverretsassessor Claudis Besværing derover, hvori udtales, »at Collegiet i det væsentlige maa bifalde Amtsraadets For­mening, og at det som Følge heraf vil paaligge Politimesteren at underkaste sig Amtsraadets ham igennem Amtmanden, som hans overordnede Øvrighed, tilkendegivne Bestemmelser, betræffende det omhand­lede Anliggende.

Løbe Nr. 27.

Begæring fra Konsul N. N. Bay i Randers om at erholde et Laan af Amtsfattiggassen af 2.200 á 2.300 Rbd. i en ham tilhørende, paa Brødregade beliggende Ejendom, der efter medfølgende Taxationsforretning er vurderet til 3.700 Rbd., med Assurancesum af 2.340 Rbd.

Bevilgedes imod 1. Prioritet i Ejendommen og imod Forrentning af 4 %, efterhaanden som Udbetalingen finder Sted.

Løbe Nr. 92.

Formanden forelagde Amtsraadet et Andragende fra Kaptajn v. Dinesen til Katholm, hvori paaankes, at Sandflugts-Dæmpningen i de 2 sidste Aar har været aldeles for­ sømt.

Man vedtog at indsende Andragendet til det kgl. Rente­kammer med Ytring om, at det er Amtsraadet bekendt, at Sandflugtskommissær Martens, som en højt bedaget og af­ fældig Olding, ej længere er i Stand til at varetage de ham som Sandflugtskommissær paahvilende Embedspligter.

Mødet den 26. til 29. Maj 1845.

Løbe Nr. 94.

Med Hensyn til Frikørslers Konvertering til Pengeafgift

vedtoges det principielt at indstille, at Amtsrejserne som hidtil præsteres af de kørselspligtige Hartkornsbrugere uden Betaling, subsidiært at disse Rejser præsteres in natura mod en Betaling af 4 Mk. pr. Mil, at udrede af Amtsrepartitionsfonden.

Løbe Nr. 108.

Anholt Sogneforstanderskab meddeler, at formentlig ingen der paa Øen er kvalificeret som Vælger eller valgbar til Amtsraadsmedlem. — Svaret lød, at Forstanderskabet maa anses for berettiget til at sende et af sine Medlemmer som Valgmand eller at afgive skriftligt Votum.

Mødet den 25. til 27. August 1845.

Løbe Nr. 7.

Det kgl. danske Kancelli begærer Betænkning om Krigsraad Wendt kan tilstaaes et Gratiale af Amtsfattiggassen i Anledning af en af ham paa Almissem Dorthe Termestrup af Tirstrup heldig udført Amputation.

Amtsraadet fandt, at Krigsraaden fortjener Paaskønnelse, men kan ikke tilraade, noget Gratiale udredes af Amtsfattiggassen, da saadant formentlig ligger udenfor sammes Ressort.

Mødet den 24. til 27. November 1845.

Løbe Nr. 59.

Vejpikør Rønnenberg ansøger om et Gratiale samt Forhøjelse af sin Gage. — Det blev med 4 Stemmer mod 2 paa Grund af de høje Priser paa Livets Fornødenheder vedtaget at tilstaa ham en Gratifikation af 100 Rbd., saaledes at de 50 Rbd. straks udbetales ham, og Resten naar han indleverer det ham overdragne Nivelleringsarbejde over Krstrup Gade, tilfredsstillende udført.

Mødet den 23. til 26. Februar 1846.

Provst Vallentin bad sig for Fremtiden forskaaet for Redaktionen af Ekstrakt over Amtsraadets Forhandlinger, hvilket Arbejde for Fremtiden bliver at foretage og bestride af Prokurator Olsen.

Den sædvanlige Remuneration for udført Arbejde i Amtsraadets Anliggender i det forløbne Kvartal anvises Prokurator Olsen med 50 Rbd.

Mødet den 10. til 13. Juni 1846.

Løbe Nr. 7.

Spentrup Sogneforstanderskab forespørger, om ikke Pastor Blicher bør bidrage til Skolevæsenet, uagtet Cancelli-Cirkulære 3. August 1822, da han har en responsabel Kapellan. Fra Pastor Blicher er senere indkommet en Besværing over, at han ved Skoleligningen for 1845 er paa-lignet en Afgift stor 15 Rbd. 3 Mk. 15¼ Sk., hvorover Kapellan Lajker har erklæret. — Forinden Sagen forelægges det kgl. Kancelli, udbeder man sig Skoledirektionens Ytringer.

Løbe Nr. 32.

Angaaende den nye Vejlinie mellem Høcgholm og Taastrup.

Da Amtsraadet derved kom til Kundskab om, at det omhandlede Arbejde under Tilsyn af Løjtnant Kühnel er udført paa en meget tilfredsstillende Maade og fremmet med Nidkærhed, vedtog Amtsraadet at forhøje den ham indrømmede Gage, saaledes at han erholder 1 Rbd. daglig.*) Endvidere vedtog Raadet at tilstille Kaptajn v. Linde et Honorar af 250 Rbd. for hans i Amtskommunens Interesse udførte Arbejder med Tilkendegivelse af Amtsraadets Paa-skønnelse af hans Virksomhed og velvillige Imødekommen ved Udførelsen af de ham overdragne Arbejder.

*) Løjtnanten har formentlig desuden haft Løn som Officer.

Løbe Nr. 70.

Man vedtog at indstille Proprietær Pind til Tustrup til Repræsentant i Landstutterivæsenet.

Mødet den 7. til 9. September 1846.

Løbe Nr. 71.

Angaaende Fiskeriet i Mariager og Randers Fjorde.

Komiteen fremlagde den af samme udarbejdede Betænkning, som blev tiltraadt af Raadet, der maatte erkende Sagens store Vigtighed og derfor maatte ønske, at den vil blive gjort til Genstand for de kraftigste Foranstaltninger til at ophjælpe denne for Landet vigtige Næringsgren. — Til som sagkyndig at tiltræde den af Kollegiet ommeldte Kommission foreslog Amtsraadet Apoteker Faith, der har mangeaarig Erfaring angaaende Fiskeriet i Randers Fjord.

Løbe Nr. 80.

Ansøgning fra Skomager- og Hattemagerlauget m. fl. Haandværkere i Randers om at maatte falholde Haandværksvarer paa Kvægmarkederne.

Amtsraadet finder ingensomhelst Anledning til at anbefale det ansøgte.

Mødet den 20. November samt 1. til 3. December 1846.

Løbe Nr. 71.

Angaaende Klage over Kapellan Lakjer (Spentrup) betræffende nogle af ham lejede Befordringer. — Formanden anmodedes om at fremtvinge Indsendelsen af den forlangte Erklæring ved Anvendelse af Dagmulkter.

Løbe Nr. 79.

Regning fra Raadstuebud Steinmetz for Opvartning i indeværende Aars 4 Møder til Beløb 12 Rbd. — Anvises.

Mødet den 22. til 25. Februar 1847.

Der fremlagdes:

- c. Skrivelse fra det kgl. Rentekammer af 19. December, hvorved det forlangte Laan af 120,000 Rbd. til de mindre Landevejes Grundforbedring afslaaes. Vejlængden for de mindre Landeveje, der overtages af Amtsraadet, udgør 48½ Mil. Udgiften pr. Mil maa ansættes til mindst 8.000 Rbd. Senere anslaaes Grundforbedringsudgiften til det dobbelte.

Efter at Kalcule var anstillet over de i Aaret 1847 forestaaende Udgifter blev det enstemmigt vedtaget, at for Aaret 1847 vil være at opkræve til Reparationsfonden 2 Rbd. pr. Td. Hartkorn Ager og Eng, Skovskyld og Mølleskyld det halve. Af disse 2 Rbd. skal efter kgl. Rentekammers Skrivelse af 21. November 1846 udredes til Vejkassens Udgifter ved indeværende Aars Hovedlandvejsarbejde pr. Td. Hartkorn 36 Sk. samt til Dækning af den eventuelle Underballance ved den specielle Vejkasse saavel som til Udgifter til Arbejder paa Amtets mindre Landeveje i Aarets Løb 92 Sk. pr. Td. Hartkorn og endelig 64 Sk. til Afholdelse af de øvrige Fonden paahvilende Udgifter.

Mødet den 23. til 25. August 1847.

Løbe Nr. 34.

Blandt 17 Ansøgere blev Forstkandidat, Landmaaler Meyer antaget til at overtage Posten som Vejinspektør. Rentekamrets Sanktion vil være at indhente med Hensyn til, at Lønning og Befordringsgodtgørelse er ansat til 1.200 Rbd. aarlig.

Løbe Nr. 55.

Angaaende Huseerfriheden for indenlandske Kobberværker.*) — Amtsraadet finder ikke, at der kan være nogen-

*) Der bestod en særlig Ret for Indlændinge (derunder Brede Værk) til Forhandling af Kobber- og Messingvarer ved Omførsel, Lov 1. Juni 1861.

somhelst Betænkelse i at ophæve den saakaldte Huseerfrihed, da denne ikke skønnes at have medført noget Gode, hvorimod den upaatvirligen har bidraget væsentligt til at befordre Anskaffelse af Redskaber til Smugbrænderier.

Mødet den 17. til 20. November 1847.

Distriktslæge, Bataillonskirurg Siemsen indstiller, at Jordemødrene maa forsynes med Instrumenter og Mariager med en Jordemoderstol. — Anskaffelse af en Jordemoderstol anses Amtsraadet uvedkommende.

Valgmødet den 3. April 1848.

Efter at Valghandlingen af Amtmanden var intimeret blev fremlagt en fra Hyllested Sogneforstanderskab indløben Indsigelse mod Senator Jenischs Optagelse paa Listen over valgbare Mænd, hvis Rigtighed blev anerkendt af Valgbestyrelsen: Af Sædegaardsejernes Valgklasse valgtes:

Jægermester Lichtenberg til Løjstrup
og Landevejskommissær Folsach til Gjessinggaard.

Mødet den 22. og 23. Maj 1848.

1) Rentekammerskrivelse af 12. April, hvorved det overlades til Amtmændene at træffe Foranstaltninger til Kysterne Bevogtning og til Organisationen af en almindelig Folkevæbning i Købstæderne og paa Landet.

2) do. af 9. Maj, hvorefter den Del af Kahrholmen, der henhører under Stamhuset Estrup, maa anses henhørende til Fausing-Auning Pastorat, og Resten som tilhørende Stenalt til Ørsted Pastorat.

Folkemængden i Randers Amt efter Tællingen den 1. Februar 1845:

Randers Købstad	7126
Hobro »	930
Mariager »	523
Grenaa »	1017
Ebeltoft »	1054
	<hr/>
	10650
Landdistriktet	59218
	<hr/>
Samlet Folkemængde.....	69868 Personer

Mødet den 6.—8. November 1848.

Løbe Nr. 5.

Amtsraadet vedtog at udtale, at Oprettelse af højere Landsbyskoler — mindst 1 for hver Amt — for Elever fra 15 til 18 Aar vil afhjælpe et længe følt Savn. Formaålet maa være Meddelelse af almennyttige gavnlige Kundskaber som Middel til Aandsudvikling og Forædling, uden nogen særegen Faguddannelse.

Løbe Nr. 6.

Cirkulære af 9. Maj fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsnævnet, hvori begæres Betænkning angaaende fundamental Ordning af Kirkens Anliggender ved en Kirken repræsenterende Forsamling. »De 2de Herrer Provster, som er Medlemmer af Amtsraadet, var anmodet om at meddele dette de Ytringer, hvortil de maatte finde sig foranledigede i de dem i saa Henseende affordrede Erklæringer, for at Sagen dermed kan vorde diskuteret i Raadet. — Efter at Sagen var blevet diskuteret, vedtog Amtsraadet at udtale, at skønt man maa anse den i Danmark faktisk og efter Lovens 2—1—1 bestaaende evangeliske-lutherske Kirke aldeles berettiget til at erholde en i

dens Væsen grundet og dermed stemmende Repræsentation, troede man dog, at det var ønskeligere, at en saadan ikke blev kaldet til Liv og Virksomhed, forinden de øvrige Samfundsforhold havde fundet en større Fasthed.«

Løbe Nr. 44.

Fastsættelse af Offer til Sognepræsten i Voldum. Da følgende Beboere efter Forstanderskabets Mening har ydet et i Forhold til deres Stilling mindre passende Højtidsoffer, fastsættes dette i Overensstemmelse med Forstanderskabets Erklæring.

Rasmus Conrad 2 Mk., Christen Thomsen og Opholdskone 2 Mk. og 8 Sk.

Mødet den 22. Juni 1849.

Paa en Forespørgsel fra Indenrigsministeriet blev det af Amtsraadet udtalt, at i Løbet af de sidste 10 Aar har en almindelig Daglejer i Dagløn paa egen Kost og med egne Redskaber, Sommer og Vinter, gennemsnitlig haft 38 Sk., og at Gennemsnitsprisen for et Selvejerhus med et Jordtilliggende af 6 Td. Land kan anslaaes til 520 Rbd.

Mødet den 19.—22. Februar 1850.

Løbe Nr. 44.

Angaaende Erstatning for Tab og Skade ved den fjendtlige Okkupation af en Del af Randers Amt.

Det oplystes, at det samlede Beløb af Erstatningskrav andrager 1.400 Rbd.

Løbe Nr. 45.

Som Bidrag til en Mindesten for Sejren ved Fredericia den 6. Juli 1849 var der gennem de vedkommende Herredsfogder indsamlet følgende Beløb:

Overauditor Hammerich (Gerlev-Onsild Herreder)	80 Rbd.	18 Sk.
Herredsfoged Ammitzbøl (Nørhald Herred)	147 »	40 »
Justitsraad Reiersen (Rougsø Herred).....	99 »	08 »
Justitsraad Aagaard (Nørre Herred)	101 »	88 »
Kammerjunker Bretteville (Sdr. Herred)...	66 »	28 »

Mødet den 29. Maj til 1. Juni 1850.

Løbe Nr. 42.

Vejinspektøren begærer Amtsraadets Samtykke til, at han indtil videre, idet mindste for et Aar, maa tage Ophold i den østlige Del af Amtet i Nærheden af Kalø, da det vil lette ham Tilsynet med de i denne Del af Amtet for Størstedelen forefaldende nye og vigtige Arbejder. — Tilladelse meddeltes. For at sætte Vejinspektøren i Stand til at føre et tilbørligt Overopsyn med samtlige Amtets grundforbedrede Veje bemyndiges han til at forlange fornøden Assistance af Amtets Vejpikør, uden dertil at erhverve speciel Ordre fra Amtmanden.

Mødet den 19.—21. August 1850.

c. Afgivet Erklæring til Justitsministeriet om, at Amtsraadet ikke har fundet tilstrækkelig Anledning til at modsætte sig, at Udgifterne i Justitssager, hvor Forbrydelserne er begaaet i den saakaldte »Strøm«, der ligger paa Landets Grund, men ved allerhøjest Resolution af 17. Juni 1840 er henlagt under Randers Købstads Politijurisdiktion, fremdeles falder Repartitionsfonden til Last.

d. Ligeledes afgivet Erklæring om, at der i Amtet kun findes 2 Birker, Rosenholms og Holbækgaards, og at der ingen Grund findes til at opretholde noget af disse Birker som særlig Jurisdiktion, hvorimod Bestanddelene bør overgaa til de Herreder, hvori Birkerne er beliggende, saaledes at disse kunne ophøre.

Mødet den 25.—29. November 1850.

Løbe Nr. 56.

Indenrigsministeriet forlanger Betænkning om Præmierne bør ophøre ved Lærredshallen i Randers*) — Der skønnes ikke at være tilstrækkelig Grund til længere at bibeholde Halleindretningen.

Mødet den 2.—6. Juni 1851.

1) Skrivelse fra Indenrigsministeriet, hvorefter der er udfærdiget Bevilling for F. Ammitzbøl til en Vejrmølles Opførelse i Nærheden af Hevring Vandmølle.

2) do., hvorefter der er udfærdiget Bvilling for N. C. Boldsen i Ørsted Kro til indtil videre at handle med Kaffe, Cikorie, The, Sukker, Sirup og Skraatobak.

Mødet den 25.—27. November 1851.

Løbe Nr. 24.

Amtsraadet nedsatte en Komité bestaaende af Jægmester Lichtenberg samt Provsterne Vallentin og Stockholm til at tage Opførelsen af et Amtssygehus under Overvejelse, evt. efter Forhandling med Randers Byraad et for Land og By fælles Sygehus.

I Mødet den 1. Marts 1852 forelaa Meddelelse fra Randers Magistrat om, at Kommunalbestyrelsen efter nøje Overvejelse har fundet, at det ikke stemmer med Kommunens Tarv at deltage med Amtsrådet i Opførelsen af et fælles Sygehus.

Mødet den 1.—4. Marts 1852.

Herredsfoged Kampmann foreslaar, at de 800 Rbd., han skal afgive til Lønning af en Politiasistent eller anden

*) For at fremme Linnedhusfliden var der oprettet Lærredshaller i Odense og Randers med et Præmiesystem. Indrm. Skr. af 29. Juli 1852.

Medhjælp, anses opfyldt derved, at han til særlig Varetagelse af Politivæsenet holder en af Amtet konstitueret Fuldmægtig, der faar Bemyndigelse til at foretage saadanne Forretninger, der kan udføres ved Fuldmægtigen, og har Forpligtelse til som Regel at færdes i Jurisdiktionen og til i det mindste en bestemt Dag i Ugen at have Ophold i Hvilsager. Herredsfogden holder selv skiftevis hver Uge Ret i Ørsted og Hornslet. — Amtsraadet havde intet mod Forslaget at erindre, idet Befordringsgodtgørelsen maatte anses Amtskommunen uvedkommende.

Mødet den 5. Januar 1853.

I Anledning af en Ansøgning fra Kommunalbestyrelsen samt Handels- og Haandværkerforeningen i Randers om, at den projekterede Jernbane maatte komme til at berøre Randers, blev det vedtaget paa det bedste at anbefale denne vigtige Sag til Hans Majestæts allerhøjeste Opmærksomhed, idet Raadet i det Hele tiltræder Andragendet og blot med Hensyn til den Sidebane, der maa anlægges til Viborg og Hjarbæk, maa bemærke, at denne Bane efter vor Formening, utvivlsomt bør udgaa fra Randers, hvorved desuden den nye Hovedlandevej mellem Viborg og Randers, hvis Anlæg er nær forestaaende, mulig vil kunne undværes.

Mødet den 23.—25. August 1853.

Løbe Nr. 17.

Angaaende Opførelsen af et Amtssygehus.

Det vedtoges, at det af Provst Stockholm fremsatte Forslag til 2 Amtssygehuses Opførelse i Randers og Grenaa, med Bopæl for de respektive Distriktslæger, skulde forelægges Amtets Distriktslæger og Sogneforstanderskaber til Betænkning. Bygningernes Opførelse, der antages at ville medtage 20 à 30.000 Rbd., paatænkes bekostet af Amts-

fattiggassens Midler, der beløber sig til ca. 37.000 Rbd. Samtidig hermed vil en Indskrækning af den Hjælp, der af Amtsfattiggassen er ydet Sogneforstanderskaberne, være en Selvfølge.

Salg til Randers Kommunalbestyrelse af den saakaldte Sygehusplads udenfor Hvidemølle.

Amtsraadet maatte erklære sig for Vederlag i Slyngborgtoften i et lige saa stort Areal som det afstaaede.

Løbe Nr. 22.

Andragende om Hestemarkedernes Afholdelse hver Lørdag i Fasten, undtagen i den stille Uge.

Amtsraadets Flertal kunde ikke anbefale Lørdagsmarkerne, da man maatte befrygte, at derved de større Markeder ville tabe i Frekvens.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 14. Juni 1853, hvorefter Udgifterne ved Distriktslægens Rejse til Anholt til Beløb 34 Rbd. 73 Sk. paahviler Kommunen og ikke kan udredes af Statskassen.

Mødet den 28.—29. November 1854.

Løbe Nr. 1.

Kultusministeriet forlanger Erklæring om Forbedring i Skolelærernes Kaar.

Amtsraadet har ikke kunnet andet end erkende, at der er Trang til Forbedring af Skolelærernes Kaar, og at der paa Landet nu findes en Velstand, som frembyder Midler til at afhjælpe denne Trang. Man tiltræder Provst Stockholms Forslag angaaende Kornlønnens Fastsættelse i Forhold til Distriktets Omfang og Indførelse af Skolepenge. I saa Fald bør der ikke længere udredes Offer til Skolelæreren, hvorved en rig Kilde til gensidige Besværinger vil tilstoppes. Derhos formener man, at Amtet bør overtage

samtlige de Pensionsbyrder, som har paahvilet Skolelærerne, saaledes at de forskellige Skolehjælpekasser forenes til en Amtsskolekasse.

Løbe Nr. 16.

Jordemoder Lange i Vrinders forlanger Vinterfoder til en Ko. — Anbefales, idet bemærkes, at Amtsraadet maatte anse det for særdeles ønskeligt, at en almindelig Foranstaltning blev truffet til Forbedring af Jordemødrenes Kaar, navnlig i den antydede Retning, da Begunstigelsen til at holde en Ko om Sommeren er af liden Betydning, naar de nødsages til at skille sig af med den hvert Efteraar.

Mødet den 28. Februar og 1. Marts 1855.

Løbe Nr. 27 og 28.

Angaaende Ordningen af det dronningborgske Distrikt. — Det indstilles, at Landdistriktets Bidrag for de næste 10 Aar ansættes til $1\frac{1}{16}$ pCt. til Fattigvæsenet, $\frac{1}{16}$ pCt. til Skolevæsenet, samt at der oprettes en særlig Ligningskommission paa 3 Medlemmer.

Amtsraadet fandt intet at erindre imod, at Hvide Mølle samt de øvrige mindre Dele af det dronningborgske Distrikt vesten Randers Købstad indlemmes i denne.

Mødet den 25. og 26. Juli 1855.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 19. Maj, hvorefter det er overdaget Justitsraad, Vandbygningsinspektør Carlsen at foretage den i Finansloven 1855—56 bebudede Undersøgelse af Kolindsund.

Mødet den 21. og 22. November 1855.

Angaaende Grenaa Havnevejs Istandsættelse og Ophævelse af Bropenge over Grenaa Bro.

Det besluttedes at indstille til Ministeriet, at Oppebørslen af Bropenge maa bortfalde, og at de omhandlede Vej-

stykker overtages af Amtet, mod at Grenaa Købstad yder et Tilskud paa 1.800 Rbd. til Grundforbedringen, ligesom et tilsvarende Bidrag forventes af Havnekassen. — Dette sidstnævnte Tilskud blev ydet med 1.000 Rbd.

Løbe Nr. 33.

Angaaende Oprettelse af Amtssygehuse. — Amtsraadet er ligesom Randers Kommunalbestyrelse villigt til at modtage Krigsministeriets Tilbud og vil ikke have noget imod, at Anlægget og Bestyrelsen af det paatænkte civile Sygehus overtages af Randers Købstad under Forudsætning af, at en nærmere Overenskomst træffes om dettes Afbenyttelse for Landdistriktets Vedkommende.

Løbe Nr. 41.

Anholt Sogneforstanderskab forlanger en Læge ansat paa Øen. — Amtsraadet maatte ledsage dette Andragende med sin indstændigste Anbefaling, idet man forment, at i denne Post kunne ansættes en yngre Læge for et kortere Aaremaal med en Gage af 400 Rbd.

Justitsministeriet afslog Andragendet.

Ifølge Opgørelse androg Udgifterne ved Landstingsvalget den 16. November 1855 i 9. Valgkreds 1276 Rbd. 1 Mk. 12 Sk. Da Valgmændenes Antal er 271, bliver Udgiften pr. Valgmand 4 Rbd. 4 Mark 4½ Sk.

Ved Valget den 22. April 1856 til Amtsraadet valgtes af de højst beskattede Ejendomsbesiddere til Medlemmer:

Kammerraad Langballe til Dronningborg med 35 Stemmer.	
Major Dinesen til Katholm med.....	30 »
Estrup til Skaføgaard med	21 »
Mourier Petersen til Holbækgaard med	19 »

Mødet den 28. og 28. Maj 1856.

Tillagt Amtsstuerne staaende Udgiftsordre paa de Valg-

betjentene Jæger, Schmidt, Møller og P. Jensen tillagte Lønninger 25 Rbd. til hver maanedlig.

Løbe Nr. 19.

Angaaende Voer-Møllerup Færgested.

Der foreligger Erklæring fra Færgemand Holmer om, at han vil paatage sig Beværtning ved Voer-Siden. — Amtsraadet maa gentagende anbefale Bevillingen til Krohold paa Møllerup-Siden til Fornyelse, hvorimod man maa holde for, at det af Friisdahl ved Voer-Siden drevne Krohold bør bortfalde, naar Beværtning indrettes i Færgehuset med Stald til 4 Heste.

Løbe Nr. 34.

Angaaende Oprettelse af et Apotek i Thorsager. — Amtsraadet maatte fraraade et Apoteks Anlæg i Thorsager og derimod foreslaas Oprettelse af Apoteker i Hornslet og Ørsted. Ligeledes gentager man Indstillingen om Ansættelse af Distriktslæger i Ørsted og Hornslet og henleder Opmærksomheden paa Nødvendigheden af, at der ansættes en Læge paa Anholt.

Bifaldet ifølge Justitsministeriets Skrivelse af 14. Maj 1857.

Mødet den 10.—12. Februar 1857.

Angaaende Forhøjelse af Arrestanternes Underholdspenge. — Den tidligere indrømmede Forhøjelse fra 8 Sk. til 12 Sk. daglig vedbliver til 1. Oktober 1857.

Mødet den 4.—5. August 1857.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 15. Juni, hvori indeholdes Afslag paa en Ansøgning fra Jens P. Larsen af Udbyhøj om Bevilling til Tømmerhandel.

Den 21. s. M. anvist Kancelliraad, Herredsskriver Elmquist for Udskrift af Licitationsforretning 5 Rbd. 1 Mark 10 Sk.

Løbe Nr. 26.

Angaaende Oprettelse af Amtssygehuse. — Beror paa Krigsministeriet.

Mødet den 25.—27. November 1857.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 1. Oktober 1857, hvorved det tillades Skovrider C. Jensen at drive Værthushold i Hvedsten Kro.

Løbe Nr. 9.

Ejeren af Estruplund forlanger anvist Udgiften ved nogle fra Havet opdrevne Ligs Begravelse. — Amtsraadet finder ikke tilstrækkelig Anledning til at inklade sig paa denne Sag.

Løbe Nr. 13.

Vejpikør Rønnenberg søger om Afsked mod Pension. — Indstilles til Afsked med Pension 400 Rbd. aarlig. I Stedet ansættes en Vejopsynsmand, der tillige fører Tilsyn med Broer paa Bivejene med Løn 500 Rbd., 1 Rbd. i Diæter paa Rejser og 4 Mark pr. løbende Mil i Befordring.

Løbe Nr. 20.

Angaaende Hadsund Færgested.

Amtsraadet har ikke noget imod, at der meddeles Konsul Sørensen Bevilling paa Færgefart paa de indstillede Betingelser, men dog med Forpligtelse for Færgееjeren til at overtage Vedligeholdelsen af det søndre Brohoved, til hvis Istandsættelse Amtsraadet vil bidrage med 300 Rbd.

Løbe Nr. 34.

Angaaende Oprettelse af Sygehuse. — Det vedtoges at tilskrive Grenaa Kommunalbestyrelse, at skønt Amtet ikke for Tiden saa sig i Stand til at tage Del i et fuldstændigt organiseret Sygehus i Grenaa, er man villigt til at yde noget Bidrag til Tilvejebringelse af et passende Lokale.

Løbe Nr. 46.

Kancelliraad, Herredsfoged Kampmann indstiller, at der for Amtets Regning ved Udbyhøj opføres et Koleralazaret. — Henvistes til Udvalg.

Mødet den 15.—16. Februar 1859.

Indenrigsministeriet forlanger Betænkning betræffende en Regulering af alle offentlige Ure i Overensstemmelse med Posturene. — Amtsraadet maa anse den paatænkte Foranstaltning som hensigtsmæssig.

Mødet den 30.—31. Maj 1859.

Løbe Nr. 6 f.

Da Randers Sparekasse har opsagt et Amtsrepartitionsfonden tilstaaet Laan, der til Rest udgør 17.000 Rbd. til 4½ pCt. aarlig Rente, er der af Livsforsikringsanstalten tilstaaet Fonden et Laan af samme Størrelse til 4 pCt. Rente.

Løbe Nr. 36.

Angaaende Opførelse af en Arbejdsanstalt. — Beror paa Randers Fattigkommission.

Løbe Nr. 38.

Angaaende Opførelse af et Ting- og Arresthus i Randers. Det af Justitsraad Timm stillede Forslag, hvorefter der bliver opført et fælles Ting- og Arresthus, saaledes at samtlige Komited medlemmer anses for stemmeberettigede og simpel Stemmeferlighed er afgørende, bifaldes.

Løbe Nr. 44.

Indenrigsministeriet forlanger Betænkning om Krstrup og Hornbæk Kommuners Adskillelse i gejstlig Henseende. Amtsraadet maa indstændig anbefale, at de 2 Sogne adskilles, saaledes at der af Krstrup oprettes et eget Sognekald.

Løbe Nr. 37 og 48.

Justitsministeriet opfordrer til Anskaffelse af flere Kommunesprøjter og henleder samtidig Opmærksomheden paa den Fare, som er at befrygte ved Vandmangel.

Idet Amtsraadet er opmærksom paa den Fare for Befolkningens Sundhed, som den indtraadte Vandmangel truer med at medføre, udtaler man den Anskuelse, at der af Kommunekassen maa kunne udredes Udgifter til Anlæg af nye Brønde, hvor saadanne maa anses paatrængende nødvendige, og Udgifterne derved ville overstige de enkelte Kræfter.

Mødet den 15. og 16. August 1859.

Løbe Nr. 22.

Angaaende Gennemførelsen af Lov af 29. December 1857 om Afløsning af Brokorn. Betræffende Afløsning ved Budskerbrohus anmeldte Formanden, at han efter Amtsraadets Beslutning havde anvist Ejeren, Lund, en Godtgørelse af 300 Rbd. mod at afgive en Forpligtelse om Bropengenes Ophør til 1. November d. A.

Løbe Nr. 28.

Angaaende Opførelse af Amtssygehuse.

- a. *Grenaa.* Skønt Amtsraadet ikke vilde have været uvilligt til nogen Opførelse for at tilvejebringe et nyt Sygehus, maa man dog finde det aldeles urigtigt at gaa ind paa et Forslag, hvorefter der ikke tages noget Hensyn til Forholdet mellem Patienter fra Landet og i Byen, og anser derfor en Fortsættelse af Forhandlingerne for frugtesløse.
- b. *Randers.* Det vedtoges at meddele Randers Kommunalbestyrelse, at man ikke for Landdistriktets Vedkommende kan finde Anledning til at deltage i Udgifterne

til Indretning af et civilt Sygehus i en Del af det hidtilværende Tøjhus. Det henstilles, om ikke det fornødne Sygelokale kan tilvejebringes ved en Omdannelse af Købstadens Fattighus, og at der nedsættes en kombineret Komité, hvilken Distriktslægen kan deltage.

Løbe Nr. 39.

Formanden fremlagde Opgørelse for Aaret til 31. Marts 1859 om Indtægt af Udgift for de 64 Distriktsheste, hvis Udsættelse Aamtsraadet har paataget sig. Underbalancen andrager 2716 Rbd. 4 Mark 14 Sk., der lignes paa 64 Lægder.

Mødet den 21. og 22. Maj 1860.

Angaaende Opførelse af Amtssygehuse.

Randers.

Det overdrages Formanden i Forbindelse med Distriktslæge Brodersen ved Lejemaal paa indtil 5 Aar at tilvejebringe Sygelokale for veneriske Patienter af begge Køn og anskaffe det fornødne Inventar til 15 Senge.

Grenaa.

Et Madam Laurberg tilhørende Sted lejes for 5 Aar til Brug for veneriske Patienter. Stedet omdannes efter indhentet Tegning, og der antages Økonoma, der tillægges fri Bolig, 3 Favne Brænde aarlig, samt for Patienternes Forplejning højst 3 Mark daglig. Der indrettes 6 Senge.

Mødet den 17. og 18. August 1860.

I Amtmand Rosenørns Fraværelse fungerede den kst. Amtmand, Justitsraad Kampmann.

Løbe Nr. 31.

Angaaende et Sygehus i Randers. Formanden fremlagde den med Vagtmester Gudnitz oprettede Lejekon-

trakt om Stedet Matr. Nr. 67 F. Møllegade, hvorefter der er lejet paa 5 Aar mod 250 Rbd. aarlig.

Der var anvist D. Hansen 26 Rbd. for 2 Luftklosetter til Sygehuset og Økonomaen 9 Rbd. 1 Mark 2 Sk. for selv at skaffe Brænde for 3½ Maaned.

Løbe Nr. 46.

Indenrigsministeriet forlanger Betænkning over Forslag til Forandringer i Fæstelovgivningen.

I Modsætning til Amtsraadets Medlemmer fandt Formanden Bestemmelsen i § 1 i høj Grad ønskelig, idet der ved den nu bestaaende unaturlige Forskel imellem Hovedgaardsjord og Bønderjord ophører, og hvorved er gjort et Skridt til Jordens Frigørelse for de Baand, som man maa ønske efterhaanden hævede.

Mødet den 26. og 27. November 1860.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 8. November 1860, hvorefter et Andragende fra Ejerinden af Løvenholm Dampbrænderi om Tilladelse til at udsælge Brændevin i mindre Kvantiteter end fastsat afslaaes.

Mødet den 25. og 26. Februar 1861.

Løbe Nr. 31.

Indenrigsministeriet forlanger Betænkning over Andragende fra Skarpretteren om Dyrtidstillæg. — anbefaledes.

Mødet den 29.—30. Maj 1861.

Løbe Nr. 10.

Kancelliraad, Herredsfoged Koefoed sender Regnskab for Opførelsen af Mariager Ting- og Arresthus, hvorefter Udgiften og Anskaffelsen af Inventar har andraget 9.388 Rbd., 1 Mark 14 Sk.

I Henhold til § 3 i Lov om Forandring i Udredelse af Tiendeafgiften for Føl, Kalve og Bisværme samt Smaaredsel skal der af hvert Sogneforstanderskab vælges et Medlem til de Kommissioner, der skal foretage Ansættelse af de ommeldte Tiendeafgifter in natura til en Afgift i Byg.

Mødet den 14. og 15. Maj 1862.

Løbe Nr. 18.

Formanden meddelte, at han efter Begæring af Kaptajn Dalgas havde udnævnte Fiskeriejer Faith og Proprietær Wielandt til at deltage i Drøftelsen af Forslag over Udgifterne ved Ombygning af den ydre Sønderbro.

Løbe Nr. 34.

Til Komiteen for Riffelskytteforeningen i Randers bevilgedes for indeværende Aar et Bidrag af 50 Rbd.

Mødet den 7. og 8. August 1862.

Løbe Nr. 29.

Randers Kommunalbestyrelse forlanger Adkomst paa den Grund, der tidligere har været udset til Plads for Sygehuset, og hvorpaa Gasværket nu staar.

Ifølge Overenskomst andrager Afstaaelsessummen 500 Rbd.

Løbe Nr. 34.

Samme undslaar sig for at deltage med Amtet i Opførelse af en Arbejdsanstalt.

Løbe Nr. 37.

Viborg Amt sender Forslag til Oprettelse af et Gensdarmeri. — Raadet udvælger Formanden til at deltage i et Møde med de andre Amtmænd om Sagen, der vistnok fortjener Opmærksomhed.*)

*) I Stedet for blev der ansat nogle faa Landbetjente.

Mødet den 13. og 14. November 1862.

Løbe Nr. 5.

Andragende fra Arrestforvarer og Raadstuebud Schuster om at tilstaa Pension i Anledning af, at der antages en anden Arrestforvarer. — Indrømmedes 12 Rbd. maanedlig indtil videre. — Udgiften blev senere overtaget af Købstaden som Ejer af Raadstuebygningen.

Løbe Nr. 6.

Med Bestyrelsen for Tinghuset i Randers er der truffet Aftale om, at der for Amtsraadmøderne betaales 25 Rbd. aarlig, derunder indbefattet Betaling for Opvarning, og for Forligsmøderne 50 Rbd., hvoraf Købstaden betaler Halvdelen. Til Opførelse af Ting- og Arresthuset er optaget et Laan paa 100,000 Rbd., som forrentes og afdrages med 6 pCt. aarlig.

I Mødet den 31. Maj 1865 fremlagdes Regnskab, hvorefter Udgifterne ved Køb af Byggegrund og Opførelse m. v. har andraget 100.641 Rbd. 0 Mk. 11 Sk. Blandt Udgifterne nævnes Honorar til Professor Meldahl 2.715 Rbd., do. til Arkitekt Matthiesen 1.716 Rbd., for Randers Vaaben 106 Rbd. 3 Mk. og for Figuren »Justitia« 400 Rbd.

Mødet den 15.—17. Februar 1863.

Justitsministeriets Skrivelse af 5. Januar, hvorefter det bifaldes, at der i Nørhald m. fl. Herreders Jurisdiktion ansættes en bereden Politiassistent, der tillige overtager Tilsynet med de gennem Jurisdiktionen førende Landeveje samt Hadsund- og Udbyhøjvejen. Lønnen udredes med 500 Rbd. af Herredsfogden og 300 Rbd. af Vejfonden.

Exam. juris Føns var blevet konstitueret i Stillingen.

Løbe Nr. 4.

Niels Hjorth besværer sig over, at han agtes sat paa Omgang i Hyllested Pastorat. — Efter de foreliggende Oplys-

ninger forventer Amtsraadet, at Forstanderskabet vil drage Omsorg for hans Forsørgelse paa anden Maade.

Løbe Nr. 25.

Indenrigsministeriet forlanger Betænkning over Andragende fra L. Knudsen i Viborg om at befare Landevejene med Damplokomotiver. — Efter de Oplysninger, som hidtil foreligger, maa Amtsraadet fraraade, at den ommeldte Tilladelse meddeles.

Mødet den 26.—27. August 1863.

Randers Kommunalbestyrelse forlanger Bidrag til Uldmarkedet i Randers. — Bestyrelsen for Markedet meddeler, at Amtsraadet i hvert Fald ikke vil kunne tilstaa noget Bidrag til Markedet, medmindre Amtsraadet erholder en væsentlig Andel i Markedets Bestyrelse.

Mødet den 24.—25. Maj 1864.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 10. Maj 1864, hvorefter det approberes, at der indkøbes et Hus til Sygehus i Ebeltoft for en Købesum af 1.100 Rbd. mod 100 Rbd. aarligt Afdrag.

Mødet den 1. og 2. August 1865.

Angaaende Opførelse af en Lægebolig for Lægen paa Anholt. — Med et Bidrag af Statskassen paa 1.500 Rbd. er Amtsraadet villigt at udrede 750 Rbd., for hvilken Sum i Forbindelse med andre Tilskud, formentlig kan tilvejebringes en efter Øens Forhold passende Bolig.

Amtsraadets Tilskud blev senere forhøjet til 800 Rbd., og af Sogneforstanderskabet blev bevilget 100 Rbd.

Løbe Nr. 13.

Indenrigsministeriet forlanger Betænkning over Forslag til Bestyrelsen af Hovedlandevejene.*)

*) Ved Lov 21. Juni 1867 blev de offentlige Veje delt i 2 Klasser.
a) Landeveje, hvortil henregnes de tidligere Hovedlandeveje;
b) Bivejene.

Amtsraadet tilraader, at Hovedlandevejenes Klasse ophæves, og at disse og Hovedlandevejsgaderne henlægges som Mindre-Landeveje under Amtsraadets Bestyrelse. Endvidere tilraades, at Ingeniørkorpsets officielle Stilling til Landets civile Vejvæsen ophører, og at Statens Tilsyn med Landets Vejvæsen føres af en Vejdirektør, samt at der af hvert Amtsraad antages en teknisk dannet Mand til at forestaa Amtets Vejvæsen.

Løbe Nr. 18 d.

Da den asiatiske Koleras Nærmelse vil medføre en Indskærpelse af Lov 10. Marts 1852 vedtoges det at tilskrive Autoriteterne i Randers om Tilvejebringelse af det fornødne Receptionslokale ved Udbyhøj for fælles Regning.

Mødet den 2.—3. Februar 1866.

Løbe Nr. 27.

Justitsraad Kampmann erklærer over Andragende fra Beboere i Egaa m. fl. Sogne om at maatte blive henlagt til Aarhus Amt.

Med Bemærkning om de nævnte 3 Sognes Henlæggelse under Aarhus Amtstuedistrikt med Hensyn til Indbetaling af Skatter allerede er fremkommet gennem Generaldirektoratet for Skattevæsenet, maa Amtsraadet anbefale, at de, saasnt ske kan, overtages af den tilstødende Retsbetjent i Aarhus Amt. Hvad derimod Forandringen i Amtsinddelingen angaar, kan Amtsraadet ej anbefale samme som partiel Foranstaltning, hvorimod man maa anse det højest ønskeligt, at der snarest muligt foretages en Omregulering af Amtsgrænserne i Nørrejylland, som kunde træde i Kraft samtidig med Skanderborg Amts Nedlæggelse, og saaledes at Stiftsinddelingens verdslige Betydning bortfaldt. Ved en saadan Omregulering maatte da de 3 omhandlede Sogne henlægges under Aarhus Amt.

Mødet den 29.—30. Maj 1866.

Løbe Nr. 41.

Amtsfuldmægtig Hansen forlanger fastsat det Vederlag, der tilkommer ham for at have fungeret som Sekretær af Sager over Krigsskat. — Fastsattes til 20 Rbd.

Løbe Nr. 43.

Angaaende Opførelse af en Tvangsarbejdsanstalt i Mariager. — Planen er udarbejdet af Arkitekt Herholt og godkendt af Indenrigsministeriet. — Et af Amtshusholdnings-selskabet tidligere tilbudt Bidrag til Opførelsesudgifterne maatte anses for bortfaldet. Den hidtil af Amtsfattigkassen afholdte Udgift 2.663 Rbd. 1 Mark 2 Sk. refunderes af Mariager Kommune og Repartitionsfonden.

Løbe Nr. 46.

Direktionen for Randers Bys og Omegns Sparekasse indstiller, at Amtsraadet udnævner en Mand til at tiltræde Bestyrelsen af Sparekassen. — Jægermester Lichtenberg valgtes.

Mødet den 22.—23. August 1866.

Løbe Nr. 22.

Angaaende Indretning af Lokale ved Udbyhøj til Modtagelse af Kolerapatienter. — Den indkomne Regning stor 1.057 Rbd. 5 Mark 9 Sk. for Lokalets Opførelse anvist.

Løbe Nr. 35.

Bemyndigelse gaves til foreløbig at antage C. Faurschou som Opsynsmand ved Tvangsarbejdsanstalten i Mariager.

Mødet den 20.—21. November 1866.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 8. Oktober 1866 indeholdende Approbation paa, at Randers Amtsraad overdrager Randers Havnevæsen det Brohoved, som nu opføres

ved Voer, mod Erstatning af Anlægsomkostningerne efter Vejinspektørens endelige Opgørelse med 300 Rbd. aarlig, og at Amtsraadet ligeledes uden særskilt Vederlag overdrager Havnevæsenet det Amtet hidtil tilhørende Færgævæsen ved Voer og Mellerup med samtlige Forpligtelser og dertil hørende Ejendele m. v. — Arbejdet ved Brohovedet var ifølge Akkord udført af H. Bruhn og Brødrene Steenberg for 5.731 Rbd. 4 Sk. Efter senere Opgørelse ansattes Udgiften til Brohovedet til 10.000 Rbd., der refunderes af Havnevæsenet med 400 Rbd. aarlig.

Løbe Nr. 12.

Vejinspektøren sender Forslag til Vedligeholdelsesarbejder paa Landevejene pro 1867—68, hvorefter Udgiften for 38 Mil andrager 22.737 Rbd. 5 Sk. eller ca. 595 Rbd. pr. Mil. — Godkendes, hvorhos Amtvejinspektøren bemyndiges til at udføre Træplantning efter nærmere Overslag.

Mødet den 19. og 20. Februar 1867.

Budgettet for 1867—68 blev vedtaget saaledes, at der udskrives 1 Rbd. 4 Mk. 8 Sk. til Vejfonden og til Reparitionsfonden 2 Rbd. 3 Mk. 8 Sk. eller ialt 4 Rbd. 2 Mk. 0 Sk. Af Udgifterne skal nævnes Vejinspektørens Lønning og Befordring 2.400 Rbd., heri Vederlag for Vandløbene. Sognefogders Lønning 7.230 Rbd., Delinkventudgifter 2.500 Rbd., Ridende Politi 520 Rbd., Daareanstalten ved Aarhus 9.150 Rbd., Amtssygehusene tilsammen 230 Rbd., Amtsraadet 400 Rbd., og Arbejdsanstalten ved Mariager 3.000 Rbd. (Byggeudgifter). Foruden de nævnte Udskrivningsbeløb var der særlige Ligninger paa Jurisdiktionerne til Tinghusene og Jordemoderdistrikterne.

Løbe Nr. 78 h.

Det vedtoges at foretage en Ombygning af Allingaabro. — Udgiften er anslaaet til 6.300 Rbd.

Løbe Nr. 18.

I. F. Gøtzsche og J. Stilling i Randers søger om Bevilgning til Brændevinshandel ved Allingaabro. Da Besejlingsforholdene er blevet bedre, haves der nu intet mod Andragendet at erindre.

Løbe Nr. 23.

Det vedtoges i Forbindelse med Arbejdsanstalten at opføre en Afdeling for Tvangsarbejde med en Udgift paa 6.483 Rbd. Spisereglementet for Anstalten i Horsens (med Brød $1\frac{3}{4}$ Pund daglig) følges, dog at der i Plejeafdelingen gives Mellemmad Formiddag og Eftermiddag med Fedt eller Smør.

Løbe Nr. 30.

Formanden fremlagde de fra 4 Herredsfogder modtagne Indberetninger om, hvorledes Legestuesagerne paa Landet er bleven ordnede. — Beretningen fra Justitsraad Jespersen imødeses. Iøvrigt maa Amtsraadet antage, at naar Sogneforstanderskaberne andrager om en Indskrænkning af de fastsatte Gilder, vil en saadan finde Sted.

Mødet den 21. og 22. Maj 1867.

Løbe Nr. 21.

Finansministeriet meddeler, at den overordentlige Indkomstskat, som efter Lov 25. Juli 1867 skal fordeles paa Landkommunerne i Randers Amt, udgør 70.693 Rbd.

Mødet den 10. og 11. December 1867.

Løbe Nr. 44.

Angaaende Vedtægt for Amtets Regnskabsvæsen.

Lønnen for Revision af Amtsfondens Regnskab bestemmes til 40 Rbd. Amtsfuldmægtig Hansen antages som Bogholder og som Revisor af Kommuneregnskaberne. Godtgørelsen bestemmes til 50 Rbd.

UDGRAVNINGEN AF RUINEN TORDRUP SLOT

Af P. v. Spreckelsen.

HOVEDGAARDEN Frijsenvold i Ørum Sogn, Galten Herred, hed tidligere Tordrup Slot. Dette Slots Historie kan føres tilbage til 1310, da det ejedes af Johs. Niclessøn. Senere ejedes det af Marsk Stigs Efterkommere og blev i 1374—75 solgt til Valdemar Atterdag. Rigshofmester Mogens Gøye havde det i Pant 1501—44, og 1548 blev Hans Stygge, Lensmand paa Dronningborg Slot i Randers, forlenet med det. 1550 blev Slottet nedbrudt, og Materialet derfra benyttet til Opførelsen af Dronningborg Slot.

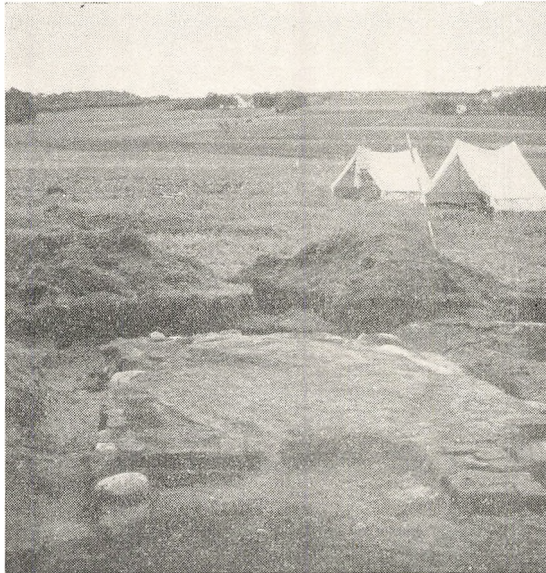
At der maa have været en Del anvendelige Materialer at hente, fremgaar bl. a. af et Tingsvidne fra 1404, hvori omtales baade »Adelshus« og »Forborge«, ligesom Slottet i Dokumenter fra 1406 benævnes den »faste Gaard Tordrup«.

Helt udslettet var Slottet dog ikke. Paa en lille Forhøjning i Engen mellem den nuværende Hovedgaard Frijsenvold og Laksegaarden er ofte gravet Murstensbrokker op, og Traditionen betegnede da ogsaa dette Sted som det gamle Voldsted.

Paa Foranledning af Godsejer Aage Brask, Christianslund, henvendte Nationalmuseet sig i Foraaret 1946 gennem Magister Hugo Mathiessen til Randers Museums

historiske Afdeling og foreslog, at man ved en Prøvegravning fik undersøgt, om der endnu var sammenhængende Rester tilbage af det gamle Middelalderslot.

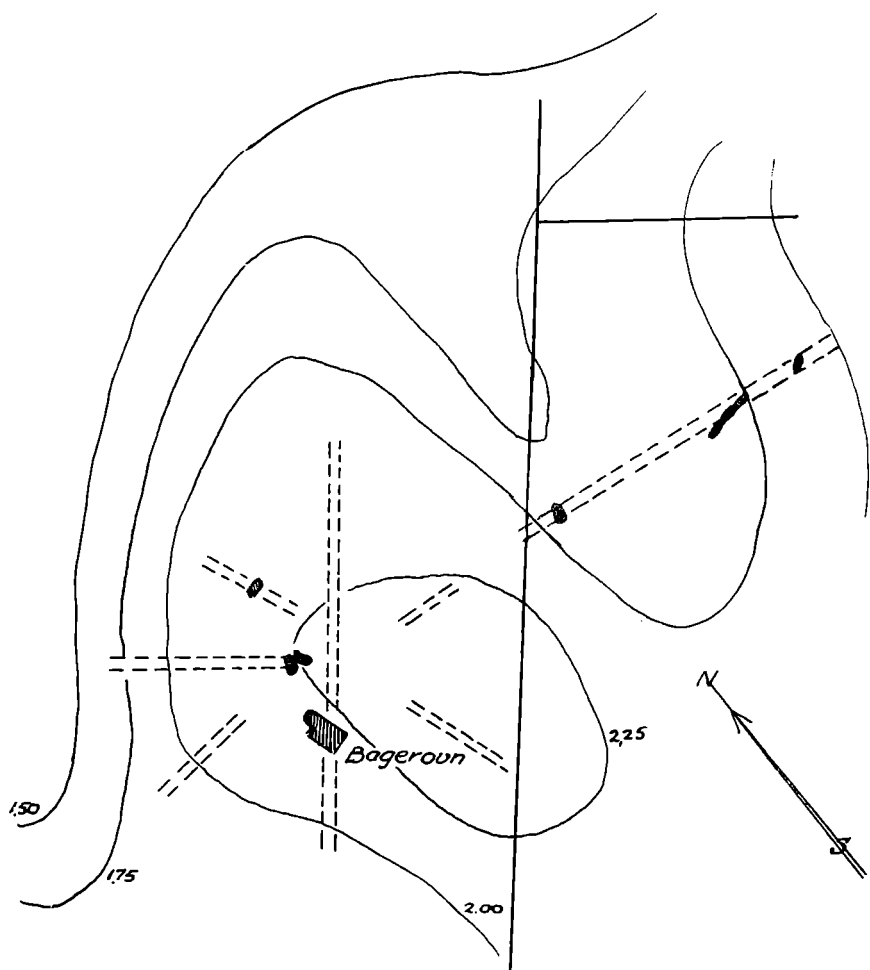
Der forhandlede med Ejeren af det paagældende Areal, Husmand Julius Jensen, som straks stillede sig meget

*Tordrup Slot
(Udgravning)*

imødekommende. Museet fik Statsskolens Historielærere interesseret i Sagen, og Søndag den 8. September 1946 paa-begyndtes Udgravningen under Museets Ledelse og med udmærket Assistance af de nævnte Historielærere samt af 30 Gymnasiaster fra Statsskolen. Magister Mathiessen og Arkitekt H. H. Engqvist fra Nationalmuseet samt Godsejer Brask overværede Udgravningen.

»Ekspeditionen« medførte bl. a. et Par Telte (det var udpræget Bygevejr), Bryggeriet »Thor« havde givet Soda-vand og Øl, og det var i det hele et fornøjeligt og ganske

Fra Frisenuold Laksegaard

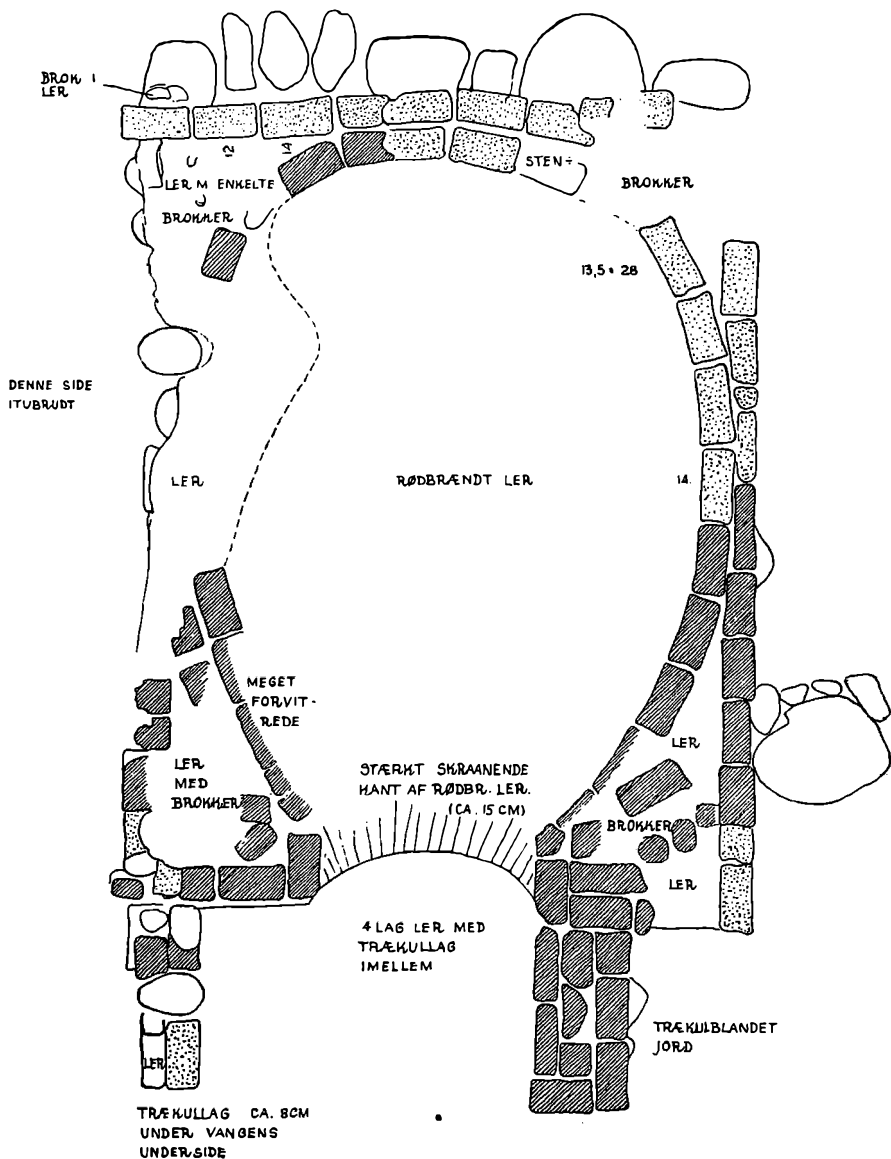
malerisk Sceneri, der udfoldede sig paa Engen ved det gamle Voldsted. Søndagen efter fuldførtes Udgravningen.

Paa Kortet viser de punkterede Dobbeltlinier Udgravningsrenderne. Vejen nederst paa Kortet fører til venstre til Laksegaarden. Denne Vej, som antoges for en gammel Vase, har senere vist sig at være af nyere Dato, idet den ikke findes paa Udstykningskortet fra ca. 1855. Meget sandsynligt har Anlægget af denne Vej, hvortil er anvendt ret store Sten, yderligere lagt Beslag paa Restmaterialer fra Voldstedet. Kortet fra 1855 viser paa Stedet, hvor Udgravningen foretoges, en »Holm« paa ca. 120 × 120 m. Der har ikke været særlige Ruiner over Jorden, da Opmaalningen foretoges i 1855, idet disse i saa Tilfælde havde været indmaalt.

Det viste sig da ogsaa, at der ikke var meget tilbage af Slottets Herligheder. Der blev ret hurtigt flere Steder i Udgravningsrenderne fundet Murstensbrokker og enkelte middelalderlige Potteskaar, men bortset fra en i øvrigt meget interessant Bagerovn var de fundne Sten tilsyneladende ikke Dele af egentlige Bygningsværker.

Den middelalderlige murede Bagerovn, der fandtes som vist paa Kortet, blev afdækket meget omhyggeligt, og Arkitekt Engqvist tog den vedføjede Skitse af hele det afdækkede Ovnomraade. Skitsen taler formentlig for sig selv. Der blev i og ved Ovnen fundet en Del middelalderlige Potteskaar, Jernnagler og andre Jerngenstande, Knogler af Svin, Faar og Heste og Tænder af Vildsvin samt en Benpren (Syredskab). Blandt Munkestenene var en med et tydeligt Aftryk af en Rævepote.

I de fleste af Udgravningsrenderne, saaledes mod Nord, Vest, Sydvest og Øst stødte man i varierende Afstand fra Bagerovnen paa en Stensætning af mindre Kampesten, og lige udenfor disse Sten kom man ned i et ret »bundløst« Muldrag uden Kulturlevn. Der er en Mulighed for

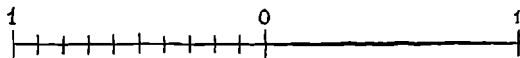

Øvre Skifte Mursten

Nedre Skifte Mursten

Den afdækkede Bagerovn

2 METER

at det er Voldgraven, man paa denne Maade har fundet paa flere Steder, og at Stensætningerne har skullet forhindre Jorden i at glide ud i Graven.

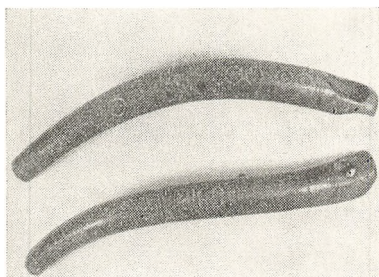
I den lange Udgravningsrende mod Øst (paa Kortet opad til højre) stødte man — formentlig udenfor Voldgraven — paa en ret stor, uregelmæssig Stensætning, der kan være de meget ujævne Rester af Gulvet i en Staldbygning.

Der er næppe Mulighed for ved fortsat Udgravning at finde større Bygningsrester af det gamle Slot. Dronningborg gav det Dødsstødet, og de siden da forløbne 400 Aar har yderligere visket Sporene ud. Men selv om Resultatet af Udgravningen kan være sparsomt nok, har den dog bekræftet, at Slottet har ligget her, og Fundet af den interessante middelalderlige Bagerovn var iøvrigt Anstregelserne værd.

MEDDELELSER FRA RANDERS MUSEUMS HISTORISKE AFDELING

*Et Par interessante Nyerhvervelser til Randers Museums
historiske Afdeling og et Par Udgravningsresultater.*

3—400 m Nord for Hejbækken paa Rasmus Sørensens Mark ved Allingaabro i en Dybde af 80 cm er fundet et Par »Bidselestænger« af sort Horn, lidt buede, ornamenterede med concentriske Cirkler og Tværestreger. Stængerne, der er 24,5 cm

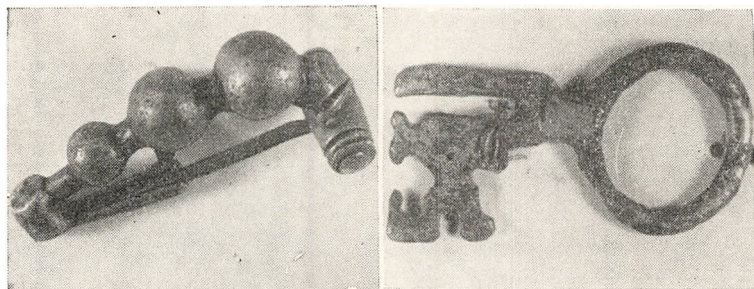
Bidselestænger fra Allingaabro fra omkring Kristi Fødsel.

lange, er forsynede med udborede Huller, muligvis til Næse- eller Nakkereb og Tøjr. Morsomt nok er omtrent samtidig i Rosenholm Enge, Hornslet Sogn, fundet et Brudstykke af Horn eller Ben af en lignende Stang, ornamenteret paa samme Maade; Brudstykket er ca. 16 cm langt.

Nationalmuseet har bestemt disse ejendommelige Stængers Alder til Keltisk eller romerske Jernalder, altsaa omkring Kristi Fødsel. Noget nøjagtigt Kendskab til deres Betydning og Brug haves endnu ikke.

I en Tørvemose under Matr. Nr. 2 e m. fl. af Kvorning er fundet en smuk, velbevaret *Broncefibula* fra omtrent samme Tid. Den er 5,5 cm lang, prydet med 3 Kugler.

Paa samme Egn, Niels Degns Mark, Matr. Nr. 24, Kvorning, er ved Harvning fundet en ca. 6 m lang *Nøgle* af Jern med Bronzebelægning. Nøglen er af Nationalmuseet bestemt til den seneste Vikingetid eller tidligste Middelalder. Man kan ikke lade være med at falde i Forundring over, at man paa Svend Tveskægs eller Knud den Stores Tid havde saa komplicerede Laaseapparater.

Til venstre: Broncefibula fra Kvorning fra kettisk Jernalder.

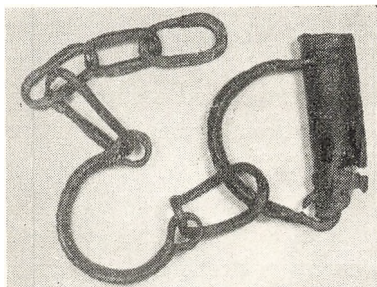
Til højre: Nøgle fra Kvorning fra seneste Vikingetid.

Fra Pastor Brisson i Glenstrup er modtaget 4 gamle *Mønter*, som er fundet de tre ved Glenstrup Kirke og den ene i Præstegaardshaven. Den sidste viste sig at være en Regnpenge af Messing med Billede af Ludvig XIII af Frankrig, fabrikeret af Regnepenningsmager Hans Laufer (1612—32) i Nürnberg.

De tre, der er fundet ved Kirken, er af Nationalmuseet bestemt saaledes: 1) Rigsraadet 1448, Malmø Hvid, 2) Christian I, Malmø Hvid, 3) Greifwald Witten ca. 1400.

Museet har i øvrigt i Forstaaelse med Nationalmuseet og i Samarbejde med Hobro Museum foretaget Udgravninger i Glenstrup Præstegaards Have for muligt at konstatere Rester af det forsvundne Glenstrup Kloster. Udgravningerne, der foreløbig ikke har givet positivt Resultat, vil formentlig blive fortsat.

I Randers er ved Udgravningen i Sommer til Junchers Ejendom, *Slotsgade 1*, Matr. Nr. 754, fundet en morsom *Hestelaas* af Jern fra ca. Aar 1400. Selve Laasen er 16 cm lang, med tilhørende Bøjle og 5 Lænkeled er hele Apparatet 55 cm.

Hestelaas fra Junchers Grund fra ca. 1400.

Udgravningen paa dette Sted godtgjorde i øvrigt, at her formentlig ikke har staaet nogen Bygning i Middelalderen — en Mulighed, som allerede Læge Bay i sin Tid har regnet med. Byvolden og Bymuren maa ligge noget østligere, for heller ikke heraf fandtes Spor..

I denne Forbindelse kan iøvrigt nævnes, at Udgravningen til Dansk-svensk Staals nye Bygning paa *Hjørnet af Nørregade og Fabriksstræde*, Matr. Nr. 710 b, har godtgjort, at man her er midt i Voldgraven, og at denne har strakt sig ogsaa langs den nye Bygnings Facade til Nørregade.

Det vil igen sige, at Nørreporttaarn, hvis Plads ved tidligere Udgravninger er fastslaaet til Gaden udfor »Amtsavisen«s Port, formentlig har staaet ude i Voldgraven og altsaa har dannet et Fremspring foran Byvolden.

Endelig er det værd at nævne, at der ved Udgravningen til Nybygning i *Rosengade 3*, Matr. Nr. 734, blev fundet en gammel Begravelsesplads. Her laa mindst 7 Lig ordnede i Retning Vest-Øst med Hovedet i Vest. Ogsaa denne Grund har da været en Del af Vor Frue Kirkegaard, og da der ingen middelalderlige Bygningsrester fandtes paa Grunden, kan man — som et negativt Resultat — konstatere, at her har Frue Kloster ikke ligget. Men ogsaa denne Konstatering har sin Værdi. I øvrigt blev der ved Udgravningen fundet en Del middelalderlige Potteskaar, Jernnag-

ler, Rudeglas, Læderstumper, Skaar af en stor glaceret Krukke og af en glaceret Skaal. En meget rusten Mønt, der blev fundet ved samme Lejlighed, var ikke saa værdifuld — Nationalmuseet bestemte den til en svensk 2 Øre fra 1875.

Museet har i øvrigt haft den Glæde at modtage som Arv efter afdøde Bogtrykker Rye en omfattende *Møntsamling*, væsentlig bestaaende af antike Mønter. Pladsmangel tillader desværre ikke at udstille hele Samlingen, men et Ud-snit er for Tiden udstillet paa Museet.

Povl v. Spreckelsen.

Randers Museum, Fischersgade

Museumsforvalter: *Jens Rasmussen Jensen*, Tlf. 2738.

Gratis Adg. fra Kl. 13—15, iøvrigt efter Aftale med Museumsforvalteren.

HISTORISK AFDELING

rummer en fyldig Samling Minder, hovedsagelig fra Randers Amt og Randers Købstad, bl. a. Afdelinger for Stenalderen, Bronzealderen og Jernalderen samt Afdeling fra Middelalderen omfattende Kirkeinventar, Minder fra Byens Historie og Borgerhjem i Randers, en topografisk Samling, en Laugssamling og en Møntsamling.

I Museumshaven er placeret en Samling af Runesten, forskellige Granitkvadere, Sokkelsten, Døbefont'er m. v.

I Helligaandshuset findes desuden en Særudstilling fra Museet.

Afdelingens Bestyrelse, som bestaar af Kontorchef v. Spreckelsen (Formand), O.R.Sagf. Winge (Kasserer), Overbibliotekar Berthelsen, Læge Ahrentecht og Landinspektør Schrøder, vil være taknemlig for Oplysninger om Fund af historisk Betydning saavel fra Randers som fra Oplandet.

Henvendelse om Fund ved Udgravninger m. v. bedes givet til Formanden, Kontorchef v. Spreckelsen, Tlf. 3600 eller 2398, eller til Museumsforvalter Jensen, Tlf. 2738. Bestyrelsen vil derefter foranledige, at Fundet omgaaende bliver undersøgt.

REGNSKAB

for

40. Regnskabsaar

fra 1. Januar til 31. December 1946.

Indtægter:

Overført fra forrige Aar	Kr. 2476 14
Kontingent	» 2046 35
Salg af Bøger	» 116 70
Tilskud fra Stat, Amt, Kommuner, Banker, Sparekasser	» 650 00
Renter	» 28 45
	<hr/> Kr. 5317 64

Udgifter:

Porto, Ekspedition m. m.	Kr. 125 00
Tryksager, Annoncer, Kontorartikler m. m.	» 277 94
Møder, Foredrag	» 113 84
Beholdning at overføre	» 4800 86
	<hr/> Kr. 5317 64

Gæld pr. 1. Januar 1946:

Trykning af Aarvog 1945	Kr. 2311 38
Clicheer	» 261 83
Honorarer Aarvog 1945	» 661 00
	<hr/> Kr. 3234 21

Vagn Riisager.

/Thor Møller.

TIL MEDLEMMERNE

Randers Amts historiske Samfund afholdt Generalforsamling i Fladbro den 21. 9. 1947. Formanden, Amtmand Holck, gjorde gældende, at Samfundet stagnerede. Dets Medlemstal var for ringe, dets Tag i de yngre Aargange svigtede, dets Økonomi vaklede. Man maatte finde nye Veje.

Et Forslag om at søge Samfundet sammensluttet med et andet Amts historiske Samfund nedstemtes. Derimod vedtog man til Sikring af Samfundets Økonomi en Kontingentforhøjelse til 5 Kr. aarlig. Desuden henstilledes det til Bestyrelsen at afholde flere smaa Egnsmøder og at søge Samarbejde med Randers Museums historiske Afdeling, der havde paatænkt en Foredragsrække i Løbet af Vinteren i Helligaandshuset i Randers.

Amtmand Holck og Læge Rendtorff afgik som Bestyrelsesmedlemmer, idet de ikke ønskede Genvalg, og Ingeniør, Godsejer Schwensen og undertegnede indvalgtes, idet jeg ved et senere afholdt Bestyrelsesmøde valgtes til Formand.

Idet Samfundet takker Amtmand Holck og Læge Rendtorff for det Arbejde, de i en Aarrække har gjort som Bestyrelsesmedlemmer, beklages det dybt, at de ikke ønskede at fortsætte. Amtmanden har været Samfundet en overmaade god Mand, og naar han saa stærkt paa General, forsamlingen fremhævede, at Samfundet for Tiden stod i Stampe, maa Grunden sikkert især søges i Besættelsestidens vanskelige Forhold, der næsten umuliggjorde større Møder eller Egnsmøder. I hvert Fald kan intet lægges den

afgaaede Formand til Last, tværtimod skyldes det utvivlsomt Amtmandens energiske og dygtige Ledelse, at Samfundet har kunnet holdes oppe i disse vanskelige Aar. —

Efter Generalforsamlingens Ønske har Bestyrelsen da med Glæde indledet et Samarbejde med Randers Museums historiske Afdeling, saaledes at Museets hist. Afd. og Samfundet arrangerer en Række Vintermøder, hvoraf allerede det første — et Foredrag af Museumsinspektør, Frk. Ellen Andersen om Randersegnens historiske Dragter — allerede har været afholdt, naar dette læses, og saaledes at Museet faar overladt nogen Plads i Aarbogen til Meddelelser om dets Arbejde og Fund. Desuden drøftede man at afholde mindre Møder paa Stedet, naar Museet foretog særlig vigtige Udgravninger o. l. Endvidere haaber man at kunne arrangere en Udflugt i Foraaret 1948 til den udgravede Jernalderboplads paa Djursland.

Vi tror, at et saadant Samarbejde mellem Randers Museums historiske Afdeling og Samfundet vil blive til stor Gavn for begge Institutioner og har ogsaa mødt overordentlig stor Velvilje og Interesse fra Museumsbestyrelsens Side. Vi kæmper jo paa samme Front: at udbrede Kendskabet og Kærligheden til vore historiske Minder og i det hele det Liv, der i gamle Dage levedes i Randers Amt.

Ved dette Samarbejde haaber vi tillige, at Randers Amts historiske Samfund maa komme ind i en frugtbar Udvikling, og vi beder saa mange, som har Interesse for Egnens Historie om at slutte op omkring dets Arbejde, thi deri har Amtmand Holck Ret: uden aktiv Støtte fra Beboerne i Randers Amt vil Amtets historiske Samfund ikke kunne virke efter sin Bestemmelse.

Harridslev Præstegaard: Novbr. 1947.

Vagn Riisager.

NAVNELISTE

Ved Aage Sørensen.

- Aabosyssel 73.
Aagaard, Foged, Nørh. D., 96.
Aagesen, Ludvig, i Venning, 47.
Aakjær, Svend, Arkivar, 72.
Aalborg Amt 80, 86.
Aalholm, Nysted Lands., 42, 45.
Aarhus 18 f, 20, 29, 30, 113.
Aarhus Amt 80, 111.
Aarhus Bisp 73.
Aarhus Sortebrødre Kloster 19.
Aarhus Stift 30.
- Ajstrup, Vindblæs S., 5, 9, 16 f,
27, 31.
Ajstrup Gaardsted 5, 14, 19,
24 f, 27.
Allingaabro, Vejlbj S., 113,
114, 121.
Alsager, Gjerlev S., 69, 72.
Alsager Knold 72.
Als-ere 69.
Alssig 69, 72.
Alssiggaard, Gjerlev S., 69.
Alsti, Vindblæs S., 22.
Ammitzbøl, Foged, Nørhald H.,
96.
Ammitzbøl F., 97.
Angelsaksere 70.
Andersen, H., Amtmand, 81.
Anholt 86, 89, 99, 101, 102, 110.
Anna, Kurfyrstinde, 51.
Arendrup, Kirurg, 86.
Arentecht, K., Læge, 124.
Asa-Thor 74.
Asferg, Nørhald H., 87.
Asmild Kloster 39, 41.
Assens, Falslev S., 23.
- Barby 52.
Bay, N. H., Læge, Randers, 123.
Bay, N. N., Randers, 88.
Becker, C. J., Inspektør, 60, 64.
Benderup, A., til Hvidsten, 31.
Berthelsen, Chr., Overbibliote-
kar, 124.
Bille, Anders, til Søholm, 43,
45, 51.
Bille, Eske, til Hagenskov, 46.
Bille, Hans, 45.
Binderup, Dalbynder S., 37.
Bjørnholm, Tirstrup, S. 30.
Blaatand, Harald, 72.
Blenstrup, Gjerlev S., 7, 60 f,
68, 74.
Blenstrupfundet 60 f, 74.
Blenstrup Hovgaard, Gjerlev S.,
69, 72.
Blicher, S. S., Præst, Spentrup,
90.
Bogesund 41, 51.
Boldsen, N. C., Kromd., Ørsted,
97.
Bonde, Per, i Haderup, 10, 13,
14, 17 f, 21, 25.
Brant, N., i Fuglsø, 37.
Brant, Th., 23, 37.
Brask, Aage, til Christianslund,
115, 116.
Bretteville, de Foged, Sønderh.
D., 96.
Brisson, Præst, Glenstrup,
122.
Brock, A. L., til Klausholm, 13,
19, 26.
Brockenhus, Frands Marsk, 50.

- Brodersen, Distriktslæge, 106.
 Bruhn, H., 113.
 Bræmer, H. W., Forp., Stenalt, 82.
 Brødregade, Randers, 88.
 Brøndum Sogn, Hindborg H., 48.
 Buskerhus Bro 105.
 Bølle, Ejler, Bisp, Aarhus, 18, 32.
 Børglum Kloster 13, 30, 38 f, 40.
 Bøsbro Kro, Laurbjerg S., 83.
 Carlsen, Vandbygningsinspektør, 100.
 Caussains, Eude de, 44.
 Christensen, A., Landsdommer, 20.
 Christensen, H. P., Præst, Spentrup, 62, 64.
 Christianslund Hgd., Ørum S., 115.
 Claudi, Foged, Gjerlev H., 88.
 Colding, P., Dr. phil., 42.
 Conrad, R., Voldum, 95.
 Dabjerg, Præst, 47.
 Dahlerup, H., Foged i Mariager, 56.
 Dalbyneder, Gjerlev H., 7.
 Dalbyover, Gjerlev H., 7, 23, 62.
 Dalgas, Kaptajn, 108.
 Danerne 6.
 Degn, Niels, i Kvorning, 122.
 Demstrup Hgd., Raaby S., 53.
 Dinesen, A. W., til Katholm, 88, 101.
 Ditmarsker Krigen 49.
 Djursland 73.
 Dragsholm, Fævejle S., 45.
 Dronningborg Hgd. 101.
 Dronningborg Amt 80.
 Dronningborg Slot 115, 120.
 Dronningborgske Distrikt 100.
 Egaa m. fl. S., Østerlisbjerg H., 111.
 Elmenhoff, I. M., 82.
 Elmquist, Herredsskriver, 102.
 Engell, Overlærer, 6.
 Engqvist, H. H., Arkitekt, 116, 118.
 Enslev, Gjerlev H., 30, 72.
 Erik af Pommern 43.
 Eriksen, Knut, 8.
 Estrup, J. B. S., til Skaføgaard, 101.
 Estruplund, Rovsø H., 83, 103.
 Fabriksstræde, Randers, 123.
 Faith, Apoteker, 91, 108.
 Falslev, Onsild H., 12, 13.
 Fauschou, C., Inspektør, 112.
 Favsing, Sønderh. H., 93.
 Ferke, Lave K., til Stangerum Hgd., 17, 23.
 Fischersgade, Randers, 124.
 Fjends Herred 55.
 Flemming, Anders, til Møllerup, 30.
 Fogeden paa Hald 50.
 Folsach, Johs. F., til Gjessinggaard, 93.
 Fredericia 95.
 Frederik, Hertug af Gottrup, 40.
 Frederik I 40, 43.
 Frederik II 42, 48 f, 56.
 Friis, Jep Bisp, Børglum, 30.
 Friis, Joh., Kansler, 46.
 Friis, Jørgen, Bisp, Viborg, 40.
 Friis, Peter, Bisp?, 39.
 Friisdahl, Kromd., Vore, 102.
 Frisenvold Hgd., Ørum S., 115.
 Frisenvold Laksegaard 115, 117, 118.
 Frue Kloster, Randers, 123.
 Fuglsø, Udbyneder S., 23, 37.
 Fussingø Hgd., Aalum S., 31.
 Føns, Politiasistent, 109.
 Gadebasse 77, 78.
 Gadelam 77, 78.
 Galten, Galten S., 75, 76, 80, 115.
 Gl. Estrup Hgd., Favsing S., 93, 111.
 Gl. Havndal, Udbyneder S., 28.
 Gl. Løgten Kro, Skødstrup S., 83.

- Gl. Sundvej, Gjerlev H., 16 f, 18.
 Gl. Trudsholm 24, 27, 28.
 Gassum Sogn, Nørhald H., 73.
 Gelskov Hgd., Hillerslev S., 30.
 Gendrup, se Fussingø.
 Gert, Greve, 32.
 Ginderup, Heltborg S., 66.
 Gislum Herred 80.
 Gjerlev Herred 7, 11, 18, 31, 63
 Gjerlev-Onsild H. Jurisdikt.
 88, 96.
 Gjessinggaard Hgd., Tvede S.,
 31, 93.
 Gleerup, P., Byarkivar, 18.
 Glenstrup, Nørh. H., 23, 122.
 Glenstrup Kloster 122.
 Glob, Niels, Bisp, Viborg, 13,
 14, 18, 19, 25, 26.
 Gotland 41, 70.
 Graabrødre Kloster, Kalundb.,
 33.
 Graabrødre Kloster, Randers,
 19, 25.
 Gregor d. Store 70.
 Grenaa 83, 94, 98, 100, 101, 106.
 Grenaa Amtssygehus 98, 100,
 103 f, 109.
 Grenaa Bro 100.
 Grenaa Byraad 103.
 Grenaa-Udbyhøj Vejen 83.
 Greve, Jens, i Dalbyneder, 7.
 Grevens Fejde 41 f, 50.
 Greven af Hoya 45.
 Grønlands Kirketomter 63.
 Gudnitz, Vagtmester, 106.
 Gulland, se Gotland.
 Gutersagaen 70.
 Günther, Greve, af Barby, 52,
 53.
 Gøtzsche, I. F., Randers, 114.
 Gøye, Mogens, til Klaush., 43,
 115.
Haderup, Vindb. S., 8 f, 11, 13 f,
 18, 21 f, 25.
 Hadsten Bro 83.
 Hadsund 9 f, 12, 15, 16.
 Hadsund Færges 16, 83, 103.
 Hagen, H. von, 52.
 Hagenskov Hgd., Sønderby S.,
 46.
 Hald Slot og Len 47 f, 54.
 Halland 44.
 Hammerich, Foged, Gjerlev D.
 H., 96.
 Hammershøj, Sønderl. H., 86.
 Handal, se Havndal.
 Hans, Konge, 8, 25.
 Hans, Prins, 43.
 Hansen, Amtsfuldm., 112, 114.
 Hansen, C. Rise, 42.
 Hansen, D., i Randers, 107.
 Hardenberg, Ejler, 45.
 Hatt, Gudm., Inspektør, 66.
 Hauensbjerg, Peter, 31.
 Havkjær Skov, Vindblæs S., 24,
 27.
 Havndal, Udbyneder S., 28, 29.
 Havndal—Mariager Vejen 29,
 35.
 Havnevej, Grenaa, 100.
 Helgenæs 87.
 Helgesen, Poul, Karmeliter, 38,
 39.
 Helligaandshuset, Randers, 124.
 Helsingborg 40.
 Henriksen, Jep, til Assens Hgd.,
 23.
 Herholdt, Arkitekt, 112.
 Herredagen, Kbh. 1536, 39.
 Hesselager Hgd., Hessela S., 46.
 Hevring, Ørsted S., 83.
 Hevring Mølle, Estrupld. S., 97.
 Himmerland 7, 68.
 Hindsholm, Bjerge H., 53.
 Hindsted Herred, Aalb. A., 12.
 Hjarbæk, Vorde S., 98.
 Hjort, Niels, i Hyllested, 109.
 Hobro 83, 86, 94.
 Hobro Museum 122.
 Hobro—Viborg Vejen 83.
 Holbækgaard Birk 96.
 Holbækgaard, Holbæk S., 101.
 Holm, paa Holmsgaard, 85.
 Holme, se Rosenholm.
 Holmer, Færgemd., Vore, 102.
 Holmsgaard, Kristrup S., 85.
 Holsternerne 40.
 Hoo Ødekirke, Glenstrup S., se
 Karlby.
 Hoppe, J. C., Amtmand, 81.
 Hornbæk Sønderl. H., 104.

- Hornslet, Østerlisbj. H., 98, 101, 102, 121.
 Horsens Arbejdshus 114.
 Horstikjær, Tvede S., 67.
 Hovbjerg Herred 80.
 Hovsløkke, Gjerlev S., 69, 72.
 Hverringe Hgd., Viby S., 53.
 Hvide, Birg. Poulsdtr., Morten Sefelds, 11, 14.
 Hvide, Marquard, 28.
 Hvide, Stig A., 11, 24, 27, 115.
 Hvideslægten 11, 14, 24, 115.
 Hvide Mølle, Randers, 99, 100.
 Hvidsten, Gassum S., 31, 103.
 Hvilsager, Sønderh. H., 98.
 Hyllested, Sønderh. D., 93, 109.
 Høgholm Hgd., Tirstrup S., 90.
 Højvang, Vindblæs S., 10.
- Ibsen, Hans, Præst, Skals, 48.
 Ingstrup, Proprietær, 82, 83.
 Isøre Ting 6.
- Jelvard, J., Amtsfudm., 82.
 Jenisch, M. I., til Kalø, 93.
 Jensen, Bay, i Kastbjerg, 37.
 Jensen, C., Skovrider, 103.
 Jensen, Jes i Kastbjerg, 37.
 Jensen, J. R., Museumsforv., 124.
 Jensen, Jost, i Nebstrup, 21.
 Jensen, Julius, Frisenvold, 116.
 Jensen, Mikkil, 46.
 Jensen, Niels, i Østertørslev, 30.
 Jensen, P., Valgbetjent, 102.
 Jensen, Per, Bispens Official, 29.
 Jepsen, Jep, Præst, Falslev, 13.
 Jespersen, Justitsraad, 114.
 Jonsen, Ivar, 37.
 Jonsen, Las, i Binderup, 36.
 Jonsen, N., Lensmd., Hald, 54 f, 56.
 Jostes, Kaje, Jost Jensens, 21.
 Julianeholm, Gd., Vivild S., 83.
 Juncher, Fabrikant, Randers, 123.
 Jylland 6, 43.
 Jæger, Valgbetjent, 102.
- Kaas, Niels, Kansler, 54, 56.
 Kallundborg 33.
 Kalø 96.
 Kalø Amt 80.
 Kampmann, Foged i Rovsø m. fl. H., 97, 104, 106, 110, 111.
 Kareholme, Holbæk S., 93.
 Karise Sogn, Fakse H., 67.
 Karlby, Glenstrup S., 73.
 Karlby Vi 73.
 Kartegilde 76.
 Kastbjerg, Gerlev H., 17, 28, 29, 37.
 Kastbjerg Aa 29 36.
 Kastbjerg Mølle 5, 19, 29 f, 37.
 Katholm Hgd., Aalsø S., 88, 101.
 Kijew, Rusland, 74.
 Kirkegaard, Gjerlev S., 63.
 Kirstine, Per, Haunbjergs, 31, 32.
 Kjeldsen, Jens, i Lystrup, 23.
 Kjær, Præst, Skødstrup, 83.
 Kjær, Hans, Inspektør, 66, 67.
 Kjærsgaard, Vindbl. S., 16.
 Klausholm Hgd., Voldum S., 13.
 Klerk, Tyge, Bisp, 39.
 Klinegilde 75.
 Knob, Fru Maren, 54.
 Knud d. Hellige 72.
 Knud d. Store 122.
 Knudsen, L., i Viborg, 110.
 Koefoed, Herredsfoged, 107.
 Kogilde 79.
 Kolindsund 84, 100.
 Kolleup Aa, Aarhus-Randers A. 67.
 Kongens Kancelli 38.
 Krabbe, Ivar, 48.
 Krabbe, Tyge, Lensmd., Helsingborg, 29, 40.
 Krag, Per, i Enslev, 30.
 Kristian I 31, 122.
 Kristian II 40, 43 f, 45.
 Kristian III 39, 41, 56, 57.
 Kristoffer I 6.
 Kristoffer, Greve af Oldenburg, 41 f, 46, 50.
 Krstrup, Sønderh. H., 85, 89, 104.
 Krumkjær, Mellerup S., 67.
 Krumpen, Jakob, 37.

- Krumpen, Jep, 27.
 Krumpen, Jørgen, til Skøttrup,
 5 f, 57.
 Krumpen, Otte Marsk, 37, 40 f,
 56.
 Krumpen, Stygge, Bisp, 37 f, 41,
 53, 56.
 Krumpen Slægten 56, 57.
 Kühnel, Løjtnant, 90.
 Kvorning, Sønderl. H., 121, 122.
 København 40.
 København Slot 45.
 Kørnesgilde 77.

 Lagesen, Per, i Udbyover, 30.
 Lakiær, W. C., Kap., Spentrup,
 90, 91.
 Langballe, N., Dronningborg,
 101.
 Lange, Jens A., Bisp, Aarhus,
 29 f, 32.
 Lange, Hermann, 42 f, 44.
 Lange, Jordemoder, Vrinders,
 100.
 Langeland 42, 66.
 Larsen, J. P., i Udbyhøj, 102.
 Laufer, Hans, i Nürnberg, 122.
 Laurbjerg, Madam, Grenaa, 106.
 Lauritsen, H., Lensskriver,
 Hald, 47, 50.
 Legestue og Legestuevæsen 77,
 114.
 Lichtenberg, Fr. de, til Løj-
 strup, 93, 97, 112.
 Limfjorden 53, 54.
 Linde, von, Kaptajn, 90.
 Lindø, Lindelse S., 66.
 Lorentz, V. C., Amtmand, 80.
 Ludvig XIII af Frankrig 122.
 Lund, i Buskerbro Hus, 105.
 Lunde Bakke, Gjerlev S., 72.
 Lunge, Niels, 48.
 Lutherdommen 40.
 Lybæk 40, 41, 45.
 Lybækkerne 42 f, 46.
 Lykke, Anne Otte Krumpens,
 5, 50 f, 56.
 Lykke, Jørgen, til Overgaard,
 52, 53, 55.
 Lykke, Peder, til Demstrup, 53.
 Lykke Slægten 57.

 Lystrup, Vindblæs S., 5, 9, 11,
 14 f, 24.
 Lærredshallen i Randers 97.
 Løjstrup Hgd., Laurbjerg S., 93.
 Løkke, Jakob, 26.
 Løvenbalk Slægten 57.
 Løvenholm Dampbrænderi,
 Gjesium S., 107.

 Maarupvad ?, Nødager S., 83.
 Mackeprang, M., Direktør, 63.
 Madsdatter, Anne, 48.
 Madsen, Jens, i Udbyover, 18,
 30.
 Malmø 122.
 Mariager 26, 29, 39, 56, 57, 83,
 86, 94, 107, 112, 113.
 Mariager Amt 80.
 Mariager Fjord 10, 12, 13, 16,
 24, 34, 37, 91.
 Mariager Ting- og Arresthus
 107.
 Mariager Tvangs Arbejds An-
 stalt 112 f, 114.
 Martens, Sandflugts Kommis-
 sær, 88.
 Mathiessen, Arkitekt, 109.
 Mathiessen, H., Inspektør, 62,
 115, 116.
 Meldahl, F., Arkitekt, 109.
 Mellerup, Støvring H., 60, 67.
 Mellerup Færgested 82 f, 84,
 102, 113.
 Meyer, Landinspektør, Rønde,
 92, 96, 113.
 Meyer, Markus, Lybæk, 44.
 Michelsen, Jens Kannik, Vi-
 borg, 48.
 Middelsom Herred 52, 53.
 Mikkelsdatter, Anne, 46.
 Mikkelsen, Anders, i Haderup,
 13, 19, 25.
 Mikkelsen, Jes, i Norup, 26.
 Mikkelsen, Knud, Bisp, Viborg,
 30.
 Møllerup, W., Direktør, 41.
 Mors 66.
 Mortensen, Oluf, Landsdommer,
 30.
 Mourier-Petersen, A. T. H., 101.
 Munk, Ivar, Bisp, Ribe, 40.

- Munk, Niels, til Gjessinggød., 31.
 Munk, Oluf, 48.
 Mygind, Sønderh. H., 84.
 Møllegade, Randers, 107.
 Møller, Valgbetjent, 102.
 Møllerup Hgd., Feldballe S., 30.
 Nationalmuseet 60, 63, 65 f, 68,
 115 f, 124.
 Nebstrup, Vindblæs S, 21.
 Nestors Krønike 70.
 Niclessøn, Johs., til Tordrup,
 115.
 Niels, Bisp, Børglum, 13.
 Nielsen, Jens, i Stovby, 31.
 Nielsen, Jep, Præst, i Glen-
 strup, 23.
 Nielsen, Jørgen, 46.
 Nielsen, Lars, i Gassum, 31.
 Nielsen, Oluf, Dr. phil., 6, 18,
 31.
 Nielsen, Poul, i Stovby, 31.
 Nimtoft, Nørh. Dyrs, 83.
 Nordjylland 68.
 Norge 50.
 Norup, Vindblæs S., 16, 17, 26.
 Nystrøm, Ejler, Forf., 50, 53.
 Nørhald m. fl. Herreder 18, 96,
 109.
 Nørregade, Randers, 123.
 Nørherred Djurs 96.
 Nørrejylland 53, 111.
 Nørreport, Randers, 123.
 Odense 97.
 Olsen, C., Prokurator, Randers,
 90.
 Olufsgaard, Gassum, 8, 73.
 Olufs Kilde 73.
 Ommersyssel 18, 60, 73.
 Onsild Herred 12, 18, 80.
 Orm, Jep, 36.
 Overlade, Aars H., 66.
 Oxe, Peder, til Gisselfeld, 52.
 Palludan Müller, C, 45.
 Paven, Pavestolen 38, 39, 70.
 Pebringe, Karise S., 67, 68.
 Petz, se Pæ's.
 Pind, Anders, til Tustrup, 91.
 Pors, til Tvede Hgd., 31.
 Poulsen, Justitsraad, 83.
 Poulsen, Chr., i Vesterbølle, 47.
 Poulsen, Ib, 48.
 Purhus Kro, Faarup S., 86.
 Pæs, Laurids, til Holme, 30.
 Raaby, Gjerlev H., 16, 20.
 Ranch, Møllejejer, 34.
 Randers 13, 30, 31, 77, 80, 84,
 91, 94 f, 111, 115, 124.
 Randers Byraad 97, 98, 101, 108,
 110.
 Randers Fattigvæsen 104, 106.
 Randers Fjord 91.
 Randers Graabrødre Kloster
 13, 19, 25.
 Randers Havnevæsen 112.
 Randers Lærredshal 97.
 Randers Museum 60, 61, 63 f,
 67, 69, 115, 124.
 Randers Sparekasse 104, 112.
 Randers Statsskole 116.
 Randers Ting- og Arresthus
 104, 109.
 Randers Tøjhus 106.
 Randers Amt 67, 68, 80 f, 114.
 Randers Amtsavis 29, 82, 123.
 Randers Amtsraads Forhand-
 linger 80 f, 114.
 Randers Amtssygehus 98, 101,
 103, 105 f, 107.
 Randers—Hadsund Vejen 109.
 Randers—Mariager Vejen 83,
 109.
 Randers—Viborg Vejen 98.
 Randers—Viborg Banen 98.
 Randers—Udbyhøj Vejen 83,
 109.
 Randrup, Gassum S., 73.
 Rantzau, Daniel, 42, 49.
 Rasmussen, Maren K., i Vin-
 terslev, 75.
 Ratz, se Ray.
 Ray, Kr., i Haderup, 8, 22.
 Reformationen 39, 41.
 Refsnæs Hgd., Komdrup S., 11.
 Reiersen, Foged, Rovsø m. fl.
 H., 84, 87, 96.
 Reiter, Aage, Læge, 10.
 Ribe 40.
 Ridegilde 78, 79.

- Riemann, P. cand. theol., 39.
 Romerkirken 40.
 Rosengade, Randers, 123.
 Rosenholm, Østerlisbj. H., 30, 121.
 Rosenholm Birk 96.
 Rosenkrantz, Anne, Jørgen Krumpens, 37.
 Rosenkrantz, Erik, til Skern, 13, 16, 20 f, 23, 30.
 Rosenkrantz, Holger, til Boller, 51.
 Rosenkrantz, Kristf., Lensmd., Spøttrup, 53.
 Rosenkrantz, Niels Stygge, Bisp, 39, 40.
 Rosenørn, M. H., Amtmd., 80, 106.
 Roskilde 8, 40.
 Roussell, Aage, Arkitekt, 63, 68.
 Rovsø m. fl. Herreder 96, 98.
 Rusland 70.
 Ry Kirke, Tyrsting H., 41.
 Rævsbækgd., Vindblæs S., 21.
 Rødding Birk, Salling, 52.
 Rønne, Bregnet S., 87.
 Rønneberg, Vejassistent, 84, 89, 103.
 Rørvig, Ods H., 6.
- Sachsen 51.
 Schmidt, Valgbetjent, 102.
 Schrøder, F., Landinspektør, 124.
 Schuster, Arrestforvarer, 109.
 Schwartzenburg, Günther af, 48.
 Sefeld, Jens Mortensen, 14.
 Sefeld, Morten, til Refsnæs, 11, 14, 16.
 Sefeld, Oluf, 14.
 Sefeld, Sofie, Knud Vognsens, 14, 17.
 Selling, Ødum S., 67.
 Siemsen, Distriktslæge, 93.
 Sindssygeanstalten i Risskov, 113.
 Sjelbro Kro, Lime S., 83.
 Skaane 41.
 Skade, N. Clausen, Bisp, Aarhus, 20, 22, 32 f, 37.
- Skaføgaard, Hvilsager S., 101.
 Skagegilde 76.
 Skalsaa 34.
 Skals Sogn, Rinds H., 48.
 Skanderborg 83.
 Skanderborg Amt 111.
 Skave, se Skade.
 Skibbykrøniken 38.
 Skipper Klement 43.
 Skødstrup, Østerlisbj. H., 83.
 Skøttrup, Kastbj. S., 17, 28, se videre: Trudsholm Hgd.
 Slotsgade, Randers, 123.
 Slyngborgtoften 99.
 Smedegilde 76.
 Smedjehøj, Vindblæs S., 13, 16.
 Snebberbæk 22.
 Solstedet, se Højvang, Vindblæs S.
 Sommer, Oluf, til Gennerup, 31.
 Sortebrødre Kloster, Aarhus, 19.
 Spentrup, Nørhald H., 58 f, 62, 66, 68, 90, 91.
 Spentrup Fundet 58 f, 62, 70, 72.
 Spreckelsen, P. von, Kontorchef, 124.
 Spøttrup, Rødding S., 50, 52, 53.
 Stangerum, Dalbyover S., 7, 62, 68, 70.
 Stangerum Hovedgaard 17, 23.
 Steenberg Brødrene 113.
 Steensberg, A., Dr. phil., 67.
 Stegehus, Møen, 45.
 Steinmetz, Raadstuebud, 91.
 Stejlbjerg Gaard og Banke, Udbyneder S., 5, 27, 28.
 Stilling, J., Randers, 114.
 Stockholm, Provst, 97, 98.
 Storbros, Rovsø-Sønderh. H., 83.
 Stovby, Hald S., 31.
 Strømmen, Kristrup—Vorup S., 96.
 Sture, St. d. Y., 41, 51.
 Stygge, Hans, til Holbækgd., 115.
 Støvring Herred 18.
 Sultenborg Kro, Nørager S., 83.
 Sundkrog, Vindblæs S., 5, 9 f, 20, 22, 26.

- Svendsen, S. Aage, i Spentrup, 58, 62.
 Svensen, Tomes, i Gassum, 31.
 Sverige, Svenskere, 41, 43, 44, 51.
 Syvaarskrigen 47, 49.
 Sælland 6, 68.
 Søholm Hgd., Magleby S., 45.
 Sølkrog, Mariager Fjord, 10.
 Sølstedet, Vindblæs S., 10.
 Sønderborg Slot 41.
 Sønderbro, Randers, 108.
 Sønderjurs-Mols Herreder 96.
 Sønderjylland 43.
 Sønderlyng Herred 52, 53, 80.
 Sørensen, Konsul, Hadsund, 103.
 Sørensen, Aage, i Mellerup, 7, 60.
 Sørensen, N. K., i Hadsund, 10.
 Sørensen, N. P., Graver, Spentrup, 58 f, 61.
 Sørensen, R., i Ørsted, 121.
- Taastrup, Feldballe S., 90.
 Termestrup, Dorte, i Tirstrup, 89.
 Thestrup, Math. de, 57.
 Thomsen, Chr., i Voldum, 95.
 Thor, Bryggeri, Randers, 116.
 Thors Mose, Kastbjerg S., 35.
 Thorvildsen, Assistent, Kbh., 63, 64.
 Thott, Elne, Jørgen Krumpens, 7, 27.
 Thott, Jep Axelsen, til Trudsholm, 7, 32.
 Thy 66, 68.
 Tiendegilde 76, 77.
 Timm, Justitsraad, 104.
 Tinghøje, Gjerlev H., 7.
 Tinning Mose, Foldby S., 76.
 Tirstrup, Sønderh. D., 89.
 Tordrup Slot, Ørum S., 115 f, 120.
 Torsager, Østerlisbj. H., 73, 74, 102.
 Tranekjær, Tranekjær S., 41 f, 46, 49.
 Trudsholm Hgd., Kastbjerg S., 6, 7, 42, 44, se Skøttrup.
- Tustrup Hgd., Hørning S., 91.
 Tvede, Nørhald H., 31, 67.
 Tveskæg, Sven, 122.
- Udbyhøj, Sødring S., 7, 83, 102, 109.
 Udbyhøj, Kolerallasaret, 104, 111, 112.
 Udbyover, Udbyneder S., 7, 27, 28, 30.
 Ulstrup, Feldballe S., 10.
 Upsala 41.
 Urne, Joh., 43, 45.
- Valborgblus 78.
 Valdemar Atterdag 115.
 Valdemars Jordebog 7, 73.
 Vallentin, Jakob, Provst, Tvede, 82, 90, 97.
 Varberg i Halland 44.
 Vejlbj Kro og Marked 87.
 Vejlbj, Sønderh. H., 82.
 Vejle Amt 67.
 Vellinggaard, Udbyneder S., 7.
 Vendelbo, Chr., til Trudsholm, 11, 24, 28.
 Vendelbo Slægten 16, 24.
 Vendsyssel 68.
 Vendsysselske Aarbøger 39.
 Wendts, Distriktslæge, 86, 89.
 Venning, Aalum S., 47.
 Vesterbølle, Rinds H., 47.
 Vesterlund, Vester S., 67, 68.
 Viborg 6, 7, 13, 14, 18, 40, 83, 109.
 Viborg Amt 80, 86, 108.
 Viborg Domkirke 48.
 Viborg Landsting 8, 11, 18, 23, 33.
 Viborg Stift 48.
 Viekilde, Torsager S., 73.
 Wielandt, Proprietær, 108.
 Viffert, Korfits, Lensmd., Hald, 51.
 Vindblæs, Gjerlev H., 17.
 Winge, P., O.R.-Sagfører, 124.
 Vinterslev, Galten S., 75.
 Visborg, Hindsted H., 12.
 Vivild, Sønderh. H., 82, 83.
 Wladimir, Fyrste af Kijew, 70.

Vognsen, Knud T., til Refs, 14, 17, 21 f, 24.	Æbeltoft 94. Æbeltoft Sygehus 110.
Voldum, Galten H., 95.	Ødum Sogn, Galten H., 67.
Vore Færge, Rovsø H., 82 f, 84, 102, 113.	Ørum Sogn, Galten H., 115. Ørslev Kloster, Fjends H., 52, 53.
Vorup Sogn, Galten H., 85.	Ørsted, Rovsø H., 83, 93, 98, 102.
Vorupvad ? 83. — Maarupvad?	Østertørslev, Gjerlev H., 30.
Vrinders, Rolse S., 100.	Østrup, Albæk S., 34. *

INDHOLD:

Godsejer, Ingeniør <i>Chr. Schwensen</i> , Trudsholm: Velbyrdige Mand Jørgen Pedersen Krumpen af Skøttrup	Side 5
Pastor <i>H. P. Christensen</i> , Spentrup, og Gaardejer <i>Aage Sørensen</i> , Mellerup: Gammelt Ildsted paa Spentrup Kirkegaard	— 58
<i>Jens Smed</i> , Hellerup: Gilder i den gamle Landsby	— 75
Fhv. Amtskontorchef <i>Johan Jelvard</i> , Randers: Uddrag af Randers Amtsraads Forhandlinger	— 80
Byraadssekretær <i>Povl v. Spreckelsen</i> , Randers: Udgravningen af Ruinen Tordrup Slot	— 115
Meddelelser fra Randers Museum	— 121
Regnskab for 1946	— 125
Til Medlemmerne	— 126
Navneliste til Aarbog 1947	— 128